

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Första kammaren.

Nr 24.

Lördagen den 7 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och bordlades andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om åstadkommande av ökad kontroll över sjukkassor; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande bestämmelser om mått och vikt.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående framlagt sammanjämningsförslag i fråga om viss ändring i reglerna om avstängning från arbetslöshets-^{Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.}hjälp i fall av arbetskonflikt.

Sedan första kammaren bifallit vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i reglerna om avstängning från arbetslöshets hjälp i fall av arbetskonflikt jämte i ämnet väckta motioner, men andra kammaren med avslag å samma hemställan bifallit en av herr A. C. Lindblad m. fl. vid utlåtandet fogad reservation, hade utskottet i memorial nr 36 framlagt förslag till sammanjämnning av de skiljaktiga beslut, vari kamrarna således stannat. Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag, hade första kammaren avslagit utskottets i sådant avseende gjorda hemställan, varemot andra kammaren bifallit samma hemställan.

Då alltså de stridiga beslut, vari kamrarna tidigare i denna fråga stannat, icke blivit sammanjämkade, hade utskottet i det nu föreliggande memorialet jämlikt § 65 riksdagsordningen framlagt förslag till voteringsproposition för samma frågas avgörande medelst gemensam omröstning.

Herr **Reuterskiöld**; Herr greve och talman, mina herrar! Att gentemot ett enhälligt statsutskott yrka avslag å det nu framlagda förslaget om gemensam votering och den därom föredragna voteringspropositionen är ju i och för sig alldeles lönlöst. Jag har emellertid ansett, att det icke borde i kammarens protokoll stå oemotsagt för framtiden, att denna voteringsproposition utan vidare godkänts. Den förefaller mig vara av den vikt och betydelse, att det är nödvändigt

Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.

(Forts.)

i det här fallet, fastän man vet, att kammaren kommer att bifalla statsutskottets förslag, att anföra, visst icke alla, men åtminstone några av de skäl, som tala emot ett bifall till förslaget.

Jag tillåter mig då först rikta uppmärksamheten därpå, att det nu föreliggande förslaget innebär en gemensam votering efter en misslyckad sammanjämkning. Jag erkänner fullkomligt, att detta står i fullständig överensstämmelse med gällande skriven lag, men det strider emot den praxis, som varit utbildad. Vår svenska konstitutionella rätt består ju av två delar, en skriven och en oskriven, och av dessa båda delar är den oskrivna så gott som den viktigaste, även där den står i strid med den skrivna, såsom t. ex. hela vår statsregleringsrätt, som ju mest beror på denna till sedvanerätt utbildade praxis. Det är då ytterst ömtåligt, när man i en sådan efter hand utbildad sedvänja vidtager plötsliga ändringar, utan att dessa kunna visas vara motiverade av särskilda omständigheter.

Jag hade därför väntat, att statsutskottet skulle i sitt yttrande hava riktat uppmärksamheten på förhållandet och gjort icke blott en hänvisning till grundlagens, den skrivna grundlagens, ord, utan även till utvecklingen av förhållandena i praktiken, så att det icke blott för utskottet utan även för kammaren hade stått klart, att det gjorts en undersökning härom. Jag tror mig veta, att utskottet gjort en sådan undersökning av praxis och därvid kommit till det resultatet att ett förslag till gemensam votering i detta fall vore både riktigt och rimligt, men det förefaller mig vara ganska nödvändigt, att kammaren själv fått kännedom därom för att själv få pröva bevismaterialet och inte bara blint tro på andras alltid osäkra studieresultat. Då så emellertid icke är fallet, återstår det för mig att nu i kammarens debatt framställa frågan, om praxis härvidlag är riktig eller oriktig, icke bara med hänsyn till frågan, om efter en misslyckad sammanjämkning gemensam votering kan företagas, utan med hänsyn till huvudfrågan, om gemensam votering i sådana frågor över huvud taget är förenlig med skriven eller oskriven lag. Jag vill härvid genast betona, att här gäller det frågan om ändring av villkor för användning av ett redan givet anslag, under det att någon ändring av själva anslaget icke är satt i fråga.

Den praxis, som utbildat sig före år 1900, har korteligen sammanfattats så, att man efter viss tvekan i begynnelsen stannat vid, att någon gemensam votering i dylika fall icke får ske. Efter år 1900 har praxis ansetts vara vacklande och i en uppsats, som finnes i Statsvetenskaplig tidskrift, har redogörelse lämnats för en del fall, som förekommit, och av dessa fall kan man ju få den uppfattningen, att praxis verkligen varit vacklande. Men det är nödvändigt att gå till alla dessa särskilda fall och i detalj undersöka dem. Det skall jag dock här icke göra; det finns ingen anledning för mig att upptaga kammarens tid därmed. Men vad man vid en undersökning av sådana fall måste hålla klart för sig, det är, huruvida dessa fall också äro inbördes fullt jämförliga med det nu föreliggande. Det kan många

gångerna se ut, som om de vore det, oaktat förhållandet ändock icke är så, och jag menar, att i detta fall förhållandet just är sådant. Därför måste jag stryka under, vad denna fråga gäller.

Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.

(Forts.)

I denna fråga gäller det gemensam votering om ändring av direktiven för arbetslöshetsanslagets användning, icke vissa direktiv över huvud taget utan just de direktiv, som äro knutna vid anslaget beviljande på tilläggsstaten för år 1922 och på staten för första halvåret 1923. Anslaget är icke givet längre. Direktiven gälla endast för detta anslag, och om för nästkommande budgetår ett anslag i samma syfte gives, får riksdagen på utskottets förslag bestämma de direktiv, som skola tillämpas för detta nya anslag. Det blir förstas endast en hänvisning till de direktiv, som redan förut finnas, och vill man få en ändring av dessa direktiv för framtiden, synes det vara enklast att göra den i samband med samma anslagsfråga, när den en gång framdeles under innevarande riksdag kommer före. I andra fall har det vanligen gällt ändring i villkoren för anslag, som skulle fortfarande utgå eller som lagts på annat sätt, och över huvud taget äro de icke fullt likartade med detta fall, såvitt jag kan se. De s. k. precedensfallen avse, med vissa undantag, där helt andra moment äro utslagsgivande, anslag, som givits ej blott för det löpande året utan för flera år framåt — och denna omständighet är den väsentliga grunden till att gemensam votering där kunnat ifrågasättas: men just denna omständighet saknas i nu förevarande fall.

Då spørjer jag: Vad kan grunden vara till, att man i ett sådant fall som detta likväl vill gå till gemensam votering? Jag skulle vilja säga, att mig förefaller det, som om det berodde på, att hela frågan kommit i ett slags nödläge och att det sålunda är tvångshänsyn med avseende på en förutgången mer eller mindre misslyckad behandling, som gör, att man söker komma ur svårigheterna genom att nu använda detta medel. Jag är icke säker på, att man icke skulle kunna göra så. Är det ett verkligt tvångs- och nödläge, betyder måhända icke en avvikelse från praxis så synnerligen mycket, men det måste i så fall styrkas, att det är ett tvångs- och nödläge, som förefinnes. Enligt min uppfattning är detta icke händelsen nu. Det kan dock hava sina konsekvenser, om man så där tämligen hastigt anser ett nödläge föreligga, utan att det är till fullo styrkt att så är fallet.

Här är situationen den, att om frågan såsom den enligt vår konstitutionella sedvanerätt bör göra nu förfaller, betyder det ingenting mera, än att statsutskottet när som helst kan taga upp frågan om anslag för nästkommande år och frågan om direktiven i samband därmed. Utskottet får då tillfälle att närmare granska det utskotts-förslag, som nu utgör ena ledet i den gemensamma voteringspropositionen och förbättra detta i den riktning, som kan vara behöfligt, och det får dessutom tillfälle att närmare utgestalta det i sådana punkter, som hittills varit omstridda. Då det nu ifrån socialdemokratiskt håll framhållits, att en lösning i enlighet med utskottets ursprungliga förslag icke är för dem det gäller tillfredsställande, synes mig faran av ett dröjsmål

Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.

(Forts.)

vara mycket ringa i detta avseende, ur synpunkten av att vinna vad som vore för dem det önskvärda — något nödläge är därför omöjligt att med fog påstå.

Till sist vill jag påpeka, att om man bifaller denna gemensamma voteringsproposition, betyder det en utvidgning av det gemensamma voteringsinstitutet, eftersom fallet är ett alldeles nytt fall, som saknar tillämpliga prejudikat. Det är också första gången efter det att första kammaren har fått sin förändrade sammansättning, en sådan fråga kommit upp. Genom den förändring, som gjorts i kammarens sammansättning, har likheten mellan de båda kamrarna vuxit, och varje steg till utvidgning av gemensam omröstnings tillämpande betyder även ett ytterligare steg till **utplånande av den skillnad**, som finnes mellan kamrarna. Det är därför jag menar, att det måste vara alldeles särskilt starka och tvingande skäl, för att man i ett sådant fall som detta skall gå till gemensam votering, i trots av gällande sedvanerätt.

Jag ber med anledning av vad jag sagt, herr greve och talman, att få yrka avslag å statsutskottets hemställan.

Herr Nilsson, Gustaf: Herr talman, mina herrar! Då det enligt mitt förmenande är så, att denna fråga icke är av den natur, att den bör lösas genom gemensam omröstning, vill jag redan ur den synpunkten ävenledes yrka avslag på denna voteringsproposition.

Saken är den, att det här icke gäller att bevilja ett nytt anslag, utan frågan inskränker sig till att för det anslag, som i fjol beviljades, förändra de direktiv, som då efter överenskommelse mellan respektive partier fastställdes.

Då därtill kommer, att ett bifall till ja-propositionen här, enligt min mening, skulle utelämna de arbetslösa till ett svårare godtycke i fråga om behandlingen, än vad fallet skulle bli i händelse av ett fasthållande vid föregående direktiv, är detta ytterligare ett sakskäl för mig att yrka avslag på denna voteringsproposition.

Jag ber därför få förena mig i yrkandet om avslag på densamma.

Herr Widell: Herr greve och talman! Frågan om, huruvida gemensam omröstning bör anställas eller icke, är enligt min mening av rent formell natur. Man får icke taga hänsyn till, huruvida det resultat, som kan framgå ur en sådan votering, blir mer eller mindre lyckligt, utan man måste se till, om med hänsyn till grundlagens bud och tillämpad praxis gemensam votering bör äga rum eller icke.

Det av den förste ärade talaren anförda skälet för gemensam votering, att det här skulle vara ett nödtillstånd och att man hade kört fast, så att man icke hade någon annan utväg än denna, kan jag för min del icke tillmäta någon som helst betydelse. Jag är förvissad om, att det icke alls har inverkat på statsutskottets ståndpunkt, utan att denna har dikterats av den synpunkten, att stasutskottet ansett, att gemensam votering bör äga rum med hänsyn till hittills tillämpad praxis.

Den ärade talaren på Upplandsbänken anförde två skäl mot gemensam omröstning i denna fråga. Det första skälet var, att sammanjämk-

ning här ägt rum, och enligt vanlig praxis bör då gemensam votering icke ske. Emellertid vet den ärade talaren lika bra som jag, att grundlagens bud här äro fullt klara och tydliga. Det heter i riksdagsordningen, att »Bliva kamrarna ej, efter den behandling ovan», d. v. s. i den paragraf, som jag här citerar, »är nämnd, om ett beslut ense», d. v. s. efter sammanjämkning stanna i skiljaktiga beslut, så har frågan för den riksdagen förefallit, därest icke ärendet är av den natur, som 65 § riksdagsordningen angiver, d. v. s. att ärendet är sådant, att gemensam votering skall kunna äga rum. Så är enligt min mening förhållandet här. Att sammanjämkning ägt rum kan på intet vis avskära möjligheten till gemensam votering eller minska statsutskottets skyldighet att föreslå voteringsproposition.

Nu är det visserligen sant, som den ärade talaren sade, att det är mycket sällsynt, att det först göres försök till sammanjämkning och därefter anställs gemensam votering, men såsom en auktoritet, som den ärade talaren säkerligen fullt erkänner, professor H. L. Rydin, har utförligt visat, beror detta helt och hållet därpå, att man i statsutskottet i allmänhet funnit det opraktiskt att först göra sammanjämkning i de fall, då resultatet skulle bli, att sammanjämkningsförslaget förkastades och man sedan i alla fall nödgades gå till gemensam votering. Att man emellertid gjort ett sammanjämkningsförslag här kan på intet sätt minska behovet av att föreslå en gemensam voteringsproposition.

Det andra skälet, som den ärade talaren anförde mot gemensam omröstning, var, att det här icke gäller ett anslag för kommande år eller villkoren för ett sådant anslag, utan det gäller ett rubbande av villkoren för ett redan beviljat anslag under löpande budgetår. Jag medger fullkomligt, att praxis i riksdagen intill senare åren bestämt har gått i den riktning den ärade talaren gjorde gällande, nämligen att man vägrat gemensam votering i sådana fall, men från och med 1915 har praxis lika bestämt gått i motsatt riktning. 1915 tog man fullt medvetet i riksdagen det steget att godkänna gemensam votering i ett sådant fall som detta, och denna praxis har sedermera bibehållits. Det sista fallet, som jag kommer ihåg, är från riksdagen 1921, då det var gemensam votering om ändring av bestämmelserna angående avlöningen för en lärarinna, och det gällde där ett beslut, som t. o. m. hade retroaktiv verkan på ett föregående år, således icke bara på det löpande året.

I statsutskottet har, som den ärade talaren antydde, saken varit föremål för ingående övervägande. Utskottet har, som synes, utan reservation kommit till den uppfattningen, att gemensam votering här bör äga rum, och jag anhåller, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindblad: Herr greve och talman! Jag var icke närvarande i statsutskottet när själva beslutet i detta ärende fattades, men jag åhörde i alla fall diskussionen, och det uttalades då mycket starka betänkligheter från olika håll mot, att denna gemensamma votering skulle kunna äga rum. För min egen del vill jag hava uttalat, att jag i likhet med

Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.
(Forts.)

Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.

(Forts.)

de två första talarna anser, att gemensam omröstning i detta fall icke bör äga rum, ty jag anser det vara att pressa grundlagen allt för hårt. En sådan skall då äga rum om direktiv, som icke åtföljas av något som helst anslag, utan endast utgöra ringa förändring av ett föregående år fattat beslut rörande användningen av medel. De prejudikatfall, som framdrogos inom statsutskottet, äro enligt min mening icke av precis samma beskaffenhet som detta fall. Det är därför jag funnit, att man tvivelsutan gör klokast i att icke gå till gemensam omröstning i denna fråga.

Jag ber därför att få ansluta mig till det yrkande, som gjordes av herr Gustaf Nilsson.

Herr Asplund: Vid behandlingen inom statsutskottet av denna voteringsproposition förklarade jag, att jag icke hade något emot dess framställande. Därvid har jag i främsta rummet tänkt på den del av voteringspropositionen, som mest intresserar mig, då jag tänker giva den min röst, nämligen nejpropositionen, som förefaller mig vara fullt riktig. Däremot förefaller mig ja-propositionen vara tämligen oklar.

Nej-propositionens kläm innehåller de direktiv, om vilka det skall röstas, medan ja-propositionen i detta hänseende endast hänvisar till de direktiv, som kunna utlösas ur statsutskottets utlåtande nr 30. Vid den debatt, som fördes här på torsdagen, förklarades det från ett par liberala statsutskottsledamöters sida, att det var alldeles otänkbart, att man vid sammanjämkningen skulle kunna stryka ut den passus i utskottsförslaget, som innehåller ett förtroendevotum för arbetslöshetskommissionens nuvarande eller numera rättare sagt dåvarande ledamöter. Denna passus utgjorde nämligen den viktigaste beståndsdelen av de direktiv, som innehållas i utskottsförslaget. Segrar nu ja-propositionen, så medför detta, enligt min uppfattning, det förhållandet, att riksdagen har uttalat sitt förtroende för de kvarvarande medlemmarna i arbetslöshetskommissionen, d. v. s. de tre arbetare- och de två arbetsgivarrepresentanterna. Det förefaller mig så orimligt, att riksdagen skulle kunna efter att först ha givit sitt misstroendevotum åt den socialdemokratiska regeringen sedan ge ett förtroendevotum åt de socialdemokratiska medlemmarna i arbetslöshetskommissionen gent emot den nya regeringen, att jag icke tror att det är många, som skulle vilja rösta för ja-propositionen.

Jag ber att få yrka bifall till den föreslagna voteringspropositionen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Här har man från flera håll diskuterat det resultat, som i det ena eller andra avseendet skulle kunna uppnås genom en gemensam omröstning i detta fall. Den saken kan emellertid icke i detta sammanhang föreligga till prövning, utan den fråga, som det nu gäller, är, huruvida i förevarande fall gemensam votering bör äga rum eller icke.

När statsutskottet började sin behandling av detta ärende, förefanns på flera håll en vitt utbredd tvekan, huruvida fallet i fråga borde göras

till föremål för en gemensam votering eller icke. Sedan utskottet ajournerat sitt sammanträde ett par timmar och dessa timmar av de tveksamma ägnats åt direkta studier av föregående fall i liknande frågor, så meddelades det från dessa ledamöter, att de icke funno skäl att längre motsätta sig yrkandet om gemensam votering. Det förefaller mig, som om man borde tillerkänna något värde åt det studiarbete, som gjorts av dem, som eljest tidigare stodo på samma ståndpunkt som exempelvis herr Nilsson i Kristianstad.

Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.
(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till voteringspropositionen.

Herr Nilsson, Gustaf: Jag vill bara gent emot den siste ärade talaren betona, att jag åtminstone inte diskuterat frågan om resultatet av en gemensam omröstning i detta fall, utan jag har endast för min del tillåtit mig konstatera, att om ja-propositionen, d. v. s. den liberala uppfattningen, segrar vid gemensam votering, så blir det en godtyckligare behandling av de arbetslösa, än om de gamla direktiven få stå kvar orubbade.

Herr Winberg: Herr talman! Rent principiellt har jag den uppfattningen, att man bör använda det gemensamma omröstningsinstitutet i så stor utsträckning, som gällande lagbestämmelser medgiva, och jag tror, att man särskilt på vänsterkanten har skäl att hävda den uppfattningen. Därav kan jag emellertid icke draga den slutsatsen, att man är ovillkorligen skyldig att i varje fall ändå tillämpa den, där det är möjligt på grund av lagens bestämmelser. Jag förbehåller mig nämligen också rätten att se efter, huruvida det är nödvändigt och lämpligt i varje föreliggande fall att använda sig av detta förfaringssätt. Om jag sålunda här, med utgångspunkt från den rent principiella uppfattning jag har om det gemensamma voteringsinstitutet såsom sådant, i detta fall kommer till det resultatet, att gemensam votering icke bör eller behöver företagas, är det därför, att jag tror, att det icke är ägnat att klarlägga eller lösa det spörsmål, som det här är fråga om, utan snarare är ägnat att ännu mera tilltrassla detsamma. Under sådana förhållanden kan jag icke anse det vara någon ovillkorlig skyldighet att gå till gemensam votering.

På dessa grunder biträder jag yrkandet om avslag på utskottets föreliggande förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å föreliggande memorial yrkats dels att den däri föreslagna voteringspropositionen skulle godkännas, dels ock att densamma skulle förkastas.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på voteringspropositionens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Ang. gemensam omröstning i arbetslöshetsfrågan.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

(Forts.) Den, som godkänner den av statsutskottet i memorial nr 37 föreslagna voteringspropositionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas ifrågavarande voteringsproposition.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 43.

Herr talmannen yttrade, att, för den händelse den nyss godkända voteringspropositionen bleve godkänd jämväl av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammares talman gemensam omröstning i ämnet komme att äga rum vid sammanträde tisdagen den 10 innevarande månad kl. 3,30 e. m.

Lagförslag
ang. svenskt
medborgarskap.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förvärvande och förlust av medborgarrätt.

Genom en den 26 januari 1923 dagtecknad, till konstitutionsutskottet hänvisad proposition, nr 29, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om förvärvande och förlust av medborgarrätt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med förklarande, att Kungl. Maj:ts förvarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga ett i utlåtandet infört förslag till lag om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap.

Vidkommande utskottets hemställan i dess helhet hade reservationer anmälts

1) av herr *Reuterskiöld*, som ansett, att utskottet bort, med avstyrkande av propositionen, avgiva ett utlåtande av den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen under förklaring, att Kungl. Maj:ts proposition nr 29 icke kunnat i föreliggande skick av riksdagen antagas, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla,

att Kungl. Maj: t, eventuellt efter samarbete med de norska och danska regeringarna, måtte taga den i propositionen behandlade frågan i förnyat övervägande samt därefter för riksdagen framlägga nytt förslag till lag om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap;

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

2) av herr *Lyberg*, som av angivna orsaker i likhet med herr Reuterskiöld ansett, att utskottets hemställa bort hava den lydelse, som i dennes reservation angivits;

3) av herr *Hellberg*, som på anförda skäl förklarar sig kunna, bortsett från motiveringen, biträda det yrkande, som framförts i herrar Reuterskiölds och *Lybergs* reservationer; samt

4) av herr *P. E. A. Jonsson*, som instämt med herr *Hellberg*.

Dessutom hade särskilda reservationer avgivits beträffande vissa paragrafer i utskottets förslag till lag om förvärvande och förlust av svenskt medborgarskap.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade:

Herr **Clason**: I avseende å föredragningen av detta utlåtande hemställes:

att detsamma må företagas till avgörande på så sätt, att till en början föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med 3 § först samt ingressen och rubriken sist;

att, sedan lagförslaget blivit genomgånet, utskottets hemställa föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckningen av paragrafer m. m. vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Vad herr *Clason* sålunda hemställt bifölls.

I enlighet härmed föredrogs nu

Det av utskottet framställda lagförslaget.

3 §.

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Utländsk kvinna, som *gifter sig* med svensk medborgare, förvärvar genom *äktenskapet svensk medborgarrätt*.

Hava makarna barn samman före äktenskapet, blir *jämväl* barnet svensk medborgare, såframt det är ogift och ännu ej fyllt *aderton* år.

Vid förevarande paragraf hade reservation anmälts av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, Jansson* i Edsbacken, *Nilsson* i Antnäs, *K. A. Westman, Pehrsson* i Göteborg och *Björkman* i Norrköping, som på åberopade grunder hemställt, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

Utländsk kvinna, som *ingår äktenskap* med svensk medborgare, förvärvar genom *giftermålet svenskt medborgarskap*.

Hava makarna barn samman före äktenskapet, blir *jämväl* barnet svensk medborgare, såframt det är ogift och ännu ej fyllt *tjuguet* år.

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman, mina herrar! I 1894 års ännu gällande svenska medborgarrättslag finnes det två paragrafer, § 7 och § 8, som varit föremål för mycket olika uppfattningar, vilka emellertid efter hand stadgat sig i den riktningen, att dessa paragrafer borde starkt förändras. Paragraf 7 i den nu gällande lagen

(i utskottets förslag:)

Utländsk kvinna, som *ingår äktenskap* med svensk medborgare, förvärvar genom *giftermålet svenskt medborgarskap*, såframt hon har eller genom *giftermålet* får hemvist här i riket eller ock genom *giftermålet* förlorar sitt *utländska medborgarskap*.

Utländsk kvinna, som *ingår äktenskap* med svensk medborgare, men *icke, enligt vad nu sagts, genom giftermålet* förvärvar svenskt medborgarskap, blir svensk medborgare, såframt hon under äktenskapets bestånd tager hemvist här i riket eller går sitt *utländska medborgarskap förlustig* och mannen då fortfarande är svensk medborgare.

Hava *vid utländsk kvinnas giftermål* med svensk medborgare makarna barn samman före äktenskapet, blir barnet *genom giftermålet* svensk medborgare, såframt det är ogift och ännu ej fyllt *tjuguet* år.

handlar om förlust av svenskt medborgarskap för en svensk medborgare, som tager hemvist utom riket. Om han således emigrerar och bosätter sig å främmande ort — jag tänker mig Amerika — och där förblir bosatt oavbrutet under 10 år utan att iakttaga de formaliteter, lagen föreskriver, till bevarande av sin svenska medborgarrätt, går han den förlustig, och denna bestämmelse brukar man kalla tioårslagen. Denna tioårslag har naturligen varit en nagel i ögat på alla dem, som ivrat för den svenska stammens bevarande och sambandet mellan de emigrerande svenskarna och moderlandet. I sammanhang härmed står nu 8 §, som talar om, hur en sådan person, som förlorat svenskt medborgarskap, skall kunna återvinna detsamma, vilket kan ske på tre olika sätt, som jag icke för tillfället behöver gå in på. För många år sedan skrev riksdagen på grund av en motion till Kungl. Maj: t och begärde, att denna s. k. tioårslag skulle upphävas och förslag framläggas med nödiga ändringar i 1894 års medborgarrättslag, som på det viset eljes med hänsyn till återvinningen i 8 § skulle komma att sväva i luften, om denna tioårslag upphävdes. Denna skrivelse föranledde emellertid icke omedelbart någon vidare åtgärd, men resulterade småningom i åtgärder, som utmynnat i den kungliga proposition, som nu förelagts riksdagen och vilken utskottet behandlat, i vissa avseenden förbättrat och nu för kamrarna framlagt.

Om man går till denna proposition, är emellertid det första man märker, att den giver ett svar på en fråga, som ej är framställd. Frågan var den, om man skulle kunna få bort tioårslagen och på vad sätt det skulle ske, och svaret är om också icke formellt dock en total omarbetning av medborgarrättslagen så att den nu föreligger delvis med nya bestämmelser och delvis i dess gamla förlegade form.

Då frågar man sig: Vad har grunden varit till, att Kungl. Maj: t på det viset framlägger ett förslag, som går vida längre, än vad riksdagen begärt, och som kommer att beröra och uppröra frågor, som över huvud taget icke varit påtänkta? Förelåg det något behov av en sådan ny lag? Kunde det icke räcka med ändring av den gamla? Det har då sagts inom utskottet, som haft tillfälle att få föredragning i ärendet, att det också funnits andra önskemål, som man velat tillgodose, och att även beträffande lagens tillämpning på andra punkter gjort sig gällande ett behov av förändring och förbättring. Särskilt har man pekat på, att det vore önskvärt att få en återvinning av svenskt medborgarskap, även oberoende av förlust enligt tioårslagen. Nu kan återvinning icke ske annat än för dem, som ha förlorat sitt medborgarskap på grund av tioårslagen, och i ett litet specialfall dessutom, som dock anknyter till samma tankegång. Man har också påpekat, att det finnes många fall, då naturalisation skulle kunna vara önskvärd, som icke enligt nu gällande bestämmelser skulle kunna erhållas. Man har anfört såsom exempel, att en svensk man gifter sig med en utländsk kvinna, en danska eller norska, varefter denna norska eller danska frus moder sedan vid litet äldre år blir i behov av vård och därför flyttar över till Sverige och bosätter sig här hos sin svärson. Hon har kanske inga medel till sin försörjning, men hon flyttar i alla fall över

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.*

(Forts.)

hit, och man har då tyckt, att hon skulle kunna förvärva svenskt statsborgarskap genom naturalisation. Men i så fall behöver man andra regler än de nu gällande, ty förutsättningarna för naturalisation i form av försörjningsmöjlighet och kanske även andra vissa villkor äro ej uppfyllda. Det finnes vidare vissa undantagsfall, menar man, då barn kunde behöva naturaliseras för att få samma statsmedborgarskap som föräldrarna. Jag tror, att detta beror helt och hållet på missuppfattning av vad naturalisation egentligen innebär och betyder, och att man här vill använda naturalisation som medel för vinnandet av ett mål, för vars vinnande den i grund och botten är otjänlig, för så vitt icke man skall upphäva dess egen natur. Att dessa önskemål jämte en del andra föreligga, kan ju vara sant, men frågan är, om de äro av den vikt och betydelse, att det bör föranleda en ny lagstiftning, synnerhet om denna lagstiftning är av så pass osäkert och tvivelaktigt innehåll som det förslag, vilket nu förelagts riksdagen.

Det är nu emellertid också så, att på detta område är det icke bara lagen, som har betydelse, utan det är även traktaterna, överenskommelserna, och framför allt är det avgörandet in casu, från fall till fall, på den diplomatiska vägen. I Amerika, Preussen, Frankrike, England och flera andra länder, även det gamla Tyska riket, har en mängd sådana tvistefrågor uppstått. Lagens tillämpning, lagens bestämmelser och t. o. m. lagens luckor hava måst på ett eller annat sätt bedömas av regeringarna och regleras med användning av diplomatiska förhandlingar. Alldeles särskilt, när det t. ex. gäller ett dubbelt medborgarskap, är det mångfaldiga gånger nödvändigt att på den vägen söka utjämna svårigheter, som lagen över huvud aldrig kan utjämna, därför att lagen utgår från ett visst lands synpunkt. Men då det blir konflikt mellan flera länders lagstiftning, då flera länder göra anspråk på samma man eller samma kvinna och man skall höra ifrågasvarande länders mening, räcker icke lagstiftningen, utan då måste man gå en annan väg. Man kan då ifrågasätta, huruvida utvecklingen verkligen kommit så långt, att vi äro mogna för en ny lagstiftning på detta område, en lagstiftning, som skulle bygga på en erfarenhet och praxis, som redan hade uppkommit och stadgat sig. Jag tvivlar på, att en sådan verkligen kan anses föreligga. Tvärtom säger man och har man sagt vid föredragningen i utskottet, att den diplomatiska vägen erbjuder ofta mycket stora svårigheter, ej sällan oöverkomliga svårigheter, och därför vill man gå den ensidiga lagstiftningsvägen. Ja, har den svenska diplomaten ej förmåga att övervinna de svårigheterna, är det beklagligt, men de ha dock kunnat övervinnas av andra länders diplomati, och jag tänker mig, att den svenska diplomaten kanske med benäget biträde av det svenska justitiedepartementet ändå skulle kunna komma ett stycke på väg i det avseendet, om det verkligen satte sig saken före. Man hade då alltid vunnit åtminstone en tillfällig utväg och kanske även fått något mera erfarenhet, än vi nu lyckats få i bara negativ riktning. De stora frågorna äro i själva verket genom lagen fullständigt olösta. De stora frågor, som mer och mer på detta område tränga sig fram till lösning, har man här gått förbi. Vad skall

man då med den nya lagen? Vad den nya lagen innehåller är i många stycken kanske snarare ett hinder för en förbättrad lagstiftning än sådant, att det i sig självt innebär en förbättring. En ny lag *nu* gör, om den antages i den form, regering och utskott föreslår, inom få år en omarbetning eller en ytterligare ny lag nödvändig.

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

De stora svårigheterna sammanhånga med sättet för förvärvandet och förlusten av medborgarrätten, och jag skall be att med några ord få beröra, vari dessa frågor bestå och vilka sätt som här kunna komma ifråga. Förvärv av medborgarrätt kan ske på olika sätt. Man kan säga, att det är två huvudvägar. Den ena är den offentligrättsliga vägen och den andra är den familjerättsliga. Den offentligrättsliga vägen betyder, att en person, *som har domicil, hemvist*, i ett visst land, kan bli och blir dess undersåte, dess statsborgare, om vissa andra faktorer tillkomma. Ursprungligen har man ansett, att bara bosättning inom landet var tillräcklig för att skapa ett undersåtligt förhållande. Längre fram fordrades det mera på den offentligrättsliga vägen till förvärv av svenskt statsborgerskap. Numera skall vid hemvisttagandet också komma i betraktande ett annat faktum, och detta andra faktum kan då i stort sett vara av tre slag. Det finnes även andra omständigheter, men jag skall ej gå in på en detaljerad redogörelse utan endast påpeka, att detta domiciltagande, detta hemvisttagande skall vara förbundet med tre alternativ. Det första är födsel inom landet och fortsatt uppfostran där, alltså ett inväxande i landet allt från födseln till myndig ålder. Detta fall finnes behandlat i lagens § 2. Det andra är återvinning; man har varit svensk medborgare men åter tagit sin hemvist här och återfår statsborgarskapet genom att sålunda vända tillbaka till hemlandet på ett fast och varaktigt sätt. Det tredje är naturalisation, och för naturalisation har hittills alltid fordrats, att man tager sin hemvist inom riket, och genom att fortfarande vara bosatt där under flera år — enligt gällande lag tre år, enligt förslaget fem år — skall man ha visat, att man verkligen vill växa samman med detta land. Icke förty föreslår Kungl. Maj:t, att man skulle kunna göra undantag från kravet på en sådan bosättning och naturalisera i alla fall. För mig står det klart, att en naturalisation på det sättet vore ett rent oting. Den nödvändiga förutsättningen i alla fall för ett offentligrättsligt förvärv är ett hemvisttagande, och att taga bort det grundväsentliga och fästa sig vid bisaker kan jag icke finna vara lämpligt och befogat.

Det familjerättsliga sättet för förvärvande av svenskt statsborgarskap är, att någon kommer i vad man brukar kalla en *bipersons ställning*, och då sådana bipersoner hava ett nödvändigt sammanhang med ett hem, där de äro hustru eller barn, blir det giftermål eller härstamning, som här utgör det avgörande momentet jämte hemgemenskapen. Man kan komma att tillhöra viss hus- och hemsgemenskap antingen genom giftermål eller genom härstamning, d. v. s. genom födseln.

Om jag då frågar, hur utvecklingen ställer sig med hänsyn till dessa olika förvärvssätt, och vad det är för frågor, som därvid uppkomma, så vill jag först rikta uppmärksamheten därpå, att vår tid är

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

en de hastiga och täta flyttningarnas tid. Människor stanna icke längre på samma plats; de röra sig fritt och flytta hit och dit, de emigrera och byta hemvist än då och än då och vistas än i ett land och än i ett annat. Det är en rörlighet över det hela, som förut saknades. Det sammanhänger också med åtskilliga omständigheter, som det icke finns anledning att nu gå in på. Faktum står dock kvar: rörligheten, flyttningen från land till land är så stark, att de gamla reglerna, som byggts på stabilitet och varaktighet i det en gång uppkomna förhållandet, icke längre kunna bibehållas. När man då sammanställer detta med frågan om de familjerättsliga förvärvssätten, visar det sig, att i många fall gifta sig svenska män i utlandet med utländska kvinnor och bosätta sig på hustruns hemort. Mannen förblir svensk statsborgare och hustrun övergår genom sitt giftermål enligt gällande rätt till att också bliva svensk statsborgare. Så begiva de sig iväg till ett annat land. De äro svenskar, och barnen bli det även, men i grund och botten ha de aldrig haft någon gemenskap med Sverige. Hustrun kanske kommer att stanna kvar i sitt hemland; mannen överger henne, eller de skiljas. Hon kan möjligen genom naturalisation eller på annat sätt återvinna sitt förra medborgarskap, men tills vidare är hon svensk undersåte, ehuru hon aldrig haft någon förbindelse med Sverige. En mängd sådana situationer kunna genom denna rörlighet uppstå. Skall det då vara rimligt och riktigt, att hon räknas såsom svensk undersåte? En svensk man vistas länge utrikes, gifter sig med en italienska och bosätter sig i Schweiz. Efter en tid dör han. Hon är svensk undersåte, men har aldrig varit i Sverige och kan ej tala svenska. Hon och hennes barn falla fattigvården till last och skickas till Sverige, ej till Italien, därför att hon fått det statsborgarskap, som mannen hade. Rörligheten, förflyttningen har här haft den verkan, att dessa två gift sig och kommit till ett främmande land en gång, men icke hava ett spår till beröring med mannens hemland. En svensk man flyttar till Amerika, gifter sig kanske med en amerikansk medborgarinna och får barn i äktenskapet, vilka bliva svenskar. För Sverige betyder det icke så mycket med våra värnpliktsförhållanden och vad därmed sammanhänger, men det betyder mycket i Frankrike och Schweiz och i det gamla tyska riket betydde det också mycket. Barn, som födas i ett sådant äktenskap, bliva enligt amerikansk rätt amerikanska medborgare. Enligt tysk, schweizisk och fransk rätt bliva de medborgare i det land fadern tillhörde, och om de, som aldrig varit i Tyskland, Frankrike eller Schweiz, efter värnpliktsålderns inträde begiva sig dit, bli de tagna för huvudet, därför att de undandragit sig värnplikten i det land, som de enligt dess lagstiftning tillhörde, fastän de aldrig haft förbindelse med det landet.

Det är givet, att när förhållandena äro sådana, bör en lagstiftning, som är ny, smidigt anpassa sig efter dessa. Den bör beakta det, som där är väsentligt, och söka åstadkomma en reglering, men jag tvivlar på, att tiden är mogen för att man nu skall kunna komma till ett gott resultat. Och så ännu en sak. På hela familjerättens område försiggår en utveckling, som är högst betydelsefull. Vi ha här i

Sverige för några år sedan antagit en ny äktenskapslag. Jag har ju haft tillfälle att motsätta mig densamma, och ingen lär väl kunna miss-tänka mig för att vara vän av den nya äktenskapslagen med allt det fördärv, som följer med densamma. Men statsborgarrätten kan aldrig någonsin på något sätt inverka på denna lagstiftning eller hämma dess utveckling eller ändra riktningen för densamma, utan statsborgarlagen måste anknyta till de förhållanden, som familjerätten bestämmer. Vill man överhuvud taget anknyta statsborgarskapets förvärv till familjerättsliga förhållanden, måste man bygga på den familjerätt, som finnes eller kommer att finnas. Jag menar, att det icke finnes något skäl för en sådan tankegång — fastän många anse det — att man genom segt fasthållande vid den statsborgarlagstiftning, som bygger på äldre rätt i familjerättsligt avseende, skulle kunna återvända till denna rätt. Det är en utopi, en förhoppning utan rättslig grund. Skall man återvända till andra förhållanden, måste det ske genom förändring av familjerättslagstiftningen, men icke på annat sätt.

Nu är denna familjerättslagstiftning, äktenskapslagstiftning, lagstiftning angående barn och allt vad därmed sammanhänger under ombildning här i landet — vi ha ännu ej fått ärvdabalken, och den nya kommer väl att bli av likartad natur med äktenskapslagen — och icke heller i utlandet har man kommit till stadgade förhållanden. I Amerika och Belgien pågår nu en lagstiftning på detta område och även på statsborgarrättens område, som söker anknyta till utvecklingen på familjerättens område. Jag frågar: är det då skäl att nu göra ny lagstiftning på här ifrågavarande område? Man måste därvid göra ett av två: antingen föregripa utvecklingen och få regler för statsborgarskapets förvärv med anknytning till familjerättsförhållanden, som ännu icke äro lagfästa, eller också får man anknyta till familjerättsförhållanden, som ännu icke äro i praxis stadgade eller föremål för reformförsök och mer eller mindre föråldrade. I bägge fallen synes det mig vara ett experiment, som man bör såvitt möjligt undvika.

Det är då frågan: huru har nu det kungl. förslaget ställt sig till dessa spörsmål? Ja, som jag redan antytt, har det kungl. förslaget upptagit den gamla lagen så mycket som möjligt, och jag beklagar alldeles särskilt, att det upptagit sådana formuleringar, som varit i behov av förbättring. Men det har också upptagit principer, som icke stå i god överensstämmelse med den nya lagstiftningen. Det egendomliga föreligger här, att lagförslaget är utarbetat av en kommitté, men från svensk synpunkt sett är det ett enmansförslag, och kommittén, som här har arbetat, är skandinavisk. Den är svensk, norsk och dansk, en medlem från varje håll; de svenska synpunkterna skulle hävdas av den svenska ledamoten, som därefter haft att framlägga för regeringen resultatet av samarbetet, vilket alltså i viss mening är kommittéarbete men i viss mening enmansarbete.

När detta förslag nu kom fram — det byggde naturligtvis fram-mellt på en mycket enhetlig grund, eftersom en person hade gjort det

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

— så ställde sig regeringen ungefär på samma ståndpunkt, och departementschefen har i propositionen utvecklat sin mening. Frågan gick så till lagrådet, och lagrådet kunde ju icke undgå att se, att det här var åtskilligt, som icke reellt hängde samman och framför allt icke tog hänsyn till de nutida förhållandena. Även om man i lagen tillämpar olika principer för olika fall, borde dock för lika fall samma princip brukas. Men så har ej skett. Det är här särskilt ett fall, som har betydelse och som jag därför vill påpeka. En svensk kvinna, låt oss säga bosatt i Stockholm, gifter sig med en utländsk man. Hon är handelsidkarska, han handelsresande. Hon behåller sin affär, bor kvar här i riket, och barn födas och uppfödas här, men hon blir genom mannen t. ex. tysk undersåte, och barnen bli naturligtvis också tyska undersåtar. Man har tyckt, att det i ett dylikt fall vore rimligt, att hon finge behålla sitt svenska statsborgarskap. Jag tänker mig ett annat exempel. Nedåt Trollhättan eller i något annat industriområde ha en mängd tyskar flyttat in och gift sig med svenskor. Männen ha blivit hemkallade under kriget och de ha stupat i kriget. Deras änkor bo kvar här i landet liksom även barnen, som äro födda i Sverige, men tyska undersåtar. Komma de att falla fattigvården till last, så är det naturligt — liksom att den kvinna, som i utlandet gift sig med en svensk, skickas till Sverige — att de skickas till Tyskland. Det är emellertid alldeles orimligt att förfara på det viset, och lagrådets anmärkning föranledde också, att en ändring här kom till stånd, så att hänsyn togs till detta förhållanden. Men då blev lagen icke längre sammanhängande, ty departementschefen ansåg det icke behöfligt att draga konsekvenserna i 3 §. Det är denna paragraf, som handlar om utländsk kvinna, som gifter sig med svensk man och beträffande vilken precis samma förhållanden kunde råda. Utskottet har på denna punkt förbättrat lagen, åstadkommit större konsekvens i densamma, men utskottet har i sin tur icke velat draga konsekvenserna av sin ståndpunkt, utan när det sedan gäller frågan om barnen, har man i 1 § tvekat att taga det steg, som ändringen av 3 § bort medföra. Jag förstår fullväl de betänkligheter, som möta både i det ena och det andra stycket, och jag vill stryka under, att när utskottet nu framlagt sitt förslag till 3 §, som här av nyss anförda skäl är den väsentliga, så har dennas formulering och avfattning föranlett mycket huvudbry, och ännu i sista stunden, så länge jag satt kvar i utskottet, höll man på med att få formuleringen riktigt klar, och ändå har man i varje fall icke lyckats få en lycklig sådan.

För min del står jag på den ståndpunkten, att man, om lagen skall bifallas, måste taga 3 § i den av utskottet angivna formen, huru misslyckad den än må vara, ty den är bättre och konsekventare än Kungl. Maj:ts förslag. Att under sådana förhållanden tillstyrka bifall till en lag, i sig själv ofullkomlig, i sig själv stridig, i sig själv icke fyllande något behov, synes mig emellertid vara alldeles olämpligt.

Men då kommer den invändningen, och det är den starkaste invändningen mot det av mig yrkade avslaget: hur går det med tioårslagen? hur går det med just det, som var utgångspunkten för hela

riksdagsskrivelsen och hela arbetet? Ja, det är klart, att reservanterna i den principiella delen ha försökt att i detta fall få informulerade i den gamla 1894 års lag nya §§ 7 och 8. Men det är nu en gång så, att för ett utskott och än mer för reservanterna i ett utskott icke finns möjlighet att i lugn och ro behandla texten så, att den blir fullt tillfredsställande, och jag tror, att det är en klok begränsning, om man då inskränker sig till att påpeka, vad som behöver göras, och hemställa, att riksdagen måtte föreslå Kungl. Maj:t att inom kortast möjliga tid — det kan Kungl. Maj:t mycket väl göra, exempelvis till nästa riksdag — komma in med förslag till just det, som riksdagen begärt, ändring av 7 § och 8 § i 1894 års lag. Vad man riskerar är, att denna ändring icke träder i kraft i år, ej heller den 1 januari 1924, men ingenting hindrar att den träder i kraft under år 1924 eller, om man vill vänta, den 1 januari 1925. Det är intet som hindrar, att denna fråga, där alla äro ense, löses hastigt utan att föregripa något annat. Och ha svensk-amerikanerna, som det här närmast gäller, väntat i tio och tolv, kanske vi kunna säga tjugo, trettio år, så torde ett års förlängning av väntetiden, blott man vet, att det verkligen kommer ett förslag, som icke behöver sammanbindas med något annat och som därför har utsikt att gå igenom, icke bli av någon som helst betydelse.

Ställer jag mot varandra vinst och förlust av ett antagande nu eller uppskov, blir det för mig alldeles klart, att vinsten övervägande ligger på uppskovssidan, och därför är det som reservanterna, med något olika motiveringar, vilka delvis komplettera, delvis motsäga varandra, i princip anse, att här mera hänsyn måste tagas till de familjerättsliga förhållandena och en omarbetning verkställas. Själv kan jag icke i alla delar instämma i den motivering, som givits av herr Lyberg, men nyssnämnda åsikt delar jag. Under sådana förhållanden ha vi ansett oss böra göra klämman identisk, och då jag nu har att framställa yrkande rörande hela denna komplex av bestämmelser, så gör jag det i den formen, att jag, med yrkande om avslag å 3 §, därmed också förenar yrkande om bifall till yrkandet i principreservationerna, vilket i dem allesamman är detsamma.

Jag vill påpeka, att det naturligtvis kan möta vissa svårigheter med hänsyn till motiveringen, men då det finnes föga sannolikhet för att andra kammaren kommer att avslå lagen, eftersom inga principreservationer föreligga från utskottets andrakammarledamöter, såvitt jag kan erinra mig, så är det egentligen i första kammaren jag hyser förhoppning om ett avslagsbeslut. Kommer nu avslag här till stånd, förfaller hela frågan, och frågan om motiveringen är då likgiltig. Skulle det återigen mot förmodan inträffa, att andra kammaren vill avslå förslaget och taga principreservationerna, så blir det ju utskottets sak att uppgöra den skrivelse till Kungl. Maj:t, som skall bära fram detta riksdagsbeslut. Jag tror för min del, att det är en förenkling av det hela, att jag framställer det yrkande jag gjort, om avslag på 3 § och bifall till det yrkande, som är framställt i principreservationerna.

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.*

(Forts.)

Lagförslag
omg. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

Herr **Clason**: Trots den föregående talarens som vanligt mycket klara framställning tror jag kammarens ledamöter hava fått tydligt för sig, att den fråga, som här föreligger, har många sidor och i själva verket är en ganska invecklad fråga. Den har också av utskottet tagits under mycket noggrann omprövning. Jag kan icke från den tid jag tillhört riksdagen erinra mig, att vid utskottsbehandling nedlagts så mycket tid på någon fråga som på denna. Vi ha också helt naturligt sökt inhämta vad sakkunskapen haft att säga oss, såväl från jurisprudenten som från den praktiska erfarenheten i utrikesdepartementet i dessa frågor.

Jag kan nu mycket väl förstå, att åtskilligt trots detta kan finnas, som talar, för den ståndpunkt, som den siste ärade talaren intog, nämligen att man skall avslå förslaget i dag och uppskjuta alltsammans till kommande behandling. Om jag emellertid icke har anslutit mig till denna linje, har det berott på följande skäl.

Såsom den föregående ärade talaren omnämnde, hava vi redan för mer än tio år sedan skrivit och begärt ändring i denna lagstiftning på en mycket viktig punkt, på punkten om den s. k. tioårslagen, en lag, om vars otillfredsställande bestämmelser alla torde vara ense. Nu sade den föregående talaren, att när svaret kom från Kungl. Maj:t på denna fråga, så kom det svar dessutom på andra frågor, som icke av riksdagen framstälts; Kungl. Maj:t hade företagit en omarbetning av lagkomplexet i dess helhet. Ja, det är alldeles riktigt, riksdagen har icke begärt en dylik omarbetning. Men de frågor, som ha föranlett en sådan, ha framställts från en mängd andra håll. De ha framställt sig i praktiken under dessa gamla lagars tillämpning under en lång följd av år. Vi få komma ihåg, att den ena av de lagar eller förordningar, som det här gäller att ersätta, är från år 1858; det är förordningen angående villkor för utländsk mans upptagande till svensk medborgare. Den andra är lagen av år 1894. Under dessa jämförelsevis långa tidsperioder har vid tillämpningen det ena fallet efter det andra framträtt, som gjort en mera allmän revision av hela lagkomplexet önskvärd.

När man då hade att skrida till denna revision för att fylla de luckor, som obestriddigen funnos i föregående lagstiftning, så befanns det, att man i Norge hade utarbetat ett lagförslag till ändring av där gällande bestämmelser i hithörande avseenden, och det var detta, som då gav anledning till, att man sökte samarbete från svensk sida vid beredningen av ärendet, såsom den föregående ärade talaren omnämnde.

Jag skulle vidare vilja göra gällande, att vad som under de allra senaste åren inträffat, ytterligare har understrukt behovet av en allmän revision på detta område. Kammaren torde komma ihåg, just med hänsyn till detta område, att vi under de senare åren haft världskriget med dess konsekvenser. Detta har förändrat förhållandena i mycket hög grad. Förut, som man säga, var man på väg att utveckla nästan ett visst världsmedborgarskap. Det betydde egentligen ganska litet, var man vistades och hur man hade det. Man reste då utan svårighet ut till främmande länder och hade ganska lätt att där för skaffa sig alle-

handa möjligheter och rättigheter. I denna utveckling ha de sista åren åstadkommit en radikal förändring. Jag behöver bara peka på en sådan sak som de nya passbestämmelserna, som icke existerade för ett tiotal år tillbaka, men som nu tilltrassla samfärdseln i hög grad och som naturligtvis tilltrassla den i ännu högre grad, om de medborgarrättsliga förhållandena icke äro fullständigt klara, om mannen t. ex. har medborgarrätt i ett visst land, hustrun i ett annat och barnen kanske i ett tredje. Under sådana förhållanden uppstår det en hel del svårigheter och trassel.

Jag har under dessa omständigheter ställt till mig den frågan: Är det föreliggande lagförslaget bättre än de bestämmelser, som nu gälla? Och jag har kommit till det resultatet, att lagförslaget verkligen är bättre. Jag kan mycket väl medgiva, att det icke är idealiskt, men jag skulle vilja göra gällande, att det är mycket svårt att på detta område få det riktigt idealiskt ordnat och att detta i själva verket icke ligger ensamt i vår hand. Det senare beror helt enkelt därpå, att det här är fråga om ett internationellt område, där olika regler och olika principer gälla i olika länder. Om vi såsom svenskar skulle lägga våra principer till grund, så är det icke säkert, att de passa för de andra länderna, och man kan tämligen visst säga, att de icke komma att passa för alla andra länder. Detta gör, att man icke kan vänta att få fram en fullt idealisk lagstiftning på området. Man får därför icke låta det bästa vara fiende till det goda.

Det är vidare, som den föregående ärade talaren påpekade, här fråga om ett område, där rätten är stadd i en ganska hastigt fortgående utveckling. Skall man då vänta med reformer hos oss, tills det uppstår full stabilitet på detta internationella område, ja, då tror jag man får vänta mycket, mycket länge, och då menar jag, att det är bättre att i närvarande ögonblick taga vad som dock innebär en viss bestämd förbättring, än att vänta på denna stabilisering, som jag tror kan komma att dröja ytterligt länge. Är det så, att rättsutvecklingen sedan skrider framåt i andra länder, ja, då ha vi hos oss möjlighet att följa efter, men därför att utvecklingen är i fortskridande behöva vi icke stå kvar på principer från 1858.

Den föregående ärade talaren sade, att man skulle vänta tills praxis stadgat sig. I det fallet ber jag få svara vad jag nyss sagt. Vi få vänta alldeles för länge, och denna praxis kommer att te sig mycket olika i olika länder.

Nu framhöll också den föregående ärade talaren, att förslaget enligt hans mening icke byggde på enhetliga principer. Han gjorde med all rätt gällande, att hela utvecklingen på detta område har vilat på olika principer. Han talade om hemvistprincipen, domicilprincipen, och antydde åtminstone familjerättsprincipen, bordsrättsprincipen, och han yttrade, att dessa ibland kunna komma i viss konflikt med varandra. Det är alldeles riktigt; det är på det viset. Men han själv kan ju icke, vill icke och föreslår icke, att man skall lägga någon av dessa principer enbart till grund. Han vill själv jämkja mellan dessa principer. Han

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

Lägförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

sade, att domicilprincipen måste jämkas vid vissa förhållanden, i tre olika hänseenden, tror jag han antydde. Frågan är alltså icke, om man skall gå principfast tillväga, alldeles som efter ett rakt kritstreck. Det kan icke och vill heller icke den ärade talaren göra. Man måste jämkas, och då är den fråga, som föreligger här: Äro dessa jämkningar, som vi i utskottet uttalat oss för, lämpliga eller icke lämpliga? Ja, därom kunna meningarna vara delade; det är intet tvivel om det. Men utskottsmajoriteten har i alla fall ansett, att det finnes så mycket gott i detta förslag, att den velat gå fram med detsamma.

Den ärade talaren antydde vissa fall, som kunde te sig rätt märkvärdiga. Ja, det är så med denna lagstiftning, att vilken väg man än går, kan man leta ut underliga fall. Det är icke alls svårt. Jag skulle också kunna räkna upp en hel del fall; sådana måste uppkomma, då man har att räkna med så många olika folk, olika nationer, olika lagstiftningar, fullbordade äktenskap och ofullbordade äktenskap, barn, födda inom äktenskapet, och barn, födda utom äktenskapet, posthuma barn, personer med dubbelt medborgarskap, personer med medborgarrättslöshet och allt sådant. Kombinerar jag alla dessa eller ett par av dessa möjligheter, så kan jag mycket lätt peka ut fall, som te sig mycket underliga. Men för det första vill jag påpeka, att dessa fall förekomma också med nuvarande lagstiftning, och jag misstänker, att de till stor del skulle förekomma också med herr Reuterskiölds lagstiftning, om de också kanske där skulle te sig på annat sätt. Man kommer i varje fall icke ifrån dem, så att den omständigheten tror jag icke kan utgöra något hinder för antagande av lagen i det skick, vari Kungl. Maj: t nu framlagt den.

Utskottet har ju i vissa punkter varit uppdelat i två tämligen lika stora grupper beträffande detaljerna. I denna paragraf är jag reser vant. Jag och de med mig liktänkande ha vid behandlingen av de olika möjligheterna sökt enligt våra synpunkter se frågan praktiskt och sökt lösa den, icke uteslutande efter teoretiska riktlinjer, utan med hänsyn till sådana spörsmål som dessa: Vad är praktiskt och lämpligt för *Sverige* och vad är praktiskt och lämpligt för *svenska medborgare* i föreliggande fall? Jag har sökt taga mera hänsyn härtill än exempelvis till vad som i liknande frågor kan vara praktiskt och lämpligt för utlänningar, som eventuellt vilja ansluta sig till Sverige på ett eller annat sätt.

Jag skall nu icke för ögonblicket gå in på de motsättningar, som sålunda här kunna framträda i olika detaljer, eller på hur det kungl. förslaget sökt i de olika paragraferna lösa dessa frågor. Det är åtskilliga andra paragrafer, där vi från nyss angivna synpunkt icke kunnat följa Kungl. Maj: ts förslag i dess helhet, utan i vilka dels utskottsmajoriteten och dels reservanterna inom utskottet vidtagit åtskilliga ändringar. Jag antecknar med nöje, att den föregående ärade talaren även från sin ståndpunkt medgav, att dessa förändringar i stort sett voro förbättringar. För ögonblicket skall jag endast hålla mig till vad som i föreliggande paragraf är före, helst då, som den föregående ärade talaren nämnde, denna paragraf är en av förslagets kärnpunkter.

Paragrafen står, såsom herr Reuterskiöld påpekade, i ett visst samband med 8 §. Båda dessa paragrafer behandla åtminstone delvis frågan, huru det skall ställa sig med en kvinna, som träder i äktenskap i där omförmälta fall. Tidigare har den allmänna regeln i stort sett varit den, att hustrun följer mannens medborgarskap och således, att en svensk kvinna, som gifte sig med en utländsk man, även här i landet förlorade sitt svenska medborgarskap. Det av kommitterade ursprungligen framlagda förslaget följde i stort sett denna princip. Emellertid kommo invändningar från åtskilliga håll och bland andra från Fredrika-Bremerförbundet. Detta förbund påpekade den högst ogynnsamma ställning, vari, om man fasthölle vid denna princip, svenskor, som här i landet gift sig med utländska män, i vissa fall skulle råka — svårigheter, som naturligtvis i hög grad skärpts genom världskriget och genom den upphävida kommers mellan länderna, som i stor omfattning blivit en följd av världskriget. Kungl. Maj:t gick i sin proposition på skäl, som där framlagts, denna önskan till mötes. Kungl. Maj:t ändrade sin förra ståndpunkt, och det kungliga förslaget gick in på den linjen, att en svensk kvinna, som gifter sig med utländsk man, men som fortfarande har sitt hemvist i Sverige, bibehåller sitt svenska medborgarskap. Det innebär många fördelar för henne i fattigvårdshänseende, i beskattningshänseende och åtskilliga andra hänseenden, och detta har nu Kungl. Maj:t trätt in för. Detta behandlas närmare i 8 §, som vi sedan komma till och som står i ett visst samband med denna paragraf. Jag skall icke närmare gå in på den sidan av saken, men jag vill påpeka, att det är en hel del mängd fördelar i dessa fall, fördelar som, om man faller lagen, icke för närvarande stå att få.

Lagrådets majoritet ville emellertid gå ett steg längre. Lagrådets majoritet ville nämligen gå därhän, att man skulle tillämpa motsvarande princip för utländsk kvinna, som gifter sig med svensk man i främmande land. Låt oss draga motsvarande konsekvens, säger lagrådets majoritet! Kungl. Maj:t har icke följt lagrådets majoritet på denna punkt, och detta enligt min uppfattning på ganska goda skäl. Jag antager, att dessa skäl komma att närmare utvecklas under den följande debatten. Jag skall emellertid beträffande utskottets ställning i den frågan endast erinra om, att det beslut, varigenom utskottets majoritetsförslag kom till, fattades med 8 röster mot 8, och det var den förseglade sedeln, som fällde utslaget. De, som voro för rent avslag, deltog icke i den voteringen. Bakom utskottets förslag står således icke mer än halva utskottet.

Vi hava på sid. 44 utvecklat vår reservation i denna punkt. Vi ha anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag, och vi hava gjort detta med hänsyn till att ökat rättsskydd beredes i utlandet vistande svensk medborgares hustru och familj och med hänsyn till åtskilliga därmed sammanknutna omständigheter. Vi ha icke kunnat finna något avgörande skäl att i denna punkt gå längre, än Kungl. Maj:t förslagit. Det är icke skadligt för Sverige att stanna på det kungl. förslagets ståndpunkt, icke i något avseende, så vitt jag kan finna. Men det kan vara

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.*
(Forts.)

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

nyttigt för hustrun och familjen och för svenska medborgare, som ha sitt hemvist i utlandet, och jag skulle vilja säga, att det är hårt att gå en annan väg. Jag tänker mig en svensk man, som för att vinna sin utkomst rest till utlandet. Han vill vara pionjär för svenskheten och vill verka för det svenska näringslivet. Om han då gifter sig med en utländsk kvinna därute, tycker jag, att det är ganska hårt, om lagen skulle säga, att hon icke får bli svensk medborgare genom äktenskapet, möjligen genom vissa andra åtgärder, men icke genom äktenskapet. Jag föreställer mig, att hans önskan att där ute såsom svensk pionjär bilda ett svenskt hem och en svensk familj är ganska berättigad, och det är det, som Kungl. Maj: t nu gått till mötes. Jag kan icke heller finna, att den teoretiska linje, som sammanställer dessa förhållanden med den moderna äktenskapslagstiftningen, egentligen är träffande. Den moderna äktenskapslagstiftningen har gått ut på att giva hustrun i äktenskapet viss del av de rättigheter och förmåner, som förut i det stora hela tillagts mannen. Jag har trott, att denna äktenskapslagstiftning gjort detta för att även på detta område tjäna och skydda familjens enhet, men jag har icke trott, att meningen varit att spränga itu familjen. Något i den riktningen gör emellertid förslaget, när det i dylika fall understöder en skilsmässa mellan man och kvinna i medborgarrättsavseende.

Jag medgiver, att det kan göras invändningar även mot 8 §, men jag säger fortfarande, att förhållandena praktiskt taget te sig olika för mig med avseende på en svensk kvinna i hemlandet och en kvinnas ställning i utlandet. Jag vill dessutom framhålla, att genom de av utskottet vidtagna förändringarna i Kungl. Maj: ts proposition inträder i vissa fall medborgarrättslöshet för en i utlandet bosatt, med svensk man gift kvinna, och konsekvenserna därav äro i åtskilliga avseenden synnerligen betänkliga.

Nu hava reservanternas till utskottets hemställan i dess helhet yrkat avslag på både Kungl. Maj: ts proposition och på utskottets förslag. Ett par av dem ha med detta avslagsyrkande visserligen förenat en önskan, att Kungl. Maj: t till nästa riksdag ville inkomma med förslag till ändringar av 7 och 8 §§ i hittills gällande 1894 års medborgarrättslag för att upphäva den allmänt klandrade tioårslagens verkningar. Men denna deras önskan finnes icke på något sätt uttalad i deras kläm. Icke ett spår av detta finnes i klämman, och läser man deras motiveringar finner man, såsom herr Reuterskiöld påpekade, att motiveringarna på vissa punkter gå stick i stäv med varandra. Att under sådana förhållanden gå på avslag är att samla under en hatt åtskilliga mycket olika riktlinjer, och jag tvivlar på, att ett avslag, helst om man antager, att förslaget blir bifallet i andra kammaren, kommer att leda till det resultatet, att man finge fram en ändring blott i dessa båda nyssnämnda paragrafer. Jag misstänker, att kravet på ändring gjort sig så starkt gällande i det stora hela, att Kungl. Maj: t kommer tillbaka med förslag till allmän revision av medborgarrättslagen.

På dessa skäl skall jag, herr greve och talman, yrka, beträffande

förevarande punkt, bifall till den av mig och sju andra medlemmar av utskottet avgivna reservation, som återfinnes på sidan 44 i utskottets betänkande. I övriga punkter kommer jag att i allmänhet yrka bifall till utskottets förslag.

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Herr **Hammar skjöld**: Herr greve och talman, mina herrar! I den kungl. propositionen framhålles med full rätt, att det av kommitterade eller delegerade avgivna förslag, som ligger till grund för propositionen, har vid remissen till olika myndigheter från dessa myndigheters sida erhållit ett gynnsamt bedömande. En anledning därtill, jämte den rådande anhopningen av remisser, som för de flesta myndigheter gör det omöjligt att ingå i ett allt för noggrant bedömande, torde ligga däri, att lagförslaget utan tvivel på ett i vissa avseenden fördelaktigt sätt avsticker från flertalet andra remitterade förslag. Även det utlåtande, som jag underskrivit, gör, åtminstone kvantitativt sett, ganska få erinringar mot det remitterade förslaget. Av de framställda erinringarna har en och annan blivit undanröjd eller åtminstone till sin betydelse minskad under den efterföljande behandlingen av frågan. Det återstår emellertid ett par uti nämnda utlåtande framställda anmärkningar, vilka icke blott hava kvar den betydelse, som de från början kunna ha ägt, utan också, kan man säga, fått ökad vikt genom den behandling, som sedan förekommit.

Den ena av dessa anmärkningar är den, att det föga överensstämmer med den familjerättsliga ställning, som med den nu nya äktenskapslagstiftningen tillkommer hustrun, att i medborgarrättsavseende behandla hustrun som en biperson och låta henne mer eller mindre undantagslöst automatiskt följa mannens öde i medborgarrättsavseende. Det är givet, att jag icke fäster mig vid så att säga honnörssynpunkter eller därvid, att det möjligtvis kan anses ligga något nedsättande eller försmädligt i uttrycket biperson, utan jag tänker på det sakliga innehållet i hustruns familjerättsliga ställning, hennes rättigheter och skyldigheter å ena sidan och å andra sidan denna osjälvständiga ställning, som kommer henne att följa med mannen i medborgarrättsavseende.

Denna anmärkning skulle till äventyrs i viss mån kunna avhjälpas genom valfrihet för hustrun vid äktenskapets ingående att optera för det ena eller andra medborgarskapet, men den utvägen anser jag icke i och för sig tillfyllestgörande. Jag gör detta på nära till hands liggande grunder; det är dels svårt i denna situation för hustrun och hennes målsman att överskåda situationen, dels också obehagligt att framställa mot mannens önskan stridande krav i detta avseende.

Ifrågavarande anmärkning i utlåtandet har vunnit i styrka därigenom, att den upptagits av lagrådet, och lagrådet har icke blott upptagit denna anmärkning, motiverad med hustruns nya familjerättsliga ställning, utan det har högst väsentligt förstärkt anmärkningens innebörd genom att påpeka den statsrättsliga ställning, som numera tillkommer hustrun och som icke heller synes vara förenlig med hennes automatiska efterföljande med mannen i medborgarrättsavseende. Det får väl i själva

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

verket sägas vara onaturligt, att när man exempelvis i fråga om naturalisationen av mannen med större eller mindre framgång beflitar sig om att sovra och icke upptaga till svenska medborgare andra än önskvärda element och låta de andra vara utanför, naturalisation utan annan offentlig myndighets medverkan än vigselförrättarens gladeligen sker genom giftermål, så att de allra minst önskvärda element kunna på det sättet komma in i landet, utan att vi ha möjlighet att därifrån befria oss. I alla de fall, då det kan vara önskvärt för en hustru av utländsk härkomst att förvärva svensk medborgarrätt, då det verkligen finnes skäl till det och detta överensstämmer med det allmännas intressen, så står ju naturalisationsinstitutet till buds. Det har talats om, att hustrun skulle vinna i rättsskydd genom vad som här föreslagits, men jag får för min del säga, att det kan också påstås, att det många gånger är upprörande, om svenska staten är ur stånd att på något sätt bistå svenska kvinnor, som råkat ut för utländska äventyrare och med dem ingått äktenskap. Jag fäster mig icke mycket vid detta exempel. Jag skall icke gå in på exempel, ty exempel kunna anföras av olika slag, och det kräver ett ganska långt studium för att utrona, vilka fall som kunna anses vara de talrikaste och viktigaste.

Redan denna anmärkning, vilken med stor styrka framställts av lagrådet, kräver en så genomgripande omarbetning av lagförslaget, för att det skall bli tillfredsställande, att den icke rimligtvis kan ske under nu pågående riksdagsbehandling, och den kräver tillika samarbete med andra länder, speciellt med de båda länder, med vilka vi förut samarbetat på detta område. Redan detta skulle således för mig vara ett tillräckligt skäl att yrka avslag, i vilket avseende jag utan att fullt gilla hela innehållet närmast ansluter mig till herr Lybergs motivering för sitt yrkande.

Nu tillkommer en annan anmärkning, som framställts i utlåtandet, men sedan icke synes rönt beaktande, men som vunnit i styrka på annat sätt, nämligen genom ändringar i förslaget. Det är den anmärkningen, att genom den tilltänkta lagen försvåras ytterligare den redan nu allt för osäkra utväg, som finnes för vederbörande kyrkobokföringsförrättare att erhålla kännedom om, huruvida en viss person är svensk medborgare eller icke. Det finnes utan tvivel även enligt nu gällande lag fall, då kyrkobokföraren har svårt att bedöma detta, och det är kyrkobokförarens uppgifter, som läggas till grund för upprättande av vallängd, för beskattning, för värnplikts- och passförhållanden o. s. v. Men de fallen ha mångfaldigats och gjorts mera svårartade genom det framlagda förslaget. Redan i vissa fall, då hemvist i Sverige vare sig i och för sig eller under en viss tid har erhållit betydelse för medborgarrättens tillvaro, kan det yppa sig svårigheter härvidlag. Jag vill emellertid mindre fästa mig därvid, ty dessa förhållanden böra någotsånär lätt kunna utronas.

Men det finnes andra omständigheter beträffande medborgarrättens tillvaro, som äro, kan man säga, svåra eller omöjliga för kyrkobokföringsförrättarna, mantalsskrivningsförrättarna och vallängdsupprättarna

att hålla reda på. Dit hör den omständigheten, att det dömts till hemskillnad. Hemskillnadsdomen är ju visserligen offentlig kungjord, men det är för mycket begärt, att dessa myndigheter skola hålla reda därpå. Dit hör också det förhållandet, huruvida den ena eller den andra av makarna skall ha vårdnaden om barnen, något som är mycket svårt för ifrågavarande myndigheter att förskaffa sig kännedom om. Dit hör framför allt den omständigheten, huruvida en person kommer att äga ett visst utländskt medborgarskap eller intet medborgarskap alls utomlands. Man kan taga exempel på dessa förhållanden snart sagt vid varje paragraf i förslaget. För att få en mera konkret bild kan man taga ett exempel från 1 § 2 mom., där det heter: »Svensk medborgarrätt förvärfvas, på grund av födsel, av barn i äktenskap, av vars föräldrar allenast modern är svensk medborgare, såframt fadern ej är medborgare i något land.» Fadern är långt ute, kanske i en annan världsdel, huru skall det då kunna vara möjligt för prästen att veta, huruvida han är medborgare i något annat land eller icke? Ett annat exempel kunna vi taga från 3 §, där det heter: »Utländsk kvinna, som ingår äktenskap med svensk medborgare, förvärfvar genom giftermål svenskt medborgarskap, såframt hon — — genom giftermålet förlorar sitt utländska medborgarskap.» Huru skall kyrkobokföraren kunna veta det? I samma paragraf heter det, att utländsk kvinna kan komma i samma kasus under äktenskapet, »såframt hon under äktenskapets bestånd — — — går sitt utländska medborgarskap förlustig».

Dessa exempel äro ingalunda uttömmande, utan exempel kunna anföras snart sagt från varje paragraf på sådana svårigheter. Jag tror icke, att det är möjligt att i administrativ väg avhjälpa detta, utan jag anser nödvändigt, att man vid omarbetning av lagen tager hänsyn till, att bestämmelserna bliva sådana, att det blir möjligt att tillämpa dem i detta avseende.

Jag skall icke gå in på frågan om de stridiga principerna och dylikt i lagen. Det kan hända, att det är i viss mån oundvikligt att tillämpa olika principer, och det kan ju vara en smaksak, om det blir för mycket eller för litet i den vägen av principlöshet eller principmångfald, men jag anser, att redan de två grunder, som jag anført, förstärkta med vad reservanterna, speciellt herr Lyberg, anført, utgöra en giltig anledning att önska en grundligare omarbetning av förslaget än som kan ankomma på utskottet. Härav följer också att jag förenar mig i reservanternas framställda yrkande om avslag på 3 §.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr statsrådet **Åkerman**: Herr talman, mina herrar! Då jag nu går att med några ord besvara de anmärkningar mot detta förslag, som hittills framkommit, så kan jag ju i mycket hänvisa till det anförande, som utskottets ärade ordförande redan här hållit. Jag ber om ursäkt att jag naturligtvis en och annan gång kommer att upprepa,

Lagförslag
 ang. svenskt
 medborgar-
 skap.
 (Forts.)

vad han har sagt, men det är ju omöjligt att undvika. Han har bland annat framhållit, huru invecklade och svåra de förhållanden äro, som det här är fråga om att ordna, och han har också mycket riktigt sagt, att huru man än lägger denna lagstiftning, så kan den aldrig bli idealisk. Det är alldeles min uppfattning, och jag kan också instämma i vad han sade därom, att man skall akta sig för att låta det bästa bli fiende till det goda. Det förslag, som nu här föreligger, har ju dock rönt ett mycket välvilligt mottagande såväl hos de myndigheter, vilkas utlåtande över detsamma inhämtats, som också ifrån en mängd betydande korporationer, som fått tillfälle att taga del av förslaget. Särskilt vill jag erinra om, att just i den viktiga frågan om kvinnans ställning har en framstående representation för detta intresse, Fredrika-Bremerförbundet, uttalat sina stora sympatier för vad här föreslagits, och de önsknigar, som från detta förbunds sida framställts, ha till och med i någon mån blivit ändå mera tillgodosedda genom det kungl. förslaget än vad kvinnorna själva begärt.

Den ärade utskottsordföranden har erinrat om detta lagförslags förhistoria, huruledes från riksdagsskrivelsen år 1912, i vilken man begärde upphävande av den bedrövliga tioårslagen, det hela så småningom vuxit ut till ett mera omfattande lagförslag. Ja, det är förhållandenas egen natur, som har åstadkommit, att det har blivit på detta sätt. Det hade ju förut, då den gamla lagen gjordes, varit skandinaviskt samarbete. När tidpunkten nu närmade sig, var frågan redan uppe i Norge, och det var ju då ganska naturligt, att Norge och Danmark inbjödos till samarbete med oss. Nu föreligger resultatet av detta, och, som sagt, det har blivit välvilligt bedömt från så gott som alla och jag tycker därför, att det skulle vara beklagligt, om riksdagen i dag skulle uppskjuta saken i syfte att få antingen en helt förändrad lagstiftning beträffande kvinnans ställning i detta fall eller också bara för att råda bot på tioårslagen.

Vi hava också skäl uti att tänka något på utsikterna till ett fortsatt skandinaviskt samarbete, såsom ju herr Lyberg särskilt tänkt sig och andra med honom. Det är ju mycket vanskligt, åtminstone från denna plats, att göra några bestämda uttalanden härom, men jag ber herrarne ändå besinna, att i Norge har redan framlagts proposition, stödd på detta nu föreliggande interskandinaviska förslag. Den har visserligen i behandlingen uppskjutits, men den är i alla fall ett faktum, som man måste taga hänsyn till. Det är ju också så, mina herrar, att i regel anses ett interskandinaviskt samarbete vara avslutat, när betänkandet föreligger. Huru det kan gå i Danmark vid förnyad framställning, det är ju, det måste jag säga, mycket ovisst. De omständigheter detta beror på anser jag icke lämpligt att här närmare inlåta mig på, men jag anser mig ha rättighet att säga, att jag tror, att utsikterna för ett fortsatt interskandinaviskt samarbete på ifrågakvarande område äro mycket ovissa.

Jag måste, helt beskedligt, vill jag säga, reagera mot den åskådning, som kommit till uttryck i herrar Hellbergs och Lybergs reservationer beträffande kvinnans ställning. Det behöver jag väl icke säga,

att jag härvidlag icke alls av princip vill på något sätt underkänna vad de herrarne där sagt. Jag tror, att mitt uppträdande här i frågor, som berört, om jag så må säga, kvinnans emancipation, visar, att jag icke är någon motståndare till den, men i den nu föreliggande frågan vill jag verkligen säga, att jag tycker, att man bör se den praktiskt och uteslutande praktiskt, och då ställer sig saken helt annorlunda. Det är väl ändå så, att för de allra flesta kvinnor äro mannen och barnen det, som de mest tänka på och äro fästade vid, och vad nu särskilt barnen beträffar må jag säga, att nog är det så, att kvinnan, i de flesta fall åtminstone, icke kan tänka sig någonting annat, än att hon skall ha samma medborgarskap som barnen, och då det nu är så, att man beträffande barnens medborgarskap måste träffa ett val i lagstiftningen har man åtminstone tills vidare svårt att tänka sig någon annan regel än att barnen skola härvidlag följa fadern. Det faller då av sig självt, att kvinnan nog också i regeln vill följa mannen i detta avseende.

Som jag redan sagt är jag ingalunda någon principryttare i denna sak. Mina föregående uttalanden i riksförsamlingen ha nog vittnat om, att jag fullt förstår de synpunkter, som gjorts gällande särskilt i herrar Hellbergs och Lybergs reservationer och även i vad som uttalats inom lagrådet.

Vad som nu gjort, att kvinnans ställning i denna sak kommit på dagordningen, är otvivelaktigt den amerikanska lagen, som man fäster så stor vikt vid. Jag vill visst icke underkänna denna lags betydelse. Men jag fäster uppmärksamheten på, att fastän man i Amerika strävat efter full likställighet på området, så har man där ändock icke vågat taga steget fullt ut. Det finnes ett par undantag i den amerikanska lagen, som jag emellertid icke skall trötta herrarne med att omnämna. Det artar sig ju att bli en mycket lång diskussion, och jag skall därför bemöda mig om att såvitt möjligt icke trötta med exempel. Ämnet är för övrigt så svårt i sig självt, att om man kan slippa fördjupa sig i detaljer, så är det nog lyckligt.

Vad skulle nu bli följen, om man läte så imponera på sig av de strömningar, som i Amerika framträtt, att man för den skull sköte upp denna sak till en oviss framtid? Jo, mina herrar, i så fall bleve det, enligt min tro, icke ett kort uppskov utan ett långvarigt uppskov, och det tycker jag skulle vara beklagligt, då det i alla fall är så, att denna lag, som här föreligger, är en förbättring av de nu gällande stadgarna och har tillvunnit sig bifall från de flesta, som uttalat sig om den.

Vad nu beträffar 3 §, som särskilt här talats om, så har så mycket därom blivit sagt, att jag kanske kunde gå förbi den. Jag skall icke beskriva skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag närmare än att utskottet där gått längre än Kungl. Maj:t, i det att utskottet säger, att om en utländsk kvinna ingått äktenskap med svensk medborgare, förvärvar hon genom giftermålet svenskt medborgarskap så framt hon i och med giftermålet får hemvist här i riket eller genom giftermålet förlorar sitt utländska medborgarskap. Och så heter det vidare i fortsättningen: »Utländsk kvinna, som ingår äktenskap

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. svenskt
medborgarskap.
(Forts.)

med svensk medborgare, men icke, enligt vad nu sagts, genom giftermålet förvärvar svenskt medborgarskap, blir svensk medborgare, såframt hon under äktenskapets bestånd tager hemvist här i riket eller går sitt utländska medborgarskap förlustig och mannen då fortfarande är svensk medborgare.»

Jag vill beträffande min ställning till detta utskottets förslag säga, att jag anser det vara klokare eller åtminstone mera praktiskt att nu stanna vid Kungl. Maj:ts förslag. Inte heller i denna punkt vill jag vara en envis principmänniska, utan jag anser, att man bör handla så, att man efter omständigheterna får det mest praktiskt ordnat, och då kan jag inte finna annat, än att det blir enklare och mera praktiskt i det levande livet, om man följer Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill icke underlåta att nämna, att ett förslag i den riktning, som utskottet här föreslår, verkligen varit uppe under sakens föregående behandling. Men det var två omständigheter, som gjorde, att jag stannade vid den av mig intagna ståndpunkten. Det första skälet var, att det bjöd mig emot att i ett så viktigt hänseende som förvärf för utländsk kvinna av svenskt medborgarskap genom giftermål bilda en regel, som skulle leda till olika resultat för olika länders medborgare, allt eftersom rätten var i den utländska kvinnans hemland. Jag skall bara nämna ett enda exempel. En tysk kvinna, som gifte sig med en utom Sverige bosatt svensk, kommer enligt utskottsförslaget att förvärva svenskt medborgarskap, men en fransk kvinna gör det icke under motsvarande förhållanden. Mitt andra skäl var av uteslutande praktisk natur och det var, att den regel, som man nu föreslagit, skulle bli ganska svår att tillämpa och fordra en mycket ingående kännedom om utländsk rätt i förevarande avseende, och det är inte alltid så säkert, att de myndigheter, beskickningar och konsulat i utlandet, som närmast ha med den saken att skaffa, alltid äro så hemma på detta område.

Herr Hammarskjöld har ju förklarat, att han, om jag så får säga, i kvinnoemancipationsfrågan — det var icke rätta uttrycket, men för korthetens skull kan jag använda det — står i närmaste överensstämmelse med herr Lyberg, och jag kanske därför får anse, att jag, genom vad jag sagt i detta avseende, redan svarat på herr Hammarskjölds ena anmärkning. Sedan nämnde han, att förslaget skulle medföra stora svårigheter för kyrkobokförarne, men den olägenheten har man tänkt i största möjliga utsträckning förekomma genom klara och tydliga administrativa bestämmelser, som skulle komma ut samtidigt med lagen.

Jag skall på frågans nuvarande stadium icke trötta herrarna längre, men jag fruktar, att jag kommer tillbaka.

Herr **Lyberg**: Herr talman! I likhet med ytterligare två reserveranter från denna kammare har jag omfattat herr Reuterskiölds reservation i vad klämnen vidkommer men på avsevärt annan motivering än han. Jag har i likhet med dessa två reserveranter anslutit mig till den uppfattning, som lagrådet gjort gällande på den föredragna punkten, men jag har också, såsom jag sagt i min reservation, ansett, att man möjli-

gen tillsvidare skulle kunna gå med på en bestämmelse av det innehåll, som åsyftas i utskottsförslaget.

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Efter det att särskilt herr Hammarskjöld yttrat sig, är det påtagligen överflödigt, att jag mera uttömmande motiverar min ståndpunkt, att jag står här och säger ungefär detsamma som han sagt, och som han givetvis sagt på ett mycket bättre sätt än jag kan säga det. Jag vill emellertid konstatera, att herr justitieministern nyss, om jag fattade honom riktigt, varnade för faran av en ytterst modern lagstiftning beträffande gift kvinnas medborgarrättsliga ställning, att han varnade för en sådan gentemot reservanterna, men därmed också samtidigt för herr Hammarskjölds alltför stora modernitet. Jag vill inte ge mig in på några kommentarier beträffande denna situation utan endast konstatera faktum.

Beträffande gift kvinnas medborgarrättsliga ställning har jag, med hänsyn till vad som redan sagts i debatten och i min reservation, endast att tillägga några få ord för att komplettera vad i detta hänseende anförts av lagrådet och nyss av herr Hammarskjöld. Det har talats om, att familjens enhet skulle löpa fara genom att man lät gift kvinna bliva självständig i medborgarrättsligt hänseende. Jag vill då säga, att om man med detta tal åsyftar något av etiskt värde, är det väl alldeles uppenbart, att talet är fullständigt obefogat. Ty det torde vara helt andra förhållanden som därvid äro avgörande. Jag kan inte hjälpa, att jag snarare är böjd för att anlägga en motsatt syn på saken, nämligen att ett påtvinget medborgarskap är ägnat att leda därhän, att den gifta kvinnan frestas till hyckleri, att giva sig sken att hysa känslor, som hon icke känner, nämligen samhörighet med ett land, som hon i verkligheten icke känner sig ha någon samhörighet med. Det finns, såvitt jag förstår, ingen anledning att påtvinga en gift kvinna ett annat medborgarskap än hon en gång förvärvat och i själ och hjärta bibehåller. Det finns icke heller anledning att påtvinga staten en sådan medborgare med alla de, icke minst ekonomiska konsekvenser, som detta har för staten och samhället.

Då justitieministern säger, att man, om man nu uppskjuter frågans avgörande, får göra sig beredd på, att frågan kommer att vila i många år, därför att, såvitt jag förstod honom rätt, man då finge lov att avvakta lagstiftningen i en hel del europeiska länder, så kan jag inte förstå annat än att den fara, som justitieministern talar om, icke är så synnerligen stor. Ty lagrådet har påvisat, att andra stater äro på marsch mot den väg, som lagrådet och vi reservanter anse, att den svenska lagstiftningen bör beträda. Det torde därför icke vara så riskabelt, om Sverige och de övriga nordiska länderna ta ett steg i den riktningen, även om inte alla eller flertalet andra stater samtidigt eller tidigare gått samma väg. Jag vill erinra om, att, efter det lagrådet avgav sitt utlåtande i ärendet och därvid erinrat om hurusom vissa stater redan omfattat den modernare principen, man i England visat benägenhet att beträda denna väg. Det engelska parlamentet uppgives stå i begrepp

Lagförelägg
ang. svenskt
medborgarskap.
(Forts.)

att antaga — om det icke redan gjort det — en lag, i vilken gift kvinnas medborgarrättsliga ställning fastslås.

Här har nu herr Hammarskjöld, som är på området speciellt sakkunnig, och som ju icke kan beskyllas för någon synnerlig radikalism, ansett, att denna väg är riktigast. En annan på området mycket sakkunnig, nämligen den danske statsrättsprofessorn Knud Berlin, har i en nyligen utkommen skrift uttalat samma uppfattning och anslutit sig till lagrådet på ett mycket kraftigt sätt. Även han är dock, efter vad det sagts, en konservativ man. Han säger, att, om Danmark skulle antaga en lag i enlighet med kommissionens utkast, det i själva verket skulle betyda, att man fick en lag i Danmark, som vore föråldrad, redan innan den bleve tillämpad. Han säger, att det skulle vara »urimeligt» att påtvinga teori och praxis en så invecklad, »vanskelig överskuelig» lag som den ifrågasatta och att tvinga myndigheterna lära sig alla dessa invecklade bestämmelser med undantag från regler och med undantag från undantag.

Det är på två särskilda skäl, som vi reserverar för uppskov ha grundat vår ståndpunkt. Det ena skälet har redan närmare utvecklats av både herr Reuterskiöld och herr Hammarskjöld, nämligen att det är en ytterst vansklig sak att få fram ett sammanhängande förslag genom ett utskottsarbete i en så invecklad fråga som den förevarande. Även utskottets ordförande har vitsordat, att frågan är synnerligen invecklad, och han har sagt, att han tror sig icke ha varit med om tidigare, att utskottet fått nedlägga så mycket arbete på någon fråga. Jag kan icke underlåta att säga, att trots detta arbete, detta gedigna arbete, och tillgången till goda krafter, man dock kan utan alltför ingående granskning konstatera, att utskottet icke fått fram ett förslag, som i allo sammanhänger. Jag har i min reservation påpekat ett fall, nämligen att 3 § enligt utskottsförslaget icke korresponderar med 6 § om gift kvinna såsom i regel vid naturalisation biperson till mannen.

Jag vill anföra ännu ett exempel på, att utskottsförslaget icke hänger ihop. Utskottet har föreslagit en ändring i 9 §, som enligt Kungl. Maj:ts förslag innebär, att svenskt medborgarskap för utom riket född person, som vistats i utlandet, skulle bibehållas, därest föräldrarna äro födda i Sverige. Denna bestämmelse om föräldrarna har tagits bort i 9 §. En emot denna punkt korresponderande bestämmelse finns enligt det kungl. förslaget i 4 §, rörande Kungl. Maj:ts rätt att träffa traktat med främmande makt om återvinning av medborgarskap. Men utskottet har icke föreslagit motsvarande ändring i detta lagrum. Jag nämner det bara som exempel på, hur vanskligt det kan vara att göra väsentliga omarbetningar av ett så invecklat förslag som det föreliggande. Det var nu det ena skälet.

Det andra skälet, som varit avgörande för oss, har blott mera i förbigående av herr Hammarskjöld berörts, och herr justitieministern har också mera i förbigående bemött detsamma. Vi mena, att, eftersom varken Norge eller Danmark slutbehandlat det utkast, som av den nordiska kommissionen utarbetats, det måste anses olämpligt med hän-

syn till önskemålet om en ensartad lagstiftning, att Sverige nu omedelbart antager en lag, som väsentligt skiljer sig från det resultat, vartill denna kommission kommit. Detta skulle enligt min mening och enligt reservanternas mening lagstiftningen komma att göra, naturligtvis framförallt för den händelse, att den komme att följa de linjer jag i första hand anslutit mig till, men även för det fall att lagstiftningen skulle komma att överensstämma med det förslag, bakom vilket utskottsmajoriteten står.

I förbigående vill jag här passa på att nämna, att då utskottsordföranden talade om, att 3 § fått den lydelse den fått i utskottet genom den förseglade sedelns hjälp, detta visserligen är alldeles riktigt. Men om de fyra principreservanterna deltagit i den votering, varom han talade — vilket vi icke gjorde — skulle omröstningssiffrorna blivit 12 mot 8 till förmån för 3 § i utskottets formulering, låt vara att vi icke skulle ha känt oss vidare tillfredsställda med resultatet.

Orsaken till att det enligt vår mening skulle vara olämpligt, att Sverige ställde de två andra länderna inför ett fait accompli, är som sagt den, att det givetvis därefter skulle bli mycket svårare att få en ensartad lagstiftning, än vad fallet bleve, om man sökte åstadkomma ett fortsatt samarbete och därunder sökte modifiera och jämka ihop de olika åsikter, som möjligen kunde förekomma. Särskilt olämpligt synes det vara, att just Sverige bröte sig ut, emedan det är Sverige, som gjort inbjudan till Norge och Danmark. Denna inbjudan träffade Norge i ett ögonblick 1920, då norska stortinget stod i begrepp att antaga ett då föreliggande förslag till ny medborgarrättslag, och föranledde Norge att avbryta lagstiftningsarbetet i det allra sista stadiet av detsamma. Vidare har ännu en gång, som justitieministern påpekade, norska stortinget — det var förra året — avbrutit behandlingen av en proposition om medborgarrättslag på ett sent stadium, denna gång ett förslag, som i huvudsak överensstämde med kommissionens utkast.

Nu säger justitieministern, att den omständigheten skulle tala för, att vi borde omedelbart fatta ståndpunkt. På förut angivna skäl kan jag icke dela denna uppfattning. Jag kan icke tänka mig annat än att detta avbrott i behandlingen av det norska förslaget varit beroende på hänsyn till vad uppfattningen möjligen kan vara i Sverige. Det har uppgivits under hand och från tillförlitligt håll, att anledningen varit, att man velat avvakta lagrådets utlåtande. Man hade sannolikt på känn, att det skulle förorda väsentliga avvikelser från utkastet. Huru därmed än må vara, är det väl tydligt, att man under sådana förhållanden i Norge icke är obenägen till hänsynstagande, och att man åtminstone borde göra ett försök till fortsatt samarbete. Är det så emellertid, att Norge och Danmark avvisa ett sådant, så à la bonne heure, Sverige och de svenska statsmakterna ha då gjort vad på dem ankommer, och Norge och Danmark kunna icke gärna säga, att vi gjort ungefär som en person, som inbjuder en annan till ett gästbud men passar på att äta upp maten, innan gästen kommit.

Jag vill härtill lägga, att även i Danmark — att döma av den av

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.

(Forts.)

mig förut apostroferade professorns uttalande — föreligger en önskan om överarbetning av det uppgjorda utkastet. Åtminstone har han den uppfattningen, att en sådan överarbetning bör ske, innan Danmark för sin del tar upp frågan. Jag vet ju inte, hur pass auktoritativ den mannen är, men jag har ansett mig böra åberopa honom, eftersom han är på området alldeles särskilt sakkunnig. — Detta var således det andra skälet vi haft för vårt yrkande.

Till sist vill jag beträffande tioårslagen säga, att, då herr justitieministern, liksom tidigare herr Clason, talade om faran av uppskov, särskilt med hänsyn till att vi fortfarande skulle få ha kvar tioårslagen, det väl är alldeles uppenbart, att det icke finns något som helst hinder att redan till nästa års riksdag förändring i 1894 års lag föreslås, varigenom man borttager tioårsbestämmelsen och neutraliserar verkningarna därav. Och det är att observera, att den lagstiftningen kunna vi företaga oberoende av de övriga nordiska länderna, därför att i de andra två länderna finnes icke någon tioårslag, i Danmark ingen alls och i Norge en mycket ofullständig motsvarighet till densamma.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till det, vartill herr Reuter-skiöld liksom jag själv kommit enligt reservationerna.

Herr statsrådet **Åkerman**: Ja, mina herrar, det gick, som jag sade: jag kommer igen, fast jag trodde icke, att det skulle bli så snart. Men då jag är rädd, att man snart nog skall börja debatten i denna fråga i andra kammaren och jag får gå dit om en liten stund, skall jag passa på, att innan det blir för sent, svara på en del av vad herr Lyberg nu nämnde.

Han talade först om den där motionen i England, och jag fick det intrycket, att herr Lyberg trodde, att den engelska lagstiftningen skulle slå in på den linje, som är uppdragen i den motionen. Jag har anledning tro raka motsatsen efter de upplysningar jag fått, men det är ju inte så lätt att vara säker på vem av oss två, som har frågat sist, så jag kan icke säkert säga någonting annat än att då vi hörde efter, ansågs det, att det låg mycket illa till för denna motion i engelska parlamentet. Hur det sedan gått, vet jag icke, men jag har ingen anledning att tro, att vinden blåser gynnsammare nu där borta, sedan där blivit ändringar i vissa avseenden.

Sedan talade herr Lyberg om vissa andra främmande länder, därmed tydligen åsyftande Belgien och Estland. Ja, men intet av dessa länder har i förevarande fall gått längre än Kungl. Maj:t nu föreslår.

Vidare nämnde herr Lyberg något, som också står i hans reservation och som jag icke tog upp förra gången, nämligen att det vore vanskligt att göra den av utskottet föreslagna ändring i 3 § separat. Ja, men då lagrådets ledamöter tala om den saken, förutsätta de, att det går mycket bra att göra detta separat utan att det blir något krångel i övrigt. Att den bestämmelse i 4 §, som herr Lyberg anmärkt på, fått stå kvar, trots den ändring utskottet gjort i 9 §, beror tydligen där-

på, att man i 4 § velat bibehålla en garanti, att det verkligen är fråga om i sann mening svenska familjer.

Nu vill jag också upprepa, att jag icke alls anser den inbjudan vi på sin tid utfärdade till skandinaviskt samarbete böra på något sätt obligera oss att i det oändliga fortsätta med detta interskandinaviska samarbete. Jag vill framhålla ännu en gång, i det jag vill använda herr Lybergs bild, att middagen är slut, men det är icke vi, som ha ätit upp all maten, utan vi ha gjort det lika bra alla tre, både Sverige, Norge och Danmark. För övrigt är det icke något märkvärdigt, att sedan ett skandinaviskt samarbete ägt rum, Sverige kommer före vid riksdagsbehandlingen, och det tycker jag för min del icke är något, som vi behöva vara ledsna över. Det äro vi förresten så vana vid, att jag tycker icke vi behöva fästa oss så mycket därvid.

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Herr von Geijer: Diskussionen har hittills rört sig nästan uteslutande om den principiella sidan av saken. Utskottets ärade ordförande, som inledde diskussionen, antydde emellertid, att under förhandlingarnas förlopp en mera i detalj gående debatt vore att förvänta, eller med andra ord, att de i fråga om den nu berörda tredje paragrafens formulering väckta olika förslagen skulle komma att mera direkt sättas emot varandra; det är detta, som jag nu med herr talmannens tillstånd skall be att få göra. Emellertid, låt vara att det blir en detaljdebatt om den punkt, som nu behandlas, så berör den ju dock en principiell sida av saken och jag torde därför ej lyckas att hålla mig fri från att i viss mån upprepa litet av vad några talare förut sagt, ty utan en dylik rekapitulation torde jag icke kunna lyckas att klargöra min tankegång. Det har redan framhållits, att här äro två olika meningar, två olika principer, som stå emot varandra. Den ena har fått ett direkt uttryck i Kungl. Maj:ts förslag, som vi reserverar i denna punkt biträtt. Utskottsförslaget är en kompromiss mellan dessa två principer och lider av kompromissens vanliga fel. Det är lagrådets synpunkter i denna fråga som framkallat differentieringen. De hava fått en rätt så skarp och precis formulering i första stycket i herr Hellbergs vid utskottsutlåtandet fogade reservation: »i anslutning till den uppfattning, som uttals av lagrådets majoritet, anser jag, sedan genom 1917 års äkten-slagslagstiftning och 1918—1920 års författningsreform den svenska kvinnan i personligt, förmögenhetsrättsligt och offentligrättsligt avseende nått likställighet med mannen, det vara en anakronism att i en lag, som stiftas 1923, kvarhålla henne på 'bipersoners' stadium i statsborgerligt avseende.» Beträffande det sistnämnda uttrycket vill jag liksom den ärade talaren på Upplandsbänken varna för att lägga för stor vikt vid denna rena titulaturfråga. Ordet »biperson» är en teknisk term, som användes i litteraturen för korthetens och enkelhetens skull, men som ingalunda kan ha någon som helst bibetydelse, som skulle kunna smaka av något visst negligierande eller nedsättande. Det kan inte vara denna titelfråga det gäller. Men det förefaller, som om man skulle kunna

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.

(Forts.)

göra sig den frågan, om inte här i viss mån ordets makt över tanken gör sig gällande och om det inte är *ordet* biperson som spökar.

Är det verkligen så, att genom det förslag, som reservanterna i denna del förordat, man kan säga, att kvinnans rätt på något som helst sätt läderas och att hennes intressen åsidosättas? Jag förmenar, att man med goda skäl och med samma fog kan säga, att förslaget ger henne, den utländska kvinnan, varom här är fråga, en förmån. Det kan ej betraktas, som någon olägenhet för henne, att man ger henne medborgarskap i ett land med så utvecklade rättsförhållanden som vårt och i en så pass fullkomnad rättsstat som vår. Jag har velat framhålla detta även med anledning av herr Lybergs yttrande för en liten stund sedan, då han sade, att han för sin del icke kunde finna det annat än olämpligt, att man påtvingade en kvinna ett medborgarskap, som hon kanske icke ville ha. Jag skall icke alls ingå här på en detaljerad uppräknin av vilka förmåner det kan vara. Herr Reuterskiöld nämnde, att denna lag måste smita sig åt, mycket anpassa sig efter de familjerättsliga lagar, som finnas i vårt land. Ja, men då kanske man också med visst fog kan säga, att det finns även andra lagar, som den bör anpassa sig efter, nämligen hela vår näringslagstiftning, skattelagstiftning och så vidare. Det är ur dessa synpunkter som det för kvinnan verkligen skulle innebära en stor fördel att vara svensk medborgare. Jag skall inte i detta sammanhang gå allt för mycket in på vad utskottet i denna del föreslagit, utan jag vill bara säga, att utskottet i viss mån tillgodosett dessa saker. Det är sagt, att man inte bör här i debatten exemplifiera för mycket; jag medger det. Men ett exempel må kanske tillåtas mig. Som vi veta, är ett ofta förekommande fall, att en man, som driver en affär, handel, näring, hantverk etc., på grund av vår konkurslags föreskrifter eller annat icke blir i stånd att fullfölja denna sin verksamhet och att den då lätt överföres på hustrun. Om hon då icke är svensk medborgare, går försöket att på detta sätt ordna saken icke i lås. Det är sant, att utskottet i viss mån tar hänsyn härtill. Men jag vill påpeka, att när det gäller att hastigt tillämpa dessa lagar, kommer det med all säkerhet att befinnas, att den utländska kvinna, som gift sig med en svensk medborgare, icke har iakttagit de former, som lagen förutsätter, för att man skall kunna konstatera, att hon verkligen har svenskt medborgarskap, och då skulle ett försök i nyss antydd riktning kunna misslyckas. Jag tror med ett ord, att hon icke kommer att tänka på att i tid vidtaga nödiga åtgärder, utan först då hon behöver begagna sig av sitt svenska medborgarskap. Då tar det tid att ordna saken, och det kan ofta vara för sent.

Jag upprepar därför, att jag icke kan se annat än att det snarare är en förmån, som här beredes den utländska kvinnan genom att hon blir svensk medborgare, än motsatsen. Jag kan icke se någon annan olägenhet därav, än att det i vissa fall uppstår dubbelt medborgarskap. I och för sig, då det gäller kvinna, som ju ej är underkastad värnplikt, torde man icke kunna beteckna detta som någon så stor olägenhet för henne; och det är under alla omständigheter något, som i många fall icke blir möjligt att undvika.

Då skulle emellertid kunna tänkas den möjligheten, att med den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen av § 3, varigenom den utländska kvinna, som gifter sig med en svensk medborgare, automatiskt blir svensk medborgare, hon skulle kunna gå förlustig sitt förutvarande medborgarskap. Det bör emellertid kunna finnas någon form för att skydda mot detta. Den saken ankommer väl dock icke närmast på oss. Om man i det land, varifrån hon kommer, har den uppfattningen, att hennes medborgarrätt i hemlandet bör skyddas, kan man väl där slå in på samma väg som vi gjort i § 8 i det föreliggande lagförslaget, så att kvinnan, om hon vill stanna kvar, kan behålla det gamla medborgarskapet. Någon olägenhet för kvinnan därvidlag kan jag alltså icke se.

Emot regeln stå då egentligen endast rent principiella synpunkter. Dem kan jag icke böja mig för, då jag ovillkorligen måste anse vissa olägenheter förenade med att gå någon annan väg än den Kungl. Maj:t föreslagit. Jag får kanske härvidlag lov att stryka under ännu en gång, vad jag tror sagts redan förut, nämligen att det av oss reserveranter omfattade förslaget innehålles i nu gällande lag, att kommitterades förslag, som ligger till grund för propositionen, har upptagit denna regel och att Kungl. Maj:t har behållit den. Det är först genom lagrådets ingripande, som en förändring här satts i fråga. Det är sålunda en grund, som vi länge ha byggt på, som det här gäller att övergiva. Då tycker jag, att det bör krävas tyngre vägande skäl än detta rent principiella, att kvinnans nyförvärvade likställighet i äktenskapet nödvändigt skall fordra en förändring även på detta område.

Herr Lyberg yttrade, att han för sin del icke kunde finna, att familjens enhet på något sätt skulle läderas därav, att den utländska kvinnan finge behålla sitt hemlands medborgarskap, och att han icke kunde anlägga några etiska synpunkter på denna fråga. Nej, det vill jag icke heller göra, men jag kan icke se annat än att det måste ligga ett frö till tvister och slitningar i att man, hustru och barn kunna hava olika nationalitet. Den möjlighet till oenighet, som detta skulle innebära, hava vi ingen anledning att främja. Trots vad herr Lyberg sade kan jag därför icke komma från den uppfattningen, att det förslag jag förordar är mera lämpat att upprätthålla familjens enhet.

En sak, som även den ärade talaren på Upplandsbänken var inne på, är registerföringen. Det kan icke förnekas, att lagen kommer att ställa synnerligen stora krav på alla dessa: mantalsskrivare, kyrkobokförare etc. Härvid vill jag emellertid göra den allmänna anmärkning, som visst även herr statsrådet framställde, nämligen att dylika svårigheter äro ofrånkomliga vid varje modernisering av medborgarrättslagen; men jag kan icke se annat, än att dessa svårigheter högst avsevärt skulle komma att ökas, om man ginge den väg, som herrar Lyberg och Hellberg förordade. Därför tycker jag — det må tillåtas mig att säga det — att det ligger någon liten motsägelse i den ärade talarens yrkande om avslag på denna paragraf, därför att lagen innebure så stora svårigheter i det nämnda hänseendet. Jag vill erinra om att utskottet icke förbisett saken utan på sidan 14, när det är tal om § 12, har utskottet uttalat föl-

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

jande: »Utskottet vill härvid särskilt erinra om önskvärdheten, att föreskrifter komma till stånd, som tydligen fixera den tidpunkt, vid vilken en person skall anses hava i förevarande lags mening tagit hemvist i riket eller upphört att här hava hemvist.» Där se vi dock ett försök att taga hänsyn till dessa svårigheter, och jag förmenar, att man skall kunna komma rätt långt på den vägen. Den omständigheten hindrar mig dock icke att taga samma ärade talares yttrande till intäkt just för mitt yrkande i denna punkt, ty det är väl ofrånkomligt, att svårigheterna skola framträda i väsentligt mindre grad med den avfattning av paragrafen vi reservanter förorda, än vad fallet blir enligt utskottets förslag och, i ännu högre grad, om en ny lagstiftning skulle gå i den riktning, som herrar Lyberg och Hellberg önska.

Men det är ytterligare en olägenhet, som skulle följa, om man ger paragrafen en annan avfattning än den reservanterna förorda. Den har icke framhållits under dagens diskussion men är enligt mitt förmenande synnerligen viktig. Reservanterna hava pekat därpå, då de säga: »Däremot skulle det i många fall för familjen i övrigt medföra betydande svårigheter, om hustrun i medborgerligt hänseende tillhörde annat land än mannen och barnen. Särskilt må påpekas olägenheten därav, att rättsanspråk, som riktas mot hustrun eller som efter hennes död kunna göras gällande i eller emot stärbhuset, i betydande utsträckning torde komma att falla under utländsk rätts domvärjo och icke kunna vid svensk domstol upptagas.» Denna fråga om forum och om utlännings skyldighet att svara inför svensk domstol är ett svårt kapitel. Jag vågar med bestämdhet påstå, att sådana mål, som omtalas i 10 kap. 2 § rättegångsbalken, nämligen tvister om arv och testamente efter avliden hustru, som varit utländsk medborgare, icke skulle kunna upptagas av svensk domstol. Jag ser i denna omständighet en så betydande olägenhet, att jag icke utan mycket tungt vägande skäl önskar uppgiva denna möjlighet. Man talar så ivrigt om kvinnans rätt och framhåller, att man icke bör påtvinga henne någonting. Däremot vill jag säga, att det kanske också gäller mannens och barnens rätt. Det är möjligt, att man efter vissa överenskommelser skulle kunna få rätt att återropa svensk lag, men är det föga sannolikt, att man skulle uppnå något vidare med det, om man icke finge hålla sig till svensk domstol? Skulle man, om kvinnan härstammat t. ex. från Grekland eller Portugal, kunna tänka sig, att domstolen i något av dessa länder skulle bedöma frågan efter svensk lag, särskilt med de mycket invecklade äktenskaps- och övriga familjerättslagar, som vi nu hava? Säkert icke. Det kan gälla en svensk fastighet, som kvinnan fått giftorätt i, och det skulle bedömas av den utländska domstolen! Jag kan icke se annat, än att det vore en högst avsevärd olägenhet.

Vi hava haft exempel på — förhållandena voro dock ej alldeles analoga — att rättsanspråk, som riktats mot en utländsk kvinna — hon var visserligen svenskfödd, men utländsk medborgare — icke upptagits av den utländska domstolen. Jag tror, att länder som England och Amerika — jag tror för resten icke, att Amerika biträtt konventionen

— icke ett ögonblick skulle tveka att tillämpa sina egna lagar, vartill för Englands vidkommande kommer den rena omöjligheten för svenskar att föra process där, då ju förandet av en rättegång där är så oerhört dyrt. Om jag tänker mig, att det är en vanlig enkel svensk familj, som därför ej hade annat rättsmedel än att anhängiggöra en process vid engelsk domstol rörande exempelvis en fastighet, som ligger här i landet, tror jag, att man kan säga, att för de svenska rättsinnehavarna rätten bleve rent illusorisk.

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

När det emot den nuvarande principen endast anförts abstrakta principiella synpunkter om kvinnans likställighet och jag icke känner mig övertygad om att man bereder hustrun någon fördel med den ifrågasatta förändringen, men den å andra sidan kan inkräkta på mannens och barnens rätt, tvekar jag för min del icke i ringaste mån att giva mitt förord åt det förslag, som framburits av Kungl. Maj:t. Skulle den internationella utvecklingen verkligen gå i sådan riktning, att några förändringar därvidlag påfordrades i reciprocitetens namn, står det ju öppet i framtiden att genomföra dem. Men att nu utan vidare fastslå en ny princip kan jag icke vara med om.

Jag nämnde ordet »reciprocitet». Kanske den tanken spelat in för många, att vi måste ha en dylik regel, därför att analoga lagstadganden finnas i utländska lagar. Jag kan icke se någon anledning att alltför strängt följa en sådan reciprocitetsregel på detta område. Inom parentes vill jag nämna, att de större staterna ordna dessa förhållanden, precis som de vilja, oberoende av vad vi vilja på den punkten. Här är det ej fråga om någon traktat, utan vi böra se frågan från vår egen synpunkt och besluta, vad vi finna riktigt och lämpligt. Jag vill då betona, att efter min uppfattning är, som utskottets ordförande för en stund sedan yttrade, den åskådning, som fått uttryck i Kungl. Maj:ts förslag och reservationen, mera svensk än den andra.

Jag vill också i största korthet beröra den anmärkning, som riktats mot oss reservanter, att vi, då vi hava denna åsikt beträffande § 3, skulle hava gjort oss skyldiga till en inkonsekvens, när vi i § 8 däremot vilja medgiva, att svensk kvinna, som gifter sig med utländsk man, icke omedelbart därigenom förlorar sitt svenska medborgarskap, utan först, när hon tager sitt hemvist i det främmande landet. Detta stämmer visserligen icke med formuleringen i § 3, men den ledande synpunkt, som vi haft, nämligen att skydda det svenska intresset, hava vi följt även i detta fall, och i detta avseende hava vi alltså varit konsekventa. Vi ha här det gamla skolexemplet: en kvinna, som har en affär här i landet, gifter sig med en utlänning och blir utländsk medborgare samt förlorar de medborgarrättigheter hon förut haft. Det är härför man vill skydda henne. Det gäller som sagt, ett rent svenskt intresse, och jag kan icke vidgå någon inkonsekvens på den punkten annat än i rent formellt avseende.

Jag skall icke uppehålla tiden längre. Jag ber, herr talman, att med åberopande av vad jag anfört få yrka bifall till den reservation, som är avgiven vid § 3 av herr Clason m. fl.

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.

(Forts.)

Herr **Thulin**: Herr vice talman! Här föreligga ju två yrkanden: dels ett om avslag på hela lagen i princip, dels också ett om bifall till lagen i princip, men beträffande den nu föreliggande paragrafen bifall till den lydelse, som innefattas i den av herr Clason m. fl. avgivna reservationen. Yrkande har ännu icke framställts om bifall till utskottets förslag, och jag skall, herr vice talman, tillåta mig framställa ett sådant.

Innan jag går in på en särskild motivering för utskottets förslag i den nu föredragna paragrafen, skall jag emellertid yttra något om det framställda yrkandet om avslag på lagen i dess helhet.

Jag får bekänna, att då lagen först kom under behandling i konstitutionsutskottet, gick jag närmast — och jag vill säga, ganska bestämt — på den linje, som inom utskottet först framfördes av herr Reuterskiöld och sedan av herr Lyberg, nämligen att man borde uppskjuta avgörandet i frågan till ett kommande år och endast vidtaga erforderliga ändringar i tioårslagen. Men det visade sig mycket snart av flera skäl omöjligt att gå denna väg. Jag tror, att herrarna kunna finna en av förklaringarna till omöjligheten av att gå uppskovsvägen genom att taga del av reservationerna till utskottets utlåtande av de herrar, som nu vilja avslå lagförslaget men yrka bifall till en skrivelse. Var och en av de fyra herrar, som yrkat bifall till ett skrivelseförslag, gör det nämligen med en från de övriga avvikande motivering. Det har visat sig omöjligt att samla ens dessa fyra reservanter, av vilka tre tillhöra samma parti, om en gemensam motivering för ett skrivelseförslag. Herrarna kunna lätt föreställa sig, att det skulle hava varit förenat med utomordentliga svårigheter att samla hela utskottet om vissa riktlinjer för en skrivelse, svårigheter vilka väl också torde hava framträtt under den diskussion, som förts i denna kammare. Jag får sålunda konstatera, att det torde vara omöjligt att få någon enighet till stånd om riktlinjerna för en skrivelse.

Det synes emellertid — åtminstone syntes det mig så, när vi började behandlingen av detta lagförslag — som om det skulle finnas mycket starka skäl för att man uppskötte ett definitivt ställningstagande till det föreliggande förslaget, därför att, sedan lagförslaget varit föremål för gemensam beredning mellan delegerade från Sverige, Norge och Danmark, från svensk sida hava vidtagits ganska betydande ändringar i det förslag, som de delegerade framlagt. Det synes mycket bestickande, när herr Lyberg säger, att den omständigheten, att Sverige tidigare inbjudit Norge och Danmark till samarbete på detta område, skulle göra det olämpligt, att Sverige nu fattar ett beslut, som skulle komma att gå åtskilligt vid sidan av vad man tidigare enat sig om. Med hänsyn till de upplysningar, som lämnats utskottet, läser emellertid det skälet för uppskov, att man borde avvakta vidare förhandlingar, icke vara så bärande. Det är givetvis svårt att återgiva upplysningar, som man erhållit i andra eller tredje hand, men av vad som meddelades i konstitutionsutskottet fick jag det bestämda intrycket, att man åtminstone i Norge icke ansåg det lämpligt, att nya förhandlingar skulle äga rum,

utan att varje land numera borde bestämma sin ståndpunkt. Jag kan icke finna annat, än att mycket talar för ett sådant tillvägagångssätt, ty först sedan riksförsamlingarna i de olika länderna hava uttalat vad de anse vara riktigt, kan det bli fråga om att möjligen försöka sammanjämka de olika ståndpunkterna. Man måste med andra ord först försöka skapa en säker förhandlingsbasis, innan man kan gå vidare. Därför tror jag, att det skulle vara synnerligen oklokt, om man blott och bart med hänsyn till den synpunkten, att nya förhandlingar borde äga rum, avstode från att i år fatta beslut beträffande det föreliggande lagförslaget.

Det har vidare sagts som en anmärkning mot lagförslaget, särskilt i den avfattning utskottets majoritet föreslår, att det icke skulle vara enhetligt i principerna och konsekvent i sin utformning. En ärad ledamot av statsutskottet, herr Hellberg, har i sin reservation givit uttryck åt denna uppfattning genom att säga, att han icke velat förena sig »med utskottsmajoriteten i den kompromiss mellan gammal och modern åskådning, som dess förslag betecknar». Han erkänner, att det är »ett steg i rätt riktning», men finner, att det karakteriseras av »överdriven försiktighet». Samma synpunkter gå också igen i den reservation, som avgivits av herr Lyberg och som han ju nyss här i kammaren har närmare motiverat. Han anser, att utskottet icke tagit steget fullt ut och dragit ut konsekvenserna tillräckligt. På ett ställe i sin reservation yttrade han sålunda, att det synes »påtagligt, att utskottet underlåtit att i förslaget förorda ändringar, vilka äro konsekvenser av dess ändringsförslag beträffande 3 §».

Jag är den förste att bekräfta, att det är riktigt, att det icke är ett fullt konsekvent lagförslag, som här föreligger, men jag tror också, att om lagförslaget gjorts konsekvent, det icke skulle ha kommit fram som utskottsmajoritetens förslag. Vilken lagstiftning och vilken lag erbjuder i själva verket en fullkomlig konsekvens? Lagstiftningen liksom allt annat mänskligt är väl full av ofullkomligheter, och utvecklingen på lagstiftningens område går väl nästan alltid stegvis. Det finns somliga människor, som vilja gå längre, och andra, som vilja gå mindre långt. Det gäller just att i lagstiftningen försöka träffa den rätta medelvägen mellan önskningarna hos de ena och hos de andra.

Två motsatta ståndpunkter ha framträtt i fråga om § 3, vilken innehåller en mycket viktig ny princip i medborgarskapslagen. Å ena sidan ha herrar Lyberg och Hellberg i sina reservationer liksom även herr Reuterskiöld och sedan herr Hammarskjöld här i kammaren framfört den anmärkningen, att lagförslaget icke går tillräckligt långt, när det gäller att hävda den nya ställning, som kvinnan erhållit i medborgarrättsligt avseende. Å andra sidan ha vi den ståndpunkt, som innefattas i den av herr Clason avgivna reservationen, som från denna plats har försvarats av herrar Clason och von Geijer. De önska fasthålla vid den gamla uppfattningen och principen beträffande kvinnans ställning. Såvitt jag kan förstå, är utskottets förslag ett medlingsförslag mellan dessa ståndpunkter, så långt man över huvud kan tala om ett medlingsförslag mellan så pass oförenliga ståndpunkter. Innebörden av detta utskotts-

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)*

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.

(Forts.)

förslag, vad beträffar § 3, är ju, att utländsk kvinna, som ingår äkten-
skap med svensk medborgare, genom giftermålet förvärvar svensk med-
borgarrätt, såframt hon får hemvist här i riket eller genom giftermålet
förlorar sitt utländska medborgarskap.

Enligt dessa bestämmelser torde kvinnor från de germanska län-
derna genom giftermål med svenska medborgare i allmänhet förvärva
svenskt medborgarskap, under det däremot kvinnor från åtskilliga roman-
ska länder på grund av dessa länders lagstiftning bibehålla medborgar-
skap i sitt hemland. Genom utskottets förslag har man sökt tillgodose
önskemålet, att kvinnan å ena sidan icke skall bli dubbel medborgare,
som fallet skulle komma att bli enligt Kungl. Maj:ts föreliggande av re-
servanterna förordade förslag, och å andra sidan icke heller medborgar-
rättslös, som fallet skulle komma att bli enligt lagrådets förslag och en-
ligt det förslag, åt vilket herrar Lyberg och Hellberg inom utskottet lu-
tade. Vare sig en med svensk medborgare gift utländsk kvinna har sitt
hemvist här i landet eller icke, kommer hon nämligen enligt utskottets
förslag att bli svensk medborgare, så snart hon genom giftermålet för-
lorar sitt utländska medborgarskap, och endast för det fall, att hon på
grund av den främmande statens lag bibehåller sitt utländska medbor-
garskap och därjämte fortfarande har sitt hemvist i utlandet, vinner hon
icke svenskt medborgarskap. Jag kan inte finna annat än att detta är
en synnerligen lämplig utveckling av de grundsatser, som finnas ned-
lagda i 8 § av Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilken bestämmelse ju en
svensk kvinna, som gifter sig med en utländsk medborgare, bibehåller
sitt svenska medborgarskap, när hon har sitt hemvist här i landet.

Det har anmärkts mot utskottets förslag, att detsamma icke tagit
hänsyn till vissa nödvändiga konsekvenser av den principiella ändring i
Kungl. Maj:ts förslag i 3 §, som utskottet företagit. Herr Lyberg har
särskilt uppehållit sig vid en dylik punkt, nämligen då han påpekat, att
det ser mycket underligt ut, att en utländsk kvinna, som har sitt hem-
vist utom riket, icke obetingat blir svensk medborgare genom giftermål
med svensk man, men att det regelmässigt förutsattes, att därest utländsk
man genom naturalisation förvärvar svenskt medborgarskap, blir hustrun
till sådan utländsk man utan vidare svensk medborgare. Det är emel-
lertid att märka, att i 6 paragrafen tredje stycket, där bestämmelser
finnas om konsekvenserna av utländsk mans upptagande till svensk med-
borgare genom naturalisation, bestämmes, att därest utländsk man en-
ligt 5 § upptages till svensk medborgare, medför detta, *om därvid ej an-
norlunda bestämmes*, svensk medborgarrätt även för hans hustru och
ogifta barn i äktenskapet under aderton år. Det finns sålunda möjlighet
för Kungl. Maj:t att vid naturalisation medgiva undantag, och jag kan
inte finna annat än att detta är en helt försiktig början till vad som
måhända sedermera kommer att stadgas beträffande kvinnas naturali-
sation.

Jag vill framhålla, att det föreliggande förslaget inte alls får betrak-
tas som något evighetsverk. För min del betraktar jag det som ett pro-
visorium, som på grund av att det sammanhänger med den förändrade

ställning, som kvinnan intar i familjerättsligt hänseende, sannolikt inom en mycket snar framtid kommer att få ändras och utvecklas i avseende å sina konsekvenser.

När jag skulle taga definitiv ställning till detta förslag, syntes det mig, att det gällde att söka i medborgarrätten införa vissa principer, som redan vunnit burskap i familjerätten, men att detta på grund av de faktiskt föreliggande förhållandena kunde ske endast på ett ofullkomligt sätt, och det föreföll mig nödvändigt att nu verkligen handla och icke undanskjuta saken. Ty genom att handla tar man onekligen ett steg framåt i riktning just emot det mål, som reservanterna åsyfta, men om man undanskjuter frågan, kommer det att allt fortfarande härska oviss-
het om vad de svenska statsmakterna i själva verket vilja.

Jag skall därefter, herr talman, be att få övergå till vad som från ett par reservanters, herrar Clasons och von Geijers, sida framförts i avseende å 3 §. Jag vill då förutskicka, att jag därvidlag måste åberopa mig på den auktoritet, som tillerkännes lagrådet, något som ju är en smula egendomligt, då jag tidigare ifrån denna plats i fråga om lagrådets ställning företrätt en uppfattning, rakt motsatt min ärade vän herr von Geijers.

Det har från reservanternas sida såsom ett skäl till förmån för Kungl. Maj:ts förslag anförts, att genom utskottets förslag i fråga om utländsk kvinnas medborgarrättsliga ställning vid giftermål med svensk man familjens enhet skulle brytas. Häremot måste jag åberopa lagrådets uttalande, då det yttrat, att skälet om familjens enhet i ej obetydlig grad har förlorat sin bärande kraft genom den väsentliga förändring, den gifta kvinnans rättsliga ställning under de senare åren undergått i de flesta stater och särskilt i vårt land. Herr Reuterskiöld har i sin reservation understrukit detta och framhållit, att »familjens enhet aldrig beror av statsborgarlagstiftningen utan av äktenskaps- och barnavårds-
lagstiftningen, samt att möjliga brister i den sistnämnda aldrig kunna botas genom den förra, liksom över huvud taget statsborgarlagstiftningen icke heller ens kan bli till hinder för en förbättring av familjerätten, även om den senare utan tvivel kan framkalla nödvändigheten av vissa eljes obehövlige stadganden i den förra». Jag tror mig härmed ha tillbakavisat talet om familjens enhet såsom ett skäl emot utskottets förslag i förevarande paragraf.

Man har vidare påstått, att de familjerättsliga förhållandena skulle bli synnerligen tillkrånglade och ovissa genom det förslag, som utskottet framlagt. Jag ber att i detta hänseende få andraga, vad lagrådet an-
fört i det yttrande, som är fogat vid propositionen. Lagrådet framhåller, att det inte ligger något hinder i vägen för ett förslag, som ur de synpunkter, från vilka reservanterna här riktat sina anmärkningar, är ännu längre gående, än utskottets. Och lagrådet har särskilt understrukit — vilket av den inom utskottet verkställda utredningen ytterligare bekräftats — att Haagkonventionerna icke lägga något hinder i vägen för Sverige att i sin medborgarrättslagstiftning införa de bestämmelser i förevarande ämne, som finnas nödiga och lämpliga.

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.*

(Forts.)

Lagförslag
ang. svensk
medborgar-
skap.

(Forts.)

Det har vidare från reservanternas sida, särskilt från herr von Geijers, framförts, att utskottets förslag i 3 § icke skulle vara någon nödvändig konsekvens av bestämmelsen i 8 §, i vilken paragraf ju, som jag nyss berört, bestämmes, att svensk kvinna, som gifter sig med utländsk man, men som fortfarande har sitt hemvist här i riket, förblir svensk medborgare. Jag kan inte förstå annat än att därav som en konsekvens följer, att utländsk kvinna, som gifter sig med svensk medborgare, skall få bibehålla sin utländska medborgarrätt, när hon inte har sitt hemvist här i landet, och dessutom bibehåller sitt förutvarande utländska medborgarskap.

Herr von Geijer har anmärkt, att bestämmelsen i 3 § skulle medföra svårigheter för domstolarna vid bedömandet av en hel del rättsfall. Jag tror för min del, att denna fruktan är överdriven, och så vitt jag kan finna har lagrådet i sin för övrigt i denna del mycket utförliga framställning i saken ej ansett någon svårighet förefinnas i detta avseendet.

Slutligen har gjorts gällande, att den ståndpunkt, som kommer till synes i Kungl. Maj:ts förslag och som upptagits av reservanterna, skulle vara svensk, varmed man velat antyda, att utskottets ståndpunkt skulle vara mindre svensk. Jag behöver väl knappast inför detta auditorium bemöta ett sådant argument. Jag har för min del mycket svårt att förstå, att det skulle innebära en svensk ståndpunkt att draga in till landet en del kvinnor, som gift sig med i utlandet varande svenskar och bibehålla sin utländska medborgarrätt, kvinnor, som genom sin härstamning, sitt språk och sina förbindelser helt och hållet äro utlänningar. Jag tror fastmer, att den ståndpunkt, som kommit till synes i utskottets förslag, kan karaktäriseras som svensk.

Herr vice talman! På de grunder, jag nu anfört, skall jag be att få yrka bifall till 3 § i utskottets förslag.

Fröken **Hesselgren**: Herr förste vice talman, mina herrar! Den fråga, som här debatteras, är egentligen en i så hög grad juridisk fråga, att det är synnerligen svårt för en lekman att våga yttra sig i saken. Men det faktum står i alla fall kvar, att den också på samma gång är en kvinnofråga eller åtminstone innehåller en kvinnofråga av stort internationellt intresse, och då jag är den enda kvinnan i denna kammare, har jag ansett det vara min skyldighet att också säga några ord om min ståndpunkt. Jag kommer då att alldeles bortse från lagens övriga delar och hålla mig endast till denna speciella kvinnofråga. Jag vågar inte heller där gå in i några detaljer eller anföra några exempel för att inte komma ut på för mitt ojuridiska förstånd farlig mark, utan jag kommer endast att fästa mig vid principerna, och jag skall bli kortfattad, därför att de principer, som jag ämnar anlägga, blivit så skickligt framhållna förut, att jag har mycket litet att tillägga.

Jag skulle då till att börja med vilja säga, att jag mycket väl erkänner och inser, att det föreliggande lagförslaget innebär en bestämd förbättring i de nuvarande förhållandena. Det är inte tu tal om att vad som här i lagen föreskrives, t. ex. i 4 och 8 §§, undanröjer några av

de svårigheter, som särskilt under krigstiden, visade sig så ödesdigra för de gifta kvinnorna, och jag ger herr statsrådet fullkomligt rätt i, att man här sökt att finna en lösning och i vissa avseenden verkligen också funnit en sådan.

*Lagförslag
ang. svenskt
medborgarskap.
(Forts.)*

Herr statsrådet framhöll, att detta också erkänts från kvinnohåll, i det att Fredrika-Bremerförbundet, som hörts i saken, fått en hel del av sina önskemål genomförda. Jag vet ju också, att så är förhållandet, och det förvånar mig inte heller, om Fredrika-Bremerförbundet uttalar sin stora tillfredsställelse med förslaget. Vi kvinnor ha i allmänhet fått vänja oss vid att krypa fram till de mål vi vilja nå, deras tillfredsställelse är därför fullt naturlig. Men med allt erkännande av de förtjänster, förslaget har, står i alla fall det faktum kvar, att lagen rent principiellt betraktar kvinnan som en biperson, ett bihang till mannen. Nu är det ju naturligt, att ett sådant uttryck skall skorra något mera i mina öron än i herr Hammarskjölds eller herr von Geijers, men även om jag kan bortse ifrån att själva uttrycket bara är en lagterm, ligger det i alla fall under detta uttryck, att det är myndigheterna, som anse sig ha rätt att bestämma vad en gift kvinna skall ha för medborgarskap. Hon har faktiskt inte själv rätt att välja i det fallet, utan myndigheterna skola avgöra vad som är lämpligt eller icke lämpligt för henne. Det förefaller mig, som om den saken stode ganska ordentligt i strid med den numera allmänna uppfattningen om kvinnans självständighet inom äktenskapet. Våra svenska lagar äro ju på det området mycket framåtskridna, och det är därför synd, att de inte även i detta fall kunnat taga steget fullt ut. Jag tror, man kan säga, att den rörelse, som på detta område uppstod genom kriget, och de förfärliga erfarenheter, man gjorde då, har skyndat på utvecklingen så att man gott kan säga, att under de år, detta förslag hållit på att bearbetas, har utvecklingen hunnit gå ifrån lagen. Vi hörde ju också, att en dansk rättslärdd sagt om denna lag, att den är omodern, redan innan den hinner antas. Den omarbetning, som lagen undergått allt ifrån den tid, då betänkandet avgavs, och fram till den tidpunkt, då utskottsförslaget framlades, har inneburit ett oavbrutet fortsättande på vägen fram emot kvinnans fulla likställighet. Det är då givet, att den enda riktiga konsekvensen är att taga ut detta steg och göra henne verkligt likställig på detta område. Jag anser därför, att en lag om förvärvande och förlust av svensk medborgarrätt bör ha ett sådant innehåll, att giftermål över huvud taget aldrig i och för sig medför någon verkan i medborgarskapshänseende. Det är ju givet, att vissa lättnader måste finnas såväl för utländsk man, som gifter sig med svensk kvinna, att under vissa betingelser erhålla svenskt medborgarskap som ock för utländsk kvinna, som gifter sig med svensk man att kunna bli svensk medborgare, och för svensk kvinna att kunna återvinna sitt medborgarskap. Hur sådana bestämmelser skola utformas, det är juridiska frågor, som jag inte skall ge mig in på. Det är bara själva principen att kvinnan härvidlag skall vinna fullständig likställighet med mannen, som jag har velat göra mig till tolk för.

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.

(Forts.)

Jag förstår att man härför måste underkasta lagen en ganska genomgripande omarbetning. Det är ju tråkigt, att lagens antagande därigenom måste uppskjutas, då den ju är synnerligen behöflig. Men av den diskussion, som förts här i dag, har jag fått det intrycket, att lagen även i andra avseenden behöver omarbetas. Det krav, som jag har framställt, är sålunda icke det enda, som påfordrar lagens omarbetning. Jag vet också, att kravet på att få fram en sådan här lag är så starkt, att jag har all anledning hoppas att denna omarbetning icke skall behöva taga årtal utan skall kunna göras ganska snart. Denna åsikt har uttalats även av andra talare, och jag styrkes därigenom ännu mera i min tro, att så blir förhållandet.

Av vad jag anfört framgår sålunda, att jag måste gå med dem, som yrka avslag på utskottets hemställan. Jag gör detta under åberopande av herr Hellbergs motivering och instämmer sålunda i herrar Hellbergs och Lybergs yrkande om bifall till herr Reuterskiölds hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Från skilda håll hava i dag yrkanden framställts, att föreliggande lagförslag måtte i sin helhet avslås, i ändamål att Kungl. Maj:t skulle komma i tillfälle att taga frågan under förnyad omprövning och framlägga ett nytt förslag. Bakom dessa yrkanden ligga i väsentlig mån frågorna om den gifta kvinnans ställning i förhållande till mannen i olika hänseenden. Den senare tiden har genomfört en friare ställning för kvinnan på olika områden, och det har under debatten starkt betonats, att denna friare ställning för kvinnan inom äktenskapet och även på andra områden skulle såsom en nödvändig konsekvens fordra, att hon även i statsmedborgarrättsligt hänseende skulle likställas med mannen eller få en friare ställning än den, som i Kungl. Maj:ts proposition är föreslagen. Utskottet har dock icke velat helt följa denna princip utan har inskränkt sig till att påyrka, att i åtskilliga hänseenden, där utskottet finner praktiska fördelar följa med kvinnans friare ställning, skulle hon också kunna få en sådan ställning.

Men det har ju å andra sidan under debatten påvisats, att lagförslaget, sådant det av utskottet är avfattat, skulle komma att medföra högst betydande olägenheter, och att det vore särdeles svårt att tolka och tillämpa. Jag kan icke förstå annat än att den regel, som Kungl. Maj:t uppställer såsom huvudregel, nämligen att kvinnan följer mannens medborgarrätt, är mycket enklare, klarare och lättare att i praktiken tillämpa.

En talare, herr Lyberg, sade, att det icke finns någon anledning att påtvinga kvinnan ett annat medborgarskap än det hon i själ och hjärta känner sig hava. Dylika familjerättsliga synpunkter, dylika känslsynpunkter kunna väl dock icke få ligga till grund för en lagstiftning, där det gäller att reglera förhållandet mellan staten själv och dess medborgare. Över de enskilda rättsförhållandena och över de enskilda önskningarna står statens rätt att ordna hithörande förhållanden på det sätt, som ur statens synpunkt synes lämpligast. Därvid

måste observeras, att upprätthållandet i möjligaste mån av familjens enhet dock är ett statsintresse av betydande vikt. Därigenom vinnes först och främst enkelhet och reda, vilket är en ofantlig fördel, då det gäller internationella förhållanden. Vidare förebyggas därigenom konflikter, som eljest lätt uppstå, internationella konflikter beroende på att den ena av makarna tillhör ett land och den andra ett annat. Det kan inte hjälpas, att i många fall måste friktioner komma att uppstå. Det är en olägenhet som är av ofantligt stor betydelse och även för makarna, familjen själv, tror jag de största olägenheterna skulle uppstå, om man följde utskottets förslag. Endast en sådan sak som den, att rättsförhållandena inom boet måste efter mannens död upprettas genom process, skulle komma att vålla en sådan olägenhet.

Vi hava helt nyligen sett exempel på, hurusom ett testamente, upprättat av sångerskan Kristina Nilsson, varit av den beskaffenhet, att arvingar här i Sverige ansett sig böra få frågan rättsligen prövad, men eftersom hon var spansk undersåte, ha domstolarna här i landet avvissat deras anspråk. De tvingas att göra sina anspråk gällande vid utländsk domstol. Dylika förhållanden skulle mycket ofta komma att inträda, ifall man icke följer Kungl. Maj:ts förslag i fråga om 3 §, och i allmänhet följer den regeln, att hustrun följer mannens medborgarskap och barnen faderns. Hur än förhållandet mellan familjens olika medlemmar i privaträttsligt hänseende ordnas, måste dock ur statsrättslig synpunkt den regel upprätthållas, som Kungl. Maj:t här föreslagit. Det är endast i förhållanden *inom* staten, som dessa privaträttsliga och familjerättsliga lagbestämmelser böra göra sina konsekvenser gällande, men i förhållandet *utåt*, mellan de skilda staterna, är det en långt viktigare princip, att staten står enhetlig.

Jag skulle vilja gå längre in i detaljer, men vid denna långt framskridna timme skall jag icke göra detta utan inskränka mig till att förena mig i det yrkande, som är framställt av herr Clason.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att beträffande den under behandling varande paragrafen yrkats: 1:o) att paragrafen skulle godkännas; 2:o) att kammaren skulle bifalla den av herr Clason m. fl. beträffande denna paragraf anförda reservationen; samt 3:o), av herr *Reuterskiöld*, att kammaren skulle med avslag å ifrågavarande paragraf godkänna den hemställan, som förordats i den av honom vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på paragrafens godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen, och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Clasons m. fl. reservation.

Lagförslag
ang. svenskt
medborgar-
skap.
(Forts.)

Votering begärdes emellertid även om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 3 § av konstitutionsutskottets i utlåtande nr 15 framställda lagförslag antager bifall till herr Clasons m. fl. beträffande denna paragraf anförda reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Reuterskiölds under överläggningen gjorda yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 70.

I följd härav uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 3 § i det av konstitutionsutskottet i utlåtande nr 15 framställda lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Reuterskiölds under överläggningen gjorda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 72.

Med anledning av den utgång frågan sålunda erhållit, föredrogos nu i ett sammanhang

Övriga delar av förevarande lagförslag.

Avslogos.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion, nr 20, om skrivelse till Konungen angående avskaffande av rätt till fribiljetter och fria frakter å statens järnvägar.

Ang. rätten till fribiljetter m. m. vid statens järnvägar.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion hade herr *J. B. Johansson*, Fredrikslund, anhållit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det nuvarande fribiljettsystemet vid statens järnvägar och rätten till fria frakter för befattningshavare därstädes måtte avskaffas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att första kammaren för sin del måtte i skrivelse till Konungen hemställa om åtgärder i syfte att åstadkomma en ytterligare begränsning i antalet årskort vid statens järnvägar.

Reservation hade anmälts av herrar *N. A. Nilsson* och *K. O. Olsson*, som av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte för sin del besluta skrivelse till Konungen om åtgärders vidtagande för omedelbar och verksam beskärning av gällande bestämmelser angående fribiljetter och fria frakter vid statens järnvägar, berörande icke endast årskort till utanför statsbanepersonalen stående, utan även i den mån bärande och sakliga skäl det motiverade, dessa förmåner för statsbanepersonalen själv.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Den av mig väckta motionen avser en utvidgning av det yrkande, som statsrevisorerna i sin berättelse framställt. När jag väckte min motion, trodde och hoppades jag, att den skulle kunna remitteras till statsutskottet, som har statsrevisorernas berättelse om hand. Av formella skäl var detta icke möjligt, utan den kom att gå till ett annat utskott än det, som handhade statsrevisorernas berättelse. Statsutskottets utlåtande över statsrevisorernas berättelse, vari denna fråga utförligt behandlas, har ännu icke inkommit.

Jag har på grund därav begärt ordet för att yrka, att ärendet måtte återremitteras till utskottet i avvaktan på detta statsutskottets utlåtande över statsrevisorernas berättelse. Detta torde vara nödvändigt för frågans allsidiga belysning, då statsutskottet givetvis har tillgång till allt det material, över vilket statsrevisorerna förfogade och som de införfäddade från järnvägsstyrelsen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka återremiss av detta utskottets utlåtande. Jag har gjort mig underrättad om, att varken utskottets ordförande eller reservanterna hava något emot en dylik återremiss. Jag skall därför icke i dag ingå på någon behandling av själva sakfrågan.

Herr Almqvist: Herr talman! I egenskap av utskottets ordförande vill jag säga, att jag icke har någon anledning att motsätta mig återremiss på de skäl, som av motionären här anförts.

Ang. rätten
till främbiljetter
m. m. vid sta-
tens järn-
vägar.

(Forts.)

Herr Nilsson, Nils Anton: I egenskap av reservant vid detta utskottsutlåtande vill jag meddela, att jag har ingen anledning att motsätta mig det återremissyrkande, som framställts av motionären.

Herr Winberg: Jag har ju personligen icke något att anmärka mot en återremiss, men jag kan icke förstå, varmed en sådan motiveras. Det torde hava varit känt, redan då denna motion väcktes och remitterades till tillfälligt utskott, att statsrevisorerna gjort vissa uttalanden i den fråga, som behandlas i motionen. Om det således ansetts utslutet, att ett tillfälligt utskott kunde komma till ett självständigt resultat i ärendet, hade frågan icke bort remitteras till detta tillfälliga utskott. Då så likväl skett och utskottet i fråga behandlat ärendet, kan jag icke finna någon saklig grund att återremittera det samma endast av den anledningen, att det kan tänkas, att statsutskottet även kommer att hava något att säga i denna fråga.

På grund därav hemställer jag, att ärendet måtte företagas till avgörande nu samt hemställer tillika om bifall till utskottets föreliggande förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå, att utlåtandet skulle visas åter till utskottet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion, nr 143, om skrivelse till Konungen angående undersökning av möjligheterna till indragning av kontrollörs- och förste postexpeditörstjänster inom postverket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. Europas
ekonomiska
återuppbyg-
gande.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående framförande från svensk sida av vissa krav i fråga om arbetet för Europas ekonomiska återuppbyggande.

I en inom första kammaren väckt och till kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 144, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos regeringen begära, att den svenska insatsen i det principfattiga famlandet mot Europas ekonomiska återuppbyggande måtte framträda med en öppen och bestämd fordran tillika på samverkan för en ny ordning, vilken till skillnad från den gamla kunde betecknas som en rättsordning, byggd på ovanskliga grundsatser.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr **Lindhagen**: Ja, herr talman, här föreligger en bukett, som under var och en av de senaste riksdagarna återkommit ifrån första tillfälliga utskottet, en häradsbukt Borells avslagsbukett, kan jag säga. Det är det av honom styrda utskottet, som jag tyvärr måste bekämpa varje riksdag, så länge jag befinner mig i denna församling. Detta därför att jag vet, att frågor av ifrågasättande slag icke kunnat undvaras för mänskligheten. Jag har från ungdomsåren lärt mig, att de äro betydelsefulla, och en icke oväsentlig erfarenhet har sedan visat mig, att hela det skådespel, som politiken här rullar upp för oss och ej minst vad vi finga uppleva i torsdagskväll, visar, att konsten att rätt styra staten ännu icke hunnit längre än till sin barnkammare. Det är således nödvändigt, att vi också försöka sysselsätta oss med strävandet att få vår politik att någon gång taga mandom.

Ang. Europas ekonomiska återuppbyggnad.
(Forts.)

Nu hade herr talmannen lovat mig, att denna sak skulle förekomma först om onsdag, men till min otur avslögo ju herrarna den senast behandlade propositionen. Därför har jag icke hunnit bereda mig riktigt, men jag skall väl försöka vara tillräckligt lång ändå.

Såsom vi se, föreligger här som vanligt ett enhälligt avstyrkande från utskottets sida. Jag anser det icke betydelseöst, att så är förhållandet, utan börjar mer och mer försona mig med en sådan företeelse. Ty det visar i alla fall, att genom att sådana här frågor också väckas vid sidan av våra dagspolitiska ärenden, tvingas politiken att lägga korten på bordet; man tvingar partierna att ge tillkänna, vars andas barn de egentligen äro och vad som felas oss. Jag tror därför, att dessa små samlingar av utskottsutlåtanden från första kammarens första tillfälliga utskott komma att hava sin betydelse såsom ett litet dokument bland många på den politiska nivån i vår tid och vad som felas vår politik.

I all synnerhet tror jag, att detta utskottsutlåtande har betydelse genom sin enhällighet. Jag har alltid beundrat herr Borell, som på grund av sin personliga älskvardhet, sin universitetsbildning, sitt skarpa juridiska omdöme och sitt gentlemannauppträdande alltid förmått att linda liberalernas och socialdemokraternas berömda livsåskådningar omkring sina fingrar. Jag skall icke vidare föra någon polemik med herr Borell, som jag varit nog oförständig att göra, ty hans uppfattning är hans partis uppfattning, och den är klappad och klar och han kan omöjligen komma till annat resultat. Hädanefter skall jag därför i dessa frågor uteslutande konversera med liberaler och socialdemokrater.

För orientering har jag sett efter i katalogen, vilka partier de, som stå bakom utskottsutlåtandet, tillhöra, och då befinnes, att tre av utskottets ledamöter tillhöra vad man kallar det nationella partiet — jag föreställer mig, att det är liktydigt med högerpartiet; kärt barn har ju många namn och här kallar det sig det nationella partiet, nämligen herrar Borell, Andersson i Hägelåkra och Vrang. Så hava vi herr J. P. Johansson, liberal, herr Strutz, liberal, samt slutligen herr Wahlmark, socialdemokrat, och herr Pauli, socialdemokrat.

Ang. Europas
ekonomiska
återuppbyg-
gande.
(Forts.)

När man tillhör ett nationellt parti och sålunda anser, att fäderneslandet står över mänskligheten, och icke säger i likhet med Kristus: Frid på jorden och människorna en god vilja — utan: Sverige åt svenskar, även om det sker på bekostnad av utlänningar, kan man ju icke intressera sig helt för internationella frågor. Jag föreställer mig därför, att det nationella partiet icke kan mot sina principer hysa något levande intresse för en sådan sak som denna.

Men hur står det här till med de berömda liberala idéerna? Deras vagna stod ju i slutet av 1700-talet. De franska upplysningsfilosoferna var det, som födde dem, och sedan ha de så småningom burits fram i världen, och deras syfte var väl en gång, att det *andliga* skulle få någon betydelse också, när det gällde att rätt styra staten, och inte blott de personliga ekonomiska intressena och partiernas intressekamp. De gingo ut från att det också fanns någonting högre i alla fall, som även borde få ett utrymme i det politiska livet, med andra ord, de byggde på ett gammalt svenskt ordspråk, som säger, att det andliga är det mest praktiska. Jag kan inte finna, att världskrig är något praktiskt, och jag tror knappast, att denna ministärstörtning i torsdags heller var något praktiskt, utan det blir mycket lustigt att få se fortsättningen på det där.

Emellertid är det nu så, att allting blommar ut, och så synes det också gått med de liberala idéerna. Det finns en del fallfrukt kvar, såvitt jag förstår, men glansperioden är slut, och dessa idéer befinna sig i sin yttersta nedgång. Då jag kom in i riksdagen, fanns ännu en indiansommar för den, men denna är nu slut, och vi befinna oss nu i liberalismens vinter.

Jag vill därmed inte påstå, att det inte kan komma en vår till, ty för allt mänskligt kommer en sådan, och däri ligger ju en förhoppning. Men för närvarande är det ganska kallt och öde över de liberala markerna, vilket också framgår av detta utskottsutlåtande, såvitt jag förstår. Jo, det finnes en liberal idé kvar, det är nämligen den fria konkurrensen på det materiella området. Men det är ju också högerns idé, och därför vet jag inte, om det finns något hinder för det liberala partiet att sammansluta sig med högern, vartill ju också ett stort steg togs i torsdags.

Så kommer jag då till de socialdemokratiska medlemmarna. Jag har ju rättighet att försvara min motion även mot dem, då de regelbundet under 3—4 år stått på herr Borells sida helt och hållet. Det är den skillnaden mellan socialdemokratien och liberalismen, att socialdemokratien aldrig givit sig ut för annat än en materialistisk rörelse, byggd på en materialistisk lära, och således har den icke accepterat de andliga verkligheterna som en bärande princip i det politiska livet. Det var visserligen så, att det en gång lyckades mig att få in både i det socialdemokratiska programmet och det vänstersocialistiska programmet något om de andliga verkligheterna, men den fick inte stå där så många år. Sedan utkastades, på tillstyrkan av teoretici, detta ur socialdemokratiska programmet, som en gång antagit saken

enhålligt. Sedan gjorde även kommunisterna rent hus i det gamla vänstersocialistiska programmet, så att nu är även det återigen programligt ett rent materialistiskt parti. Det är givet då, att det måste förefalla något verklighetsfrämmande och rent av, jag vill inte säga fullkomligt vansinnigt, men i alla fall något på sidan om det hela, som något, som stöter på det löjliga, att vilja komma fram med en sådan sak som denna i en församling som riksdagen, där det råder kamp om makten, där alla partier ha till sitt yttersta mål att erövra makten för att sedan naturligtvis förlora den, ty det är ju det enda sätt, varpå världen går framåt, och att de kunna glädja sig åt en sådan framgång har alltid förväntat mig, men det är det, som de leva för och hoppas på.

Å andra sidan ha socialdemokraterna övertrumfat liberalerna, i det att de förra bestämt uttalat, att de vilja ha en ny värld. De godkänna, åtminstone i princip, inte det samhälle, som föranlett världskriget och andra sådana katastrofer, utan de vilja ha ett ekonomiskt broderskap.

Men ett ekonomiskt broderskap kan inte förverkligas utan att också den andliga kapitalismen störtas, varför detta blir en konsekvens. dit socialdemokraterna och kommunisterna måste komma en gång i tidens fullbordan, fastän de ännu inte hunnit dit. Och då kan jag inte förstå, att i en sådan här fråga, där det dock är tal om en ny värld — låt vara att den anses böra gälla även på andliga makter — icke bland socialdemokratiska medlemmarna i utskottet gjort sig gällande något behov av en nyansering i motiveringen utan att de fortfarande även i en sådan fråga helt och odelat följa herr Borell.

Motivet till motionen är nu, att jag har funnit, att vad man strävar efter såsom en upprättelse efter världskrigets omstörtning är *Europas ekonomiska återuppbyggande*. Jag medger gärna, att den gamla ordningen var bättre än den vi för närvarande ha, så att när valutorna voro goda på alla håll, lika jämnsplelta och inga Ruhraktioner kunde ifrågakomma och liknande katastrofer, gick världen sin gång på ett mera överkomligt sätt än den för närvarande gör. En återgång kan således betraktas såsom ett framsteg, och därför kan ingen motsätta sig detta.

Men är det verkligen tillräckligt att bara komma fram till detta? Jag kan förstå, att intressepolitikernas mål för närvarande är just detta, och det är vackert så, om de kunna åstadkomma det. Av fredsfolket åter, interparlamentarikerna, de interparlamentariska fredsgrupperna och de allmänna fredsorganisationerna i världen, bör man vänta sig något mer. De böra förstå, att det inte är tillräckligt att bara få det gamla Europa återuppbyggt utan att man måste få någonting bättre, en värld, som är byggd i någon mån på gudomliga lagar.

Vad inträffar dock? Jag hade tillfälle i fjol att vara närvarande på tre sådana kongresser, en i Stockholm, en i London och en i Wien. Två voro interparlamentariska och en de stora fredsöreningarnas kongress. På alla tre ställena hade de som sin främsta programpunkt också intressepolitikens program, nämligen Europas ekonomiska åter-

Ang. Europas ekonomiska återuppbyggande.
(Forts.)

Ang. Europas
ekonomiska
återuppbyg-
gande.
(Forts.)

uppbyggande, d. v. s. i Wien talade man verkligen förståndigt nog om världens ekonomiska återuppbyggande, men i Stockholm och London gällde det bara Europas ekonomiska återuppbyggande.

Vad betyder detta? Jo, det betyder, att vi skola nöja oss med en ordning, som framkallat världskriget, som betyder krig mellan nationerna och klasserna, som betyder krig mellan oss alla om profiten. Hur kan man, om man vill rätt styra staten, nöja sig med en sådan ordning? Här i Stockholm på nordiska interparlamentariska förbundets möte just i denna sal inledde ordföranden förhandlingarna med ett yttrande däri han sade, att »våra idéer äro eviga». När det sedan kom till diskussionen, befanns den viktigaste frågan på programmet och det man däri diskuterade om vara, hur man skulle få tillbaka guldmyntfoten och få stopp på den tyska sedelpressen. Det där är viktiga frågor, föreställer jag mig, fast jag inte är fackman, men inte äro väl dessa idéer eviga, och dock vore dessa de enda idéer man begränsade sig till.

Det gick vid de tre nämnda tillfällena icke att få gehör alls för någon evig idé, för en tilläggsresolution om att vi även böra inrätta världen, som menige man kallar det, »efter bästa förstånd och samvete» och inte bara som naturvetenskapen säger »efter bästa förstånd». Naturvetenskapen kallar människan för »homo sapiens», den vise mannen. Men menige man, som ser litet längre än naturvetenskapen i detta avseende, talar om »bästa förstånd och samvete». Alltså, samvetet är också en politisk faktor, som måste vara med och spela in, ifall vi skola kunna komma ut ur det nuvarande debaclet.

Det egendomliga var, som sagt, på dessa kongresser, att ett anförande i denna anda icke vann någon officiell anslutning. Det är ju icke alls originellt utan innehåller bara vad man lärt sig från barnsben och som utlovades, när man gick in i vänsterpartierna, en ny värld, omskapad efter ideella grunder. Man trodde då i sin enfald, att det skulle leda till någonting och åtminstone inte att resultatet bara skulle bli ett enhälligt utskotts avstyrkande av saken. Efteråt kunde dock en och annan, ja i London mången, yttra att framställningen var intressant, att man hörde med största nöje på den o. s. v. Men likafullt hade samma personer röstat mot ett uttalande i denna anda vid förhandlingarna. Vad menade de? Är det politiken, som fördärvar dem och gör dem omöjliga?

Men jag gjorde en annan intressant upptäckt också. Det skedde inte i London, ty där hölls de allmänna fredsföreningarnas möte, och de ha dålig kassa — här avslås ju alla förslag om anslag till dem och dragas in de anslag de en gång fått. Men däremot i Wien och Stockholm, där interparlamentarikerna, som själva rösta anslag åt sig i riksdagarna, höllo till, ägde ock stora banketter rum efter mötena. Personer, som varit särskilt motsträviga mot de här tankarna och som velat tiga ihjäl dem på alla sätt, kommo då upp vid banketter och talade för precis samma sak, som de förkastat vid de officiella förhandlingarna. Jag tog mig en funderare, och så sade jag mig: »Aha, där se vi en bekräftelse på det gamla latinska ordspråket: in vino veri-

tas, i vinet sanningen.» Man ser i alla fall — nu få inte nykteristerna bli onda på mig — att vinet, inte brännvinet, utan vinet, måttligt njutet, måtte på något sätt genom någon kemisk eller naturvetenskaplig process fräta bort det materiella intresset och låta samvetet för en gångs skull titta fram ur sitt fängelse. Det var väl därför romarna, som hade en lång livserfarenhet, sade: in vino veritas, fritt översatt: det enda tillfälle, då politikerna komma fram till sanningen.

Ang. Europas ekonomiska återuppbyggande.

(Forts.)

Men sådana där berusade sanningar, jag säger »berusade sanningar», de överleva inte den påföljande natten, och därför måste, om världen skall bli ny och god, dessa samvetets röster få göra sig gällande i nyktertillstånd, och förrän de få göra det, lär det inte bli någonting av med en bättre värld.

Det är ganska lustigt förresten. Jag skall läsa upp ett stycke av vad Plato låter Sokrates säga om denna sak. Han talar om praktisk politik och säger: »Nu tror jag vi kunna uppvisa, att staten skulle få en annan gestalt genom en enda förändring, visserligen icke obetydlig och lätt, men likväl utförbar.» — Han ansåg den således vara utförbar. — »Det måste således fram, om vi också skola bli överspölade med åtlöje och hån som av en storskrattande våg.» — Det är alldeles som i vår tid. Så snart någon talar om det enda möjliga, börja politikerna skratta, det tycks vara en gammal erfarenhet. — »Om icke, sade jag, antingen filosoferna bliva konungar i staten eller de, som nu kallas konungar och makthavande, i sanning och grundligt ägna sig åt filosofien, och båda dessa, makten i staten och filosofien, sammanfalla till ett, och om icke av de olika naturer, som nu uteslutande vända sig till det ena med åsidosättande av det andra, de flesta nödvändigt bliva uteslutna, då finnes det, min käre Glaukon, icke någon befrielse från det onda för staterna och, såsom jag tror, icke heller för människosläktet, och förr skall icke heller denna statsförfattning, som vi nu hava beskrivit, bliva förverkligad och skåda solens ljus.»

Ja, han trodde nu på att filosoferna skulle göra det. På den tiden fanns det levnadsfilosofer. Det nya Europa är ju skapat, om jag så får säga, av krångelfilosofer, d. v. s. deras filosofi är någonting så oerhört lärt och konstigt, att det inte alls är någonting för menige man. Men antikens filosofer voro levnadsfilosofer och förstodos av alla, och därför ville Sokrates göra dem till ledare av staten. Jag tror inte de skulle ha överlevt den persen, utan de upphörde nog snart att vara filosofer. Det enda möjliga tror jag är, att vi alla låta våra samveten någon gång få utrymme i vår praktiska politik.

På grund av dessa erfarenheter har jag nu vid denna riksdag varierat ett gammalt förslag på det sättet, att jag har yrkat för min del, att riksdagen ville hos regeringen begära, att den svenska insatsen i det principfattiga famlandet mot Europas ekonomiska återuppbyggande må framträda med en öppen och bestämd fordran tillika på samverkan för en ny ordning, vilken till skillnad från den gamla kan betecknas som en rättsordning, byggd på ovanskliga grundsatser.

Man skulle nu kunna tro, att utskottet inte läst motionen. Den

Ang. Europas
ekonomiska
återuppbyg-
gande.
(Forts.)

är verkligen skriven på sådant sätt och med sådan exemplifiering, att med litet god vilja från utskottets sida utskottet inte rimligtvis hade kunnat fälla sådana påståenden som att »då emellertid vårt land genom sin anslutning till Nationernas förbund och genom sina representanters verksamhet inom denna organisation redan skänkt sin medverkan till nämnda syftes förverkligande, och då det kan förväntas, att detta arbete även i framtiden kommer att fortsättas i den utsträckning förhållandena det medgiva, anser utskottet en sådan skrivelse till regeringen, som i motionen ifrågasättes, icke vara påkallad». Jag får verkligen säga herr Borell — nej det var sant, jag skulle inte tala till herr Borell — jag får verkligen säga, herrar Pauli och Johansson och Wahlmark och Strutz, att det går bra långt, om herrarna inbilla sig, att denna talan någonsin blivit förd i Nationernas förbund. Och tro ni, att den kommer att föras, förrän folket i alla länder på ett mycket kraftigt sätt understrukit nödvändigheten av densamma? Det är denna, som jag tillätit mig säga, kastrerade utrikespolitik, som man numera för i parlamenten, som gör, att alla initiativ skola underkuvas, ingen dådlust för höga ideal skall få finnas, utan man bara slår sig till ro. En dansk riksdagsman var då mycket ärligare, som sade just i detta rum förliden sommar vid nordiska interparlamentariska mötet: »Det där är svåra frågor de där, herr Lindhagen. De äro nog riktiga, men hur skola vi våga oss på att behandla dem?» Det kunde utskottet också ha sagt, då kunde jag ha förstått det. Men att försöka inbilla oss, att herr Trygger håller på och härjar med de här idéerna i folkförbundet! Den gubben går inte i oss i alla fall. Det må stå för utskottets räkning.

Nu har jag inte uppträtt som gentleman, ty jag har ju talat om vad en enskild dansk riksdagsman sade privat till mig, och herr Trygger framhöll ju sist, att vad man säger enskilt är något annat än det man säger offentligt, och det enskilda bör vara skyddat från all diskussion. Det är bara det, som är offentligt, som man skall röra sig med.

Ja, det är verkligen på det sättet, att i politiken komma vi sällan fram med våra verkliga skäl. Dem komma vi med enskilt, men jag undrar till exempel vad herr Trygger, när han var med om och störtade ministären, sade sig själv enskilt, och om det stämmer med vad han sade offentligt. Jag misstänker, att herr Trygger, som så många andra, var gentleman mot sig själv och inte talade om vad han sade till sig enskilt, men jag gissar han tyckte kanske följande: »Det är på tiden att få bort den socialdemokratiska ministären nu. Nu skola upp ett nytt härordningsförslag och så jordfrågan, och då är det farligt att ha en sådan där ministär, som kanske kommer med vittgående förslag. Det är bäst att i tid kasta den ur sadeln, så att man får en ministär, som kommer med ett riktigt härordningsförslag, ett förslag, som kraftigare tillgodoser våra synpunkter på försvaret, och även kommer med förslag, som trasslar bort jordfrågan.»

Herr **talmannen**: Jag vågar hemställa till herr Lindhagen, att han ville hålla sig till ämnet.

Herr **Lindhagen**: Ja, herr talman, jag vågar hemställa till herr talmannen att låta mig tala fritt och ur hjärtat, ty det hör till ämnet.

Utskottet säger: när förhållandena medgiva det. Vad är det, som i sådana här frågor förhållandena medgiva? Det är människans vilja, det gäller, och där det är en vilja, finnes också en väg. Men när man som utskottet icke vill, finnes ingen väg. Förhållandena äro en skapelse av människans vilja och inte bara av blinda naturkrafter. Det få vi åtminstone hoppas, föreställer jag mig.

Och hur går det nu förresten med ett sådant yttrande som utskottet haft, hur går det med den berömda parlamentariska kontrollen över utrikespolitiken? Jo, menar man — och det genomgår även de följande utskottsutlåtandena — allt detta sköter regeringen så bra, att det inte är av behovet påkallat, att det stolta svenska folkets ännu stoltare representanter blanda sig det allra minsta i den där saken. Jag talar fortfarande inte till herr Borell och de två andra representanterna för det nationella partiet utan till de övriga — hur går det med den berömda parlamentariska kontrollen, om på detta sätt den enskilda individens initiativ, som jag dock tror är så av behovet påkallad i denna värld, skall på detta sätt slås ner fullkomligt? Ja, det är med den saken som med all annan politik. I denna kammare har högern alltid sökt förhindra framställningar i utrikespolitiska frågor, och då jag framställde en interpellation vid denna riksdag ropades det från en del högermän: »På bordet!» och sedan voterades också med glans avslag å begäran att få framställa interpellationen. Men när det gäller enskilda intresse, då blir det en annan sak, som till exempel då man i andra kammaren ville veta vad herr Branting gjorde i Paris. Då var den parlamentariska kontrollen alldeles nödvändig från samma partis sida. Således, ena gången är det så och andra gången så, inte för upprätthållande av höga principer och följdandet av stora ideal utan av hänsyn till vad dagens insinuanta, småskurna intressepolitik kräver.

Herr talman! Vilken gränslös humbug! — det hör också till saken. Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr **Borell**: Herr greve och talman, mina herrar! Om jag nu skulle be att få kvittera herr Lindhagens personligen älskvärda uttalande mot mig, skulle jag vilja göra det genom att skänka honom min allra största beundran för hans utomordentliga förmåga att vid behandlingen av de motioner, som föreligga från honom, tala om allt annat än det, som egentligen hör till saken, och på detta sätt göra det mycket svårt för motståndaren att veta vad man egentligen skall svara. Jag har nu icke kunnat få fram, att han egentligen sagt mer än några ord, som rört sig om denna sak, utan hans anförande har svävat om allt möjligt annat mellan himmel och jord, och det kan ju hända, att det kan vara rätt så uppfriskande att få ett sådant avbrott i de allvarliga förhandlingarna en och annan gång. Då emellertid herr Lindhagen, så vitt jag förstår, icke har på något sätt påvisat eller ens gjort sanno-

Ang. Europas ekonomiska återuppbyggnad.
(Forts.)

Ang. Europas ekonomiska återuppbyggande.

(Forts.)

likt, att han skulle vinna något för sitt syftemål genom ett bifall till den motion, som han väckt, har jag ingenting annat att göra än att yrka bifall till utskottets hemställan.

Då han klagat över att han icke får någon förståelse för sina åsikter, så förstår jag honom inte riktigt. Så vitt jag kunnat utläsa utskottets utlåtande, innebär det, att utskottet i princip har alldeles samma åsikter som herr Lindhagen i allt vad herr Lindhagen sagt i själva den fråga, som är föremål för motionen. Det enda som skiljer oss åt är att utskottet icke trott, att man kan nå det syftemål, som herr Lindhagen vill vinna, genom att skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga. Vid sådant förhållande upprepar jag mitt yrkande på bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Ja, så olika kunna uppfattningarna vara. Jag har verkligen trott hela tiden, att jag sysselsatt mig med saken, men den siste talaren anser, att så icke skett. Det torde väl dock menige man i denna kammare förstå, att jag sysselsatt mig med min motion, och det är saken. I varje händelse, om icke herr Borell kunnat uppfatta det, så måste det bero på att herr Borell icke uppfattat min motion och således icke vet, vad den innehåller i själva saken. Och vad beträffar herr Borells invändning, att man icke skulle vinna något genom att skriva till Kungl. Maj:t, utan att det bara skulle vara en opinionsyttring, ett sätt att uttrycka vår mening att Kungl. Maj:t skulle intressera sig för saken, så bör det väl med utskottets uppfattning löna sig ofantligt, ty utskottets uppfattning är icke det som herr Borell sade, utan att allt detta håller Kungl. Maj:t på att syssla med, alldeles såsom herr Lindhagen vill. Således skulle det löna sig i hög grad att skriva, ty Kungl. Maj:t har tid för så mycket vittfammande strävanden. Nu är det min uppfattning, och det har påvisats, att regeringen icke gör det. Då är det med herr Paulis och andras stora förtroende för en regering och med uppgivande av den parlamentariska kontrollen naturligen synnerligen önskvärt att just hänvända sig till Kungl. Maj:t, vilken är såsom ett högre väsen. Men det har utskottet avstyrkt, emedan det sköter Kungl. Maj:t om, precis såsom herr Lindhagen vill ha det — vilket icke är sant.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skulle icke hava begärt ordet och förlängt debatten, om jag icke upprepade gånger blivit attackerad av herr Lindhagen, som till och med förklarar, att han över huvud taget icke riktade sig till andra medlemmar av utskottet än representanterna för de liberala och socialdemokratiska partierna. Det kan därför kanske anses motiverat, att jag säger några ord.

Herr Lindhagen förebrådde oss, som i utskottet representera de socialdemokratiska och liberala partierna, att vi skulle slaviskt ha följt ordförandens, herr Borells ledning. Herr Borell skulle rent av ha lindat oss kring sitt lillfinger, såsom han uttryckte sig. Så är nu alls inte fallet.

Den enhällighet, som kommit till synes i utskottets utlåtanden, beror icke på att herr Borell på detta sätt utövat något slags tyranni eller diktatur inom utskottet, utan den beror på det enkla faktum, att vi verkligen alla varit av samma mening angående dessa herr Lindhagens motioner.

Ang. Europas ekonomiska återuppbyggande.
(Forts.)

Herr Lindhagen har egentligen icke beklagat sig och brukar i regel icke beklaga sig över att hans motioner blivit *avstyrkta*. Vad han beklagar sig över, är *motiveringen*. Han anser, att motiveringen borde ha nyanserats efter partierna, och att vi borde uttryckt oss ungefär på följande sätt: Visserligen har herr Lindhagen alldeles rätt, men vi veta icke, hur vi skola bära oss åt för att förverkliga hans önskningsar. Såsom ordföranden nyss nämnde, ha vi emellertid faktiskt försökt uttrycka detta i vårt utlåtande. Vi ha försökt att ur den synnerligen vidlyftiga motivering, varmed herr Lindhagen försett sin motion, och som omfattar synnerligen heterogena saker, få fram vad vi menade utgöra kärnan, nämligen att det intentionella samarbetet borde vara byggt på moraliska principer, och detta ha vi också uttryckligen nämnt i motiveringen. Men vi ha ansett det alldeles onödigt att begära, att riksdagen skulle skriva om detta till Kungl. Maj:t.

Herr Lindhagen spelar tydligen i den svenska politiken precis samma roll som Gregers Werle i Ibsens »Vildanden». Han går omkring och »presenter den ideale fordring». Men den nämnde författaren har ju visat, hur fruktlöst detta är, om man icke har blick för de praktiskt framkomliga vägarna. Herr Lindhagen talade också något om »berusade sanningar». Jag skulle vilja använda det ordet om vad han själv kommit med i sin motivering. Det skulle sannerligen inte skadat om han i åtskilliga punkter hade visat litet mer av den nykterhet, varöver han beklagat sig i fråga om utskottet.

Jag kan icke heller anse, att utskottet genom sitt utlåtande sätter den parlamentariska kontrollen över utrikesärendena på spel, såsom herr Lindhagen förmenat. Här är ju icke fråga om någon parlamentarisk kontroll över utrikespolitiken. Här är det fråga om att begära, att regeringen skall komma och säga till Nationernas förbund: Handla efter edert samvete! (Det är denna motionen.) Laga, att Nordamerikas förenta stater komma med! (Det är innehållet i nästa motion.) Framställandet av dylika platoniska önskningsar har ingenting att göra med kontrollen över utrikespolitiken. I detta fallet ha vi synnerligen lugna samveten.

Jag skall icke såsom herr Lindhagen sätta såsom mål för min ärelystnad att här tala »tillräckligt länge». Jag tror, att vi redan talat tillräckligt länge och jag vill nu bara tillägga att jag icke tror, att vår politik kommer att »taga mandom», om den skall gå efter herr Lindhagens linjer.

Herr **Lindhagen**: Den siste talaren uteblev alldeles med sin mandom.

Ang. Europas
ekonomiska
återuppbyg-
gande.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Härefter uppsattes. justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 19.

Om en vädjan
till Amerikas
Förenta stater
att inträda
i folkförbundet
m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen angående åstadkommande av ett svenskt initiativ till en vädjan till Amerikas Förenta stater att inträda i det nuvarande folkförbundet och verka för folkfreden m. m.

I en inom första kammaren väckt och till nämnda kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 145, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte:

1) rikta någon uppmärksamhet åt den enligt mångas mening för världsfreden och tillkomsten av ett verkligt folkförbund äventyrliga omständigheten, att Nordamerikas mäktiga Förenta stater, som medverkat i kriget och undertecknat fredstraktaten i uttryckligt syfte att verka för folkfreden, sedan droge sig tillbaka och överlämnade åt det sönderrivna Europa att ensamt mäktiga en uppgift, som uppenbarligen vore för denna världsdels officiella målsmän oöverkomlig;

2) tillägna sig någon benägenhet att åstadkomma ett initiativ från Sverige eller helst från flera neutrala stater, möjligen ock från det nuvarande folkförbundet, till en vänskaplig vädjan till Nordamerikas Förenta stater att oförbehållsamt verka åtminstone för presidenten Wilsons ursprungliga program samt att inträda i det nuvarande folkförbundet i syfte att medverka till dess omvandling till ett alla nationer

omfattande fredsförbund, som sökte sin grundval i gudomliga lagar och ej vidare förankrades i en fredstraktat mellan krigförande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angiven orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Om en värdjan till Amerikas Förenta stater att inträda i folkförbundet m. m.
(Forts.)

Herr Lindhagen: När vi, i avvaktan på att världskriget någon gång skulle bli definitivt avslutat, plötsligen väcktes ur våra drömmar genom den skräll, som Ruhrockupationen innebar, och nu stå inför de hotande utsikter, som därigenom återigen börja lägga sig över mänskligheten och således också vårt folk, låg det nära till hands, att alla goda krafter skulle uppbjuda sitt yttersta för att genom sina rådslag, sin opinion och sina nödrop, så att säga, lägga en dämpare på den nya utvecklingen. Det är då ganska märkvärdigt, att de olika ländernas parlament, representanterna för folken, så otroligt litet sysselsatt sig med denna fråga. För min del fann jag det alldeles oeftergivligt, att var och en i sin stad gjorde något, och då ingenting avhördes, sökte jag framställa en interpellation i den punkt, som uppenbarligen hade den största praktiska betydelsen vid detta tillfälle. Det var givetvis, såsom också tyckes vara obestrifft av utskottet, att en av de stora farorna för närvarande är, att de mäktiga Förenta Staterna, som deltagit i kriget, dock behagat draga sig undan från att också göra sin gärning genom deltagande i fredsverket. Hade de, sin plikt likmätigt, gått in i nationernas förbund och hjälpt till vid det upprättande av Europa, som Europas egna maktinnehavare tydligen icke mäktat åstadkomma, så föreställer sig mången åtminstone, att händelserna för närvarande skulle tagit en något annan riktning. Nåväl, i det avseendet ville jag framställa en interpellation, men den blev avslagen. Den bordlades på begäran både av herr Hederstierna och av herr Wohlin och ett par andra. Herr Wohlin var till och med så ivrig att han rusade fram lång väg på golvet och talade från olaglig plats, då han begärde bordläggningen. Så viktigt ansågs det vara, att riksdagen icke på något sätt intresserade sig för denna sak. Ty man sitter, gulbevars, i utrikesnämnden och de som sitta där äro av någon outredd anledning de enda som förstå saken; vi andra äro bara träbockar, och att släppa in några andra i denna helgedoms mysterier, det kan icke komma i fråga.

Emellertid bragte jag saken på tal i stället genom en motion, och då sades det mig, att en och annan ungvicks med funderingar att söka få tillämpad den bestämmelsen i grundlagen, enligt vilken en motion till tillfälligt utskott kan få avslås utan att remitteras till utskottet. Då man icke kunde mota, att interpellationen åter togs upp i form av motion, skulle man försöka använda denna metod. Denna har icke brukat tillämpas i vårt statsskick. I lageditionerna finner man visserligen detta tillvägagångssätt angivet såsom möjligt, men det står också, att praxis är, att det icke tillämpas. Emellertid var det verkligen påtänkt att göra det nu, och jag hade laddat mig och var i beredskap att avgiva en bredsida, men huru det var, talmannen kastade en forskande blick åt det håll,

Om en värdjan till Amerikas Förenade stater att inträda i folkförbundet m. m.
 därifrån yrkandet väntades komma, men det hållet satt nedhukat i sina luntor och sade ingenting — och så blev motionen remitterad i vanlig ordning. Det finnes nämligen gränser för allt, således också i fråga om medlen att hindra riksdagens medlemmar att befatta sig med utrikespolitiska frågor.

(Forts.)

Nu föreligger motionen här besvarad av utskottet, och utskottet börjar helt vänligt med att säga, att det är så riktigt vad herr Lindhagen framhåller, men den åtgärd han påkallar är icke behövlig, ty det här sköter regeringen om! Men jag vet icke om, att regeringen vänt sig till Nordamerikas förenta stater i detta fall. Icke heller veta vi, vad utrikesnämnden menat i förevarande situation. Jag har däremot efter motionens väckande fått veta vad som skulle tilldragit sig i utrikesnämnden genom vad jag fått höra från en medlem av en utländsk beskickning. Han kände till vad som sker där, men vi svenskar få icke veta det. Det hade meddelats, att inom utrikesnämnden såväl högermän som liberaler haft samma tanke, som jag ville framföra först genom interpellationen och sedan genom motionen, men den hade regeringen icke tagit fasta på, utan det blev ingenting av, ty regeringen vill icke detta. Det är dock för resten ett spektakel, herr talman, att vi icke få veta, vad utrikesnämnden sysselsätter sig med (talmannen ruskar på huvudet), utan där skola de få sitta och göra ingenting annat än möta initiativ, och om nämnden verkligen vill göra något någon gång, så motas den av regeringen.

Nu säger emellertid utskottet: »Det synes dock icke behöfligt, att riksdagen fäster regeringens uppmärksamhet på nyssnämnda förhållande, då regeringen, även utan någon riksdagens skrivelse, i den utsträckning och på det sätt, den finner lämpligt» — jo, jag tackar jag! — »lärer vidtaga de åtgärder, som på regeringen kunna ankomma för att verka för fred och försoning mellan folken.» — Där ha vi ytterligare ett understrykande av, att parlamentarisk kontroll är obehövlig, och därmed menar jag, att initiativet och intresset från parlamentets sida är uteslutet, men det skriver utskottet och stryker under, att så skall det vara. Varför kunna vi icke då gå vidare och överlämna åt denna visa regering att på egen hand sköta alla andra angelägenheter? Det bleve billigare för staten att icke behöva betala ut våra arvoden. Det är väl till sist endast för deras skull som vi sitta här! Folket kunde sköta sina privata affärer och regeringen skulle bo i outgrundlighet där uppe.

Nu vill jag säga, att på ett av de möten jag nyss talade om, nämligen det i London, man i sin naivitet upptagit frågan om parlamentarisk kontroll på det utrikespolitiska området. Det är ju ett gammalt demokratiskt krav som här framträder, och frågan har väckts i andra kamraren många gånger, varvid den ansågs vara något alldeles särskilt viktigt. Men det är ju givet att parlamentarisk kontroll över utrikespolitiken är en motsägelse. Parlamenten hade förr kontroll över regeringarna som ej framsprungit ur parlamentarisk grund, men i och med att parlamentarismen genomförts, upphör all möjlighet för parlamentarisk kontroll. Ty då sitta parlamentens ledare i regeringen, och vi

andra — de som tillhöra majoriteten nämligen — äro ingenting annat än regeringens knektehåll. Icke kunna knektar kontrollera det som de ligga på knä för! Med parlamentarismens genomförande ha parlamentens suveränitet upphört, och därigenom blir parlamentarisk kontroll ett fantom från en förfluten tid. Detta är alltså ett naturligt uttryck för och en följd av tidens egen logiska utveckling.

Om en vädjan till Amerikas Förenade stater att inträda i folkförbundet m. m.
(Forts.)

Utskottet är emellertid dessutom nöjt med sin regering, och vi få i varje fall icke sysselsätta oss med dessa saker, ty de angå icke svenska folket! Jag yrkar bifall till motionen.

Herr **Borell**: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan med åberopande av utskottets motivering.

Herr **Lindhagen**: Detta är också allt, vad herr Borell kunnat säga till försvar för utskottet.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr förste vice talmanen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmanen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;
Nej — 16.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Konungen, angående åstadkommande av ett svenskt initiativ till att grundsatsen om nationernas självbestämmanderätt må antagas till internationell lag m. m.

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmanderätt.

I en inom första kammaren väckt och till första kammarens första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 146, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att regeringen måtte:

Om antagande
till internationell lag av
grundsatsen om nationer-
nas självbestäm-
ningsrätt.
(Forts.)

1:o återupptaga frågan om svenskt initiativ till att rättsgrund-
satsen om nationernas självbestämningrätt måtte bli antagen till
internationell lag samt att därvid även frågan om rasernas likställighet
komme under bedömande,

2:o göra gällande, att trygghandet av de nationella minoriteternas
rätt borde övervägas i samband med förenämnda två frågor, av vilka
den förstnämnda vore allenast en underavdelning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl
hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kam-
marens åtgärd föranleda.

Herr **Lindhagen**: Den fråga, som nu föreligger, har ge-
nomgått en ganska lång lidandets väg i riksdagen — nämligen ända sedan
1911 — och även i nordiska interparlamentariska förbundet. Men år
1921 beslöt riksdagen en skrivelse just i motionens syfte, ehuru det
hade avstyrkts av första kammarens första tillfälliga utskott. Sedan
har på yrkande av en kommitté, där herr Trygger var ordförande, rege-
ringen avvisat riksdagens initiativ, och nu har jag endast väckt ett för-
slag om att riksdagen skall upprepa sin påminnelse av år 1921. Ut-
skottet svarar som vanligt, att den saken sköter nog Kungl. Maj:t
ändå!

Riksdagen önskar ett initiativ. Det har icke gjorts, och utskottet
säger nu, att Kungl. Maj:t sköter den saken bra ändå. Men det har
ju Kungl. Maj:t icke gjort! Här kan jag icke få någon annan logik
i utskottets hemställan, än att utskottet vidhåller den ståndpunkt, som
utskottet för sin del intog redan 1921.

Saken är ju den, att man, för att det skall bli någon ordning i
världen, även måste taga en del praktiska tag från början, och nu har
det verkligen länge varit fråga om att inrätta en internationell domstol.
Det har förut funnits en sådan i Haag, och nyligen har en reviderad
upplaga av denna domstol kommit till stånd. Men parlamenten och re-
geringarna föreställa sig, att man kan ha en domstol, som dömer, utan
att domstolen har en lag att döma efter. Följden har dock blivit, att
fortfarande liksom förut alla s. k. vitala frågor, d. v. s. just sådana
som äro ägnade att framkalla ofred och störningar i världen, undan-
tagas från denna domstols domsrätt. Det borde därför hava varit en
samtidig uppgift, och det bör, som det nu är, åtminstone bli en
efterföljande uppgift att giva denna domstol en lag att döma efter.
Bland dessa lagar skulle då i första rummet komma en frihetsförkla-
ring för personerna i världssamhället. Dessa personer äro nationali-
teterna. Detta är något uppenbart och har såsom något ostridigt för-
fäktats både av tänkare och praktiska politici.

Det har icke gått förr i riksdagen att få någon resonans för den
saken från något parti, utan endast från enskilda medlemmar. När
förslaget väcktes i ett pacifistiskt förbund som det nordiska interparla-
mentariska förbundet, gick det t. o. m. så långt, att detta förbund 1913
och 1914 på tillstyrkan av sina ledande män i rådet — alla de tre skan-

dinaviska ländernas politiska partiers spetsar — förklarade, att denna fråga icke föll inom förbundets verksamhetsområde, ehuru det i dess stadgar uttryckligen stod, att det bland annat också skulle ha till uppgift att söka främja det fredliga förhållandet mellan folken. Men ändå föll saken icke inom dess verksamhetsområde, förklarade de högsta spetsarna i alla tre ländernas politik!

Sista gången hände detta på våren 1914. Så kom världskriget med sina nya erfarenheter, och på hösten samma år uppdrog samma råd åt en delegation att yttra sig över en del frågor med anledning av världskriget. Då fann man till sin ganska stora förvåning — åtminstone fann jag det till min stora förvåning — att man i detta yttrande förklarade, att förbundet alltid intresserat sig för frågan om nationernas självbestämmanderätt och att den kanske borde upptagas på dagordningen. Alltid intresserat sig, när man ett halvt år förut sagt, att frågan icke föll inom förbundets verksamhetsområde! Där ha vi Axel Oxenstiernas sats: »Om du visste, min son, med huru liten vishet världen regeras.»

Emellertid skulle saken naturligtvis avstyrkas i alla fall även senare, ty initiativet kom icke från de högsta kretsarna, och vad menige man kommer med, anses naturligtvis mer eller mindre föraktligt. Så föll saken då på andra krångliga skäl.

Men så kom Ålandsfrågan. Då fick man ju en märkvärdig känsla för nationernas rätt i detta land. Det var icke den stora ideella synpunkten, att detta var något som alla borde intressera sig för på grund av sitt samvetes krav för att åstadkomma fred i världen, utan det berodde väl i själva verket på att vi fingo ett litet enskilt intresse på samma gång, och då mantlade vi oss i manlighet — som herr Pauli önskar att vi skola göra — i den stora grundsatsens skrud.

Då inträffade två saker. Det ena var, att det nordiska interparlamentariska förbundet på tillstyrkan av sitt råd hösten 1920 omsider uttryckligen beslöt uttala sig för att principen om nationernas självbestämmanderätt borde inskrivas såsom lag i Nationernas förbunds konstitution, varom de tre regeringarna skulle underrättas. Man vågade dock icke gå fram till Nationernas förbunds råd och begära det där, utan man vände sig endast till de nordiska regeringarna.

Den andra följden var, att när motionen kom igen i svenska riksdagen år 1921, det oförmodade inträffade, att denna kammare fattade beslut om en skrivelse till regeringen trots utskottets fortfarande enhälliga avstyrkande, sedan friherre Adelswärd och herr Westman uttalat sig därför, bägge på motionärens motivering av förslaget och efter denna erinran särskilt om den svenska rasens hotade ställning i Finland. Jag gissar, att det var det sista som tog skruv och gjorde, att man skrudade sig i den stora principen och tillstyrkte en skrivelse till Kungl. Maj:t, vilket andra kammaren därefter gick med på. Den enda, som därvid uttryckte någon tvekan, var herr Arthur Engberg, som yttrade, att han icke trodde, att sådana frågor hade någon praktisk betydelse, men han ville i alla fall icke i sin ensamhet taga avstånd

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmanderätt.

(Forts.)

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmningsrätt.
(Forts.)

därifrån. Ja, herr Hederstierna skrattar! Herr Hederstierna tillsammans med herr Engberg slog i andra kammaren ihjäl skrivelsen om världsspråket, som man gått med på här. Herr Engberg är nämligen en av de konservativaste människor jag känner, när det gäller sådana frågor som dessa. Den gången var han emellertid ensam, och så gick skrivelseförslaget igenom, och frågan gick fram till regeringen.

Vad inträffade då? Jo, regeringen — det var visst expeditionsministären, som satt då — remitterade frågan till en kommitté, som ingen kände till förut, men som jag då upptäckte, vilken fanns inom utrikesdepartementet och hette kommittén för frågor rörande Nationernas förbund. Där hade förut baron Marks von Würtemberg varit ordförande, men efter honom blev det herr Trygger. Kommittén expedierade under den senares ordförandeskap saken mycket hastigt och lustigt. Utskottet har ju också som ett särskilt visdomsord, varpå utskottet faller tillbaka, återoplat kommitténs uttalande, att »den mycket betydelsefulla grundsatsen om nationaliteternas rätt icke ännu torde vara till sin innebörd tillräckligt undersökt och utredd, för att kommittén skulle vara i tillfälle att nu för Kungl. Maj:t framlägga något förslag att underställas Nationernas förbund». På grund därav avstyrktes ett svenskt initiativ. Kort efteråt föll också regeringens beslut i den riktningen, att riksdagens skrivelse icke föranledde någon åtgärd.

Det nordiska interparlamentariska förbundets uttalande, att nationernas självbestämmningsrätt borde inskrivas i Nationernas förbunds lag, ehuru förbundets råd förut sagt, att frågan icke föll under förbundets verksamhetsområde — en bra illustration till hur världen styres — tillställdes som sagt de tre regeringarna. Det har visst icke yttrats något därom, utan frågan har på något sätt drunknat någonstades i någon låda, och därmed anses saken tillräckligt avfärdad. Det har anställts forskning, och man har icke kunnat riktigt upptäcka saken, men den är avförd från dagordningen.

När kommittén för frågor rörande Nationernas förbund yttrade sig på det sätt jag omtalat, var ju frågan om Åland avgjord. Vårt intresse var kanske icke vidare engagerat. Jag vet icke, om det var därför man sedan föll tillbaka på den gamla negativa ståndpunkten eller om det verkligen berodde på de svårigheter, som yppades genom att frågan icke var tillräckligt utredd. Men vem skall då utreda den, om ingen börjar göra det?

År 1910 hölls här en stor fredskongress med storartat understöd från svenska staten, och redan då framlades en sådan lagkodex, som jag har talat om. Där fanns det en eller två paragrafer, som just fastslog den grundsats det här gäller. Det var således ett försök. Men kommittén ansåg saken icke vara tillräckligt utredd. Det är alltid någon annan, som skall göra det, men ingen vill börja. Så litet intresse har man för en sådan stor och viktig fråga bland dem som handhava den svenska utrikespolitiken!

Nu har ju utskottet icke kunnat vara så där kort, ty denna sak är svårare att komma ifrån, när riksdagen har beslutat en framställning

en gång förut och Kungl. Maj:t på så lösa boliner sagt nej. Utskottet har därför denna gång icke inskränkt sig till sina historiska fem rader, utan här finns det nästan två sidor. Utskottet gillar icke längre den metod, som riksdagen var med om 1921. Man får taga frågan så sakta och bör nu börja med »minoriteternas rätt». Sedan kan det hända, att man kommer något vidare. Detta har utskottet lärt sig av några, som syssla med dylika saker och vilja få ned frågan på detta plan. Man har tydligen hört sig för och fått några glosor, som stå nederst på sidan sex i utlåtandet. Jag har verkligen icke varit i tillfälle att såsom revisor kontrollera, vad man där skriver, men det är bra intetsägande. Det är, att uppmärksamheten är fästad på minoriteternas rätt, och Nationernas förbund gör vad det kan för att skydda den. Så tillägger utskottet, att detta är tillräckligt, och saken skötes ju på vanligt sätt utmärkt av regeringen, så att vi icke behöva lägga oss i det. Och framför allt framhåller utskottet, att »i synnerhet sedan Sverige fått plats i Nationernas förbunds råd» behövs ingenting vidare! Där sitter en herre, vem som helst. Inte vet jag, vem som blir skickad dit. För närvarande är det ju herr Branting, och det är nog mycket bra. Men vem vet, vilken det blir därnäst, och jag får för övrigt uppriktigt säga, att jag icke vet, ja knappast tror, om herr Branting intresserar sig för denna sak. I varje händelse vill jag framhålla, att svenska riksdagen *också* har rättighet att intressera sig för saken!

Så yttrar utskottet vidare: »Vad beträffar principen om nationernas självbestämmningsrätt i en mera vidsträckt bemärkelse, innefattande även rätt att bryta sig ut ur sin hittillsvarande samhörighet med den stat, de tillhört, så är uppenbarligen en sådan grundsats betydligt svårare att närmare bestämma och utforma i olika riktningar.» Ja, utskottet har alldeles rätt i att det är svårare! »Under nuvarande förhållanden i världen», fortsätter utskottet, »äro väl också utsikterna till framgång för ett svenskt initiativ för detta större problems aktualisering föga gynnsamma. I den mån Sverige möjligen får tillfälle deltaga i avgörandet av konkreta fall, där frågan om den nationella självbestämmningsrätten spelar in, skall helt säkert den svenska regeringen icke underlåta att taga all möjlig hänsyn till de synpunkter, som fått sitt uttryck i ovannämnda princip.» Att utsikterna för en saks framgång icke äro gynnsamma under nuvarande förhållanden, är väl en ytterligare anledning för det folk, som vi representera, att bilda opinion för densamma. Går det av sig självt, kunna vi vara borta, då har opinionen antagligen redan gjort sitt, men när det är en sak, som måste genomdrivas förr eller senare, och det är mycket svårt före i portgången, då behöver den allmänna opinionen resas till förmån för saken. Vi skola icke sitta och vänta, till dess allting är förspant för oss, när den stora vägen kommer och vi kunna flyta upp som spånor på dess toppar och säga: »Här äro vi!» Det är partipolitikens metoder, men det är icke livets och världshistoriens metoder.

Nu har emellertid utskottet, såvitt jag förstår, fått alldeles om bakfoten, vad principens vidsträcktare tillämpning innebär, då det sä-

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmningsrätt.

(Forts.)

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmningsrätt.
(Forts.)

ger, att det betyder lösgörande av nationalister, som nu äro förtryckta av en annan nationalitet. Vad det först gäller, är naturligtvis att få i lag fastslaget, att de nationer, som redan äro fria, och i all synnerhet de, som varit det sedan hedenhös och som fortfarande hava självbestämmningsrätt, också hava rätt att behålla den. Vi skola ju nödvändigt hava ett försvar för denna självbestämmningsrätt, ty den anse herrarna jämt och ständigt vara hotad, trots att vi hava en gammal frihet, som väl ingen har någon vidare lust att göra oss stridig. Men den kan vara hotad, och vi skola ha ett försvar. Ett bidrag till avlösandet av militärväsendet vore det väl ändå, att de nu fria nationerna finge till stånd en lag, som antoges av alla nationer och som sade, att deras självbestämmningsrätt icke finge angripas. Detta har utskottet blankt icke förstått, fast det är själva kärnan i saken och utförligt har utvecklats i motionen.

Herr talman! Jag yrkar, att kammaren måtte hålla fast vid riksdagens beslut av 1921 och bifalla motionen.

Herr **Borell**: Herr vice talman, mina herrar! Som herr Lindhagen erinrat, visade det sig vid ett liknande ärendes behandling i riksdagen vid ett tidigare tillfälle, att riksdagen hade ett levande intresse för denna fråga och även fattade beslut om en skrivelse till Kungl. Maj: t i ärendet. Resultatet av skrivelsen blev det, som herr Lindhagen här omnämmt, efter det att kommittén för frågor rörande Nationernas förbund fått yttra sig.

Nu är det väl så med herr Lindhagen, så vitt jag fattat honom rätt, att han är tämligen tillfredsställd, om man, när man hyser en åsikt, ger uttryck däråt genom att demonstrera för den och framhålla, att man har den åsikten, det praktiska resultatet av denna demonstration må sedan bli vilket som helst. Utskottet har utgått ifrån att man bör förfara på ett annat sätt, om man intresserar sig för en fråga. Man får se till, vilka vägar som äro framkomliga. Bättre än att gapa över för mycket är att vinna något genom att gå fram på vägar, som äro praktiskt framkomliga.

Nu är det, som herr Lindhagen mycket väl vet, så, att principen om nationernas självbestämmningsrätt aldrig har blivit erkänd såsom en positiv internationell rättsregel, även om vissa ansatser åt det hållet komma till synes i en del mellanfolkliga traktater. Söker man genomföra denna princip, stöter man på svårigheter, som ännu för den praktiske politikern torde te sig som tämligen olösliga och som komma i konflikt med de särskilda staternas suveränitet. Även de, som haft det varmaste intresse för att få denna princip erkänd, ha således måst säga sig, att det för närvarande icke går att komma fram på den vägen. Det går icke att få denna princip erkänd såsom en allmänt gällande internationell regel. Det är naturligtvis i känslan härav, som kommittén för frågor rörande Nationernas förbund vid det nämnda tillfället avstyrkte, att regeringen då skulle taga något initiativ. Jag föreställer mig, att läget är fullkomligt detsamma nu.

Den som vill se klart och nyktert och praktiskt på saken måste säga sig, att det för närvarande är lönlöst att föra fram denna fråga. Den fordrar ännu en mycket vidlyftig utredning, den väntar ännu på sin mognad. Men det finnes ett annat sätt, på vilket man kan komma åtminstone ett stycke fram till målet, och man har gått en bra bit på den vägen både före och särskilt efter världskriget. Såväl i själva fredstraktaterna som i särskilda traktater ha intagits åtskilliga bestämmelser till skydd för minoriteternas rätt, och frågan om minoriteternas rätt är ju endast en avdelning av den stora frågan om nationernas självbestämmingsrätt. Man har förmått de särskilda staterna — icke blott sådana stater, som voro invecklade i kriget, utan även sådana, som nybildats på de under kriget raserade staternas grund, och stater, som från de raserade staterna fått landvinningar — att åtaga sig vissa förpliktelser i fråga om minoriteternas rätt. Dessa förpliktelser har man, även om traktaterna äro ingångna med de krigförande segrande staterna eller med vissa av dem, ställt direkt i förhållande till Nationernas förbund och gjort dem underkastade Nationernas förbunds kontroll. På detta sätt har man ordnat en hel del konkreta fall, som varit mogna för sin lösning, och man kan hysa en förhoppning om att man på detta sätt en gång skall komma fram till en mera allmängiltig regel.

Att nu med herr Lindhagen kräva, att man genast skall fordra allt eller intet, torde vara opraktiskt och oframkomligt, och det hade därför varit lika bra, om riksdagen förra gången fattat samma beslut som utskottet föreslagit kammaren att i dag fatta. Friherre Adelswärd betonade också under den då förda debatten, att ett beslut om skrivelse till Kungl. Maj: t i ärendet nog icke hade så stor praktisk betydelse, men frågan vore så pass viktig, att det icke skadade, att riksdagen gjorde ett uttalande i saken. Nu har ju emellertid riksdagen för icke så länge sedan gjort ett sådant uttalande, och om man, som jag sade, bedömer saken nyktert, måste man ha klart för sig, att ett återupprepande av detta uttalande till regeringen från riksdagens sida icke rimligen kan medföra annat resultat än det förra uttalandet. Man har icke annat att göra än att gå fram på de små reformernas väg och se, hur långt man där kan nå mot målet. Trots att herr Lindhagen protesterar mot denna uppfattning och anser, att man bör gå en alldeles motsatt väg — först fastslå den stora principen och sedan bedöma specialfallen efter denna — tror jag, att det, sådana förhållanden nu faktiskt äro, icke finns någon annan utväg än att gå ut från de konkreta fall, som kunna vara mogna för sin lösning, och treva sig fram till principen. Det må vara beklagligt, men sådana äro förhållandena.

Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lindhagen**: Nu se vi således, att vi kommit därhän, att inte ens denna grundsats om nationernas självbestämmingsrätt anses mogen, utan den är till och med omtvistlig. Tänk, vilket härligt argument för herrarna att bevilja ett mycket starkt försvar nästa år och lägga ned en stor del av svenska folkets mödosamt hopbragta inkomster på detta,

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmingsrätt.
(Forts.)

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmningsrätt.

när ni här höra, att vår nationella självbestämmningsrätt inte ens är ostridig! Den är inte ens ett så klart samvetskrav, att vi våga gå fram och fordra, att den blir fastslagen, utan vi måste ännu finna oss i att här vara underkastade detta äventyr, och under tiden får man tillfälle att pålägga oss de allra mest betungande rustningsbördor.

(Forts.) Nu är det emellertid i själva verket så, att detta icke är något så utomordentligt stort steg att taga — denna grundsats, om vilken man talade så ofta under världskriget och som väl är en mera ostridig princip än minoriteternas rätt. Hur tror man, att man skall kunna främja denna grundsats genom att krypa fram, så att varje generation kommer bara en härsmån längre? Är det så världens öden skola styras nu igen? Även socialdemokraterna, som ju enligt Marx böra göra revolution, tyckas nu anse, att man skall skrida fram med denna utomordentliga långsamhet.

Hur tro ni, att minoriteternas rätt kan skyddas annat än under hägnen av den stora principen om nationernas självbestämmningsrätt? Om denna betraktas såsom stridig, tro ni då, att vi kunna komma till de nationella majoriteterna och säga: »Den stora principen, av vilken grundsatsen om minoriteternas rätt är en underavdelning, är stridig, men var nu snälla och lägg en annan måttstock på minoritetsfrågan!» Vad svara de då? »Drag åt skogen!» svara de naturligtvis. Men om däremot betonas: »Låtom oss fastslå denna stora rättsgrundsats, om vilken ni väl ha klart för er, att den efter de Napoleonska krigen fått ett sådant genombrott, att den icke längre kan anses stridig», då stå de mera handfallna, ty detta gäller ju alla folk, även de fria. När de måste medge denna grundsats, kan man sedan lättare draga ut konsekvensen: »Ja, men, god' vänner, därav följer också, att ni måste behandla edra undertryckta folk skapligt.» Att säga som herr Borell: »Den stora principen är omtvistlig, men ni skola behandla edra undertryckta folk skapligt ändå» — det är verkligen enligt min uppfattning en sådan statskonst, som Axel Oxenstierna talade om. När föreningen för Nationernas förbund på mötet i Prag för ett eller två år sedan sade åt tjeckerna: »Hör nu, skulle ni inte vilja låta edra undertryckta nationer få någon frihet?» — då lämnade tjeckerna salen. Sedermera sade stormakternas representanter i Lausanne till turkarna: »Hör nu, ni få lov att behandla armenierna och dessa andra undertryckta folk med godo.» Då sade också turkarna nej och lämnade salen. Men hade man kommit till dem och sagt: »Låtom oss tala om principen om nationernas självbestämmningsrätt», hade de icke fått någon förevändning att gå sin väg, utan måst börja resonera. Och hade man kommit så långt, då först hade man även kunnat få något grepp på dessa mycket aktuella detaljfrågor, såsom om de undertryckta nationernas rätt.

Herr Pauli: Det förefaller mig, som om herr Lindhagen givit en ganska missvisande framställning av den nationella självbestämmningsrättens princip, när han identifierat den med vår svenska nationella självbestämmningsrätt. Det är väl ingen människa som anser, att denna är omtvistlig. Det, som är omtvistligt, är principen om na-

tionernas självbestämmanderätt, när den skall tillämpas på sådana inkrånade förhållanden, som man haft att göra med under gränsregleringarna efter världskriget, då det än har gällt befolkningen i gränstrakterna, än en liten minoritet inom en större stat med annan nationalitet o. s. v. Det är naturligtvis i dylika fall, som denna princip blir så synnerligen svårhanterlig. Det har ju också visat sig, att sedan Wilson proklamerade den i sina fjorton punkter, har ingen mindre än hans egen utrikesminister genom erfarenheten kommit till det resultatet, att det är en svårtillämplig — ja, han säger till och med en *farlig* — princip. Man kan i fråga om vissa praktiska konsekvenser också känna sig böjd att instämma i detta senare omdöme, ty faktum är, att skulle denna princip tillämpas absolut och i alla sina konsekvenser, finge vi ett ständigt orolighetstillstånd i detta Europa med dess många blandade nationaliteter. Denna princip skulle då rent av kunna betraktas som en brandfackla. Man kan icke driva en sådan sats absolut; den har blott ett relativt berättigande. Det är en politisk princip, en frihets- och rättsprincip i en ganska vag formulering, och vi behöva ännu mycken erfarenhet, innan den kan, som herr Lindhagen önskar, upphöjas till en paragraf i en internationell lag eller få statsrättslig karaktär.

Det är nu ganska intressant att konstatera, att den ärade ledamot av denna kammare, som var herr Lindhagens förnämsta bundsförvant, då han för två år sedan fick sin motion bifallen, ehuru med något ändrad formulering — det var friherre Adelswärd, som nu icke är här närvarande — sedermera i ett föredrag inför de nordiska interparlamentariska gruppernas delegerade vid ett möte här förra sommaren givit en vidlyftig exposé av just det som jag nyss vidrörde, nämligen svårigheterna att under nuvarande förhållanden strikt tillämpa principen om nationernas självbestämmanderätt. Han anser visserligen, att utrikesminister Lansing går litet för långt, när han säger, att självbestämmanderätten bör glömmas bort emedan den redan förorsakat tillräckliga lidanden, men han säger också: »Å andra sidan kan det nog icke bestridas, att en till de yttersta konsekvenserna driven tillämpning av grundsatsen om nationaliteternas rätt är en omöjlighet i stora delar av världen och icke minst i största delen av östra Europa. Nationaliteterna äro så inblandade i varandra, att en uppdelning i rent nationella stater skulle leda till outhärdliga förhållanden, till en internationell anarki, som säkerligen bleve till allt annat än lycka för folken själva och som skulle medföra motsatsen av varaktig fred.» Han uttalar vidare, att »endast om ett så idealiskt tillstånd kunde tänkas, att den öppna dörrens politik bleve tillämplad, icke allenast för kolonier och transoceaniska områden i enlighet med Nationernas förbunds grundsatser, utan även för högt industrialiserade länder med västerländsk civilisation», skulle man kunna tänka sig, att en sådan uppdelning i »smärre stater kunde äga rum utan större olägenhet. Men i väntan på detta idealtillstånd eller, som herr Lindhagen brukar uttrycka sig, »i väntan på en bättre värld», lägger han så mycket mer vikt uppå, att de nationella minoriteterna erhålla det skydd, som tillkommer dem. — Där anser friherre Adelswärd, att huvudfrågan ligger. Det är även

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmanderätt.

(Forts.)

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestämmningsrätt.

(Forts.)

enligt min mening den fråga, på vars lösning vi för närvarande böra arbeta och genom vars succesiva lösning i enskilda konkreta fall vi också kunna komma till större klarhet beträffande den stora frågan om hur det skall förfaras med nationernas självbestämmningsrätt i fortsättningen. I sitt föredrag visade friherre Adelswärd, att det ännu är långt ifrån väl beställt med skyddet för de nationella minoriteterna. Men han nämner också, att sammanslutningen av föreningar för Nationernas förbund på konferensen i Prag förlidet år har fattat en resolution om generella och mer effektiva bestämmelser till skyddande av de nationella minoriteternas rätt. Vi se alltså, att just denna världsunion, som har till särskilt ändamål att intressera sig för Nationernas förbund, har tagit upp denna fråga såsom den för tillfället viktigaste angelägenheten.

Dessutom måste man lägga märke till den skillnaden, att eftersom vi här ha en fråga av mindre omfattning, är det också betydligt större möjlighet att precisera den och giva den formen av en egentlig rättsprincip. Den har också erkänts såsom sådan därigenom, att den upptagits i en hel rad minoritetstraktater.

Jag ber alltså att få framhålla, att hur väl vi än inom utskottet insett den oerhörda betydelsen av att den nationella självbestämmningsrätten blir en ledande faktor i den internationella politiken, ha vi likväl icke kunnat tillstyrka en sådan skrivelse, som motionären föreslagit. Däremot var jag personligen inom utskottet böjd för att med hänsyn till den stora vikt, som minoritetsskyddet har, och särskilt dess aktuella betydelse, påyrka ett positivt uttalande i den riktningen. Men då utskottsmajoriteten ansåg, att detta med den — såsom även herr Lindhagen själv erkänt — relativt utförliga motivering, vi givit utlåtandet, kunde anses obehövt, har jag avstått därifrån och ber alltså nu att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag beklagar bara, att den siste talaren inte för en gångs skull kunde fullfölja sin avsikt utan på grund av utskottets övertalningsförmåga avstod från att komma till något positivt resultat — icke här kände en längtan till denna mandom, som herr Pauli ansåg kunde behövas i dessa saker.

Nu har jag icke talat om någonting absolut, ty jag har varit med för mycket för att icke veta, att ingenting absolut finnes. Utan jag har talat om att för varje seglats i stormens vreda böljor och nattens mörker behöver man ha en fyr att gå efter, och den skall stå utsatt i konstitutionen. Sedan kommer det till att i detaljparagraferna göra de modifikationer, som erfordras. Det är det, som vi också här behöva.

Vi se emellertid, att det finnes en skiljaktighet mellan utskottets medlemmar. Herr Borell säger, att det icke alls är något ostridigt, att de nationer, som äro fria, ha sin självbestämmningsrätt. Men herr Pauli säger, att det är självklart. Ja, inför samvetet, men när man för säkerhetens skull skall omgärda det nya världssamhället med lagar, som kon-

kretisera samvetets bud, är det en stor saknad, att man icke har just en sådan rättsregel.

Jag hörde också friherre Adelswärds föredrag, men det var enligt min uppfattning bara ett uttryck för detta sackande tillbaka, som vi märka hos alla politici, som få något inflytande. Just därför att de icke vilja se principerna klart, blir det ett avståndstagande; de falla tillbaka för omöjligheten, och allt rinner slutligen för dem ut i sanden, när man icke har principerna klara för sig.

Om antagande till internationell lag av grundsatsen om nationernas självbestänningsrätt.

(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 87;
Nej — 11.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 8 A, till Konungen, i anledning av vissa utav Kungl. Maj: t i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 69, till Konungen, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Avgåvos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 196, av herr *Lindgren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m.;

nr 197, av herr *Strömberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

nr 198, av friherre *Fleming* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.;

nr 199, av herr *Lindblad*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.; samt

nr 200, av herr *Ekman*, *Carl Gustaf*, och herr *Ljunggren*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.

Herr *Johansson*, *Johan Peter*, väckte en motion, nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående skogsvårdsstyrelser.

Denna motion hänvisades till särskilda utskottet.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av väckt motion med förslag till viss bestämmelse om skatt för testamentslott eller gåva.

På framställning av herr förste vice talmannen medgav kammaren, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,46 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 10 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 37 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill

a) att riksdagen i anledning av Kungl. Maj: ts förevarande proposition och med avslag å herrar Olovsons i Västerås m. fl. och Molanders m. fl. ovanberörda motioner, må besluta, att vid utövändet av den statliga arbetslöshetshjälperksamheten skola, utöver nu gällande direktiv, tillämpas de regler för yrkesbestämningen, som i statsutskottets utlåtande nr 30 angivits;

b) att herr Jensens m. fl. ovanberörda motion icke må vinna riksdagens bifall, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

a) i enlighet med förevarande proposition och med avslag å de av herr Olovson m. fl. och herr Molander m. fl. i ämnet väckta motionerna, medgivit sådan ändring i de för meddelande av arbetslöshetshjälp med tillhjälp av statsmedel gällande direktiven, att vid konflikt inom ett fack den, som vid konfliktens utbrott var och under de sex närmast föregående månaderna oavbrutet varit arbetslös, icke behöver avstängas från arbetslöshetshjälp, ändå att han haft sin sista mera stadigvarande anställning inom detta fack;

b) i anledning av herr Jensens m. fl. ovanberörda motion medgivit, att de sålunda beslutade ändrade grunderna för meddelande av arbetslöshetshjälp må tillämpas retroaktivt, räknat från och med den 1 februari 1923.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 50.

Sedan protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 362, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 115 ja och 103 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 199 ja och 153 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 21 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 7 och 8.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 358, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående utredning i fråga om pensionering av viss statsanställd icke-ordinarie personal, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

Herr *Pålsson* väckte en motion, nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av västra stambanans ingångslinje till Stockholm m. m.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Herr *Lindhagen* väckte nedannämnda motioner:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av västra stambanans ingångslinje till Stockholm m. m.;

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens verksamhet för egnahemsbildning; och

nr 205, med förslag till dels lag om utsträckt tillämpning av lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning, dels ock lag om viss inskränkning i rätten till jordavsöndring.

Dessa motioner hänvisades, nr 203 till statsutskottet, nr 204 till jordbruksutskottet samt nr 205 till behandling av lagutskott.

Herr *Ericson, Oscar*, avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2, § 6 mom. 3 och § 9 i lagen den 10 oktober 1913 (nr 239) angående köttbesiktning och slakthus.

Denna motion hänvisades till behandling av lagutskott.

Herr *Enhörning* väckte en motion, nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skogsvårdsstyrelser.

Denna motion hänvisades till särskilda utskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,53 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
